

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת בראשית תשפ"ב

חינוך

חידות

פולמוס

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת בראשית תשפ"ב..... 1

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... 1

אשרי האיש – מדבר באדם הראשון, דרשת חז"ל על כלל המזמור..... 1

אדמה לעליון – רום מעלות האדם, נזר הבריאה / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת

'תורת רפאל', עיה"ק ירושלים..... 1

צורת אדם..... 1

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר י-ם... יד

"ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו" – ביאור ענין 'מקדש השבת

ומברך שביעי"!..... 1

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'

בב"ב, מח"ס באר צבי..... 1

תכלית הבריאה – התלות בקדוש ברוך הוא..... 1

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,

ירושלים..... 1

האם מותר לשדכן לשדך זוג ממזרים..... 1

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק..... 1

מצוות פריה ורביה אם חושש שיהיה לו בנים רשעים..... 1

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. לב

פניני עיון בפרשת השבוע..... 1

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,

מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס..... 1

כיצד הגיעה הסעודה הדשנה לקבר חבקוק?..... 1

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן

מלכים ושא"ס..... 1

מדוע טעם שמו של קין נתפרש ולא של הבל?..... 1

ימה של תורה / הרב ישראל מאיר העריס..... 1

שפע הבריאה – תלוי במילוי התפקיד בבריאה..... 1

כיום יאיר / הרב נח גדליה קזצקוב..... 1

חטאה של האדמה – מה גרם לה לחטוא..... 1

מה עשה הקדוש ברוך הוא ביום השביעי – 'כילה מלאכתו' או 'שבת'

ממנה?..... נ

נפחת פי ה' בכח הדיבור..... נא

האם באמת חשב אדם שיוכל 'להתחבא' מן הבורא?..... נג

מי קבע על ה'אוכל' שהוא ראוי למאכל?!..... נה

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב..... נז

ויקרא האדם שמות..... נז

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער) .. נט

הדרכה ליכנס לגן עדן בחיים חיותו!..... נט

מאור שעשועי – תפילה לעני / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

..... סג

אפילו דברים שהם צורך העולם – רק ע"י תפילה..... סג

מאחורי הפרשה / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל,

ומח"ס 'תינוק שנשבר' ו'המגיפה בתורה' (קרית ספר)..... סה

מתי ואיך יגמר ה'תוהו'?..... סה

מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד..... עא

בענין מי שמשלים הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום זוכה לאריכות ימים

..... עא

מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף חבצלת, מרבני 'בית המדרש להלכה

בהתיישבות'..... עג

מצוות הארץ בפרשת השבוע..... עג

למה נברא העולם..... עג

תורמים תרומה או מעשרים..... עג

אם שבת הארץ בכלל שבת..... עד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית..... עז

מתחילים מחדש..... עז

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח

החדשות', מודיעין עילית..... פה

סיפורי התורה..... פה

פרשת בראשית – ענין חטא עץ הדעת ומין העץ..... פה

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן

הגר"ש רוזובסקי זצ"ל..... פו

מלחמת האור והחשך – מי מנצח – דידן נצח.....פנ

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיך חיי, שבילי דירחא, ושא"ס פח.....

לקראת ימי החולין.....פח

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר.....צד

המאמר העשירי בבריאת העולם.....צד

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', ו'הליכות עולם', מאנשעסטער.....צז

לא המדרש עיקר אלא המעשה.....צז

תבונות שורש – הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד.....קא

לבושי הדר ופעולתם | ביאור שורש 'הדר'.....קא

חינוך.....**קה**

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

קה.....

בצלמנו כדמותנו.....קה

חידות.....**קז**

חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ.....קז

שאלות בפרשת בראשית.....קז

חדוותא דאפטרטא בראשית (ישעיה מב).....קז

כתב חידה / הרב אשר קופולוביץ.....קח

כתב חידה לפרשת בראשית.....קח

פיתרון כתב החידה לחג הסוכות: 'נקב'.....קח

מלה צפונה / הרב יוסף שפר.....קי

חידה לפרשת בראשית.....קי

פתרון חידת 'מלה צפונה' לפרשת האזינו ולחג הסוכות.....קיא

פתרון חידת 'מלה צפונה' לפרשת בראשית.....קיא

פולמוס קיג

פולמוס / הרב נחמן דרקסלר ורבני ולומדי אספקלריא קיג
האם ראוי לשלוח צעירים לשמש כשליחי ציבור..... קיג

אספקלריא לדרך היומי קכב

אספקלריא לדרך היומי – הארות במסכת סוכה..... קכב
הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים..... קכב
הרב איתמר חבשוש..... קכג
הרב יצחק פריד..... קכג
הרב שמואל דוד בערקאוויטש, לייקווד..... קכד

סיפור קכה

אחרי במדבר / הרב נח גדליה קזצקוב קכה
איש לפי אכלו – עומר לגולגולת..... קכה
לחם מן השמים..... קכז
"מתוך ההפיכה" – סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים
וינשטוק..... קכט
פרק פ"א "שחמט מוחות"..... קכט
סיפור / נמסר לזיכוי הרבים ע"י ידיד אספקלריא..... קלח
נאמנות לשמירת שבת קודש..... קלח

אספקלריא לפרשת בראשית תשפ"ב

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

אשרי האיש – מדבר באדם הראשון, דרשת חז"ל על כלל המזמור

אמר אדם הראשון: אשרי האיש וגו' – אמר אדם הראשון, היה אשרי אם לא הייתי הולך בעצתו של נחש וכו'.

כי אם בתורת וגו' ובתורתו יהגה – שש מצוות נתן לו ה' ובהן הגה. שנתן לו השם את שבע מצוות בני נח חוץ מאבר מן החי (עיין ברא"ם פאדווה).

[וראה בנחלת יוסף לבאר מה שנשמך כאן ענין עצת הנחש לבתורת ה' חפצוא: "...לרסן את האדם ולהתוות לו דרך חיים, יכול רק שכל עליון שאיננו קשור במסגרת של פיזיולוגיה. נתחווור לנו ענין והנחש היה ערום וניתן לנו להבין ביתר עומק את הקשר ל"אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וכו'". רק אחת הדרך: "כי אם בתורת ה' חפצוא". זאת אומרת: כי אין שום אפשרות לאדם לסמוך על עצמו, אלא רק על תורת ה', ותורת ה' צריכה להיעשות תורתו הוא, כהמשכו של הכתוב "ובתורתו יהגה יומם ולילה".]

והיה כעץ שתול – "שנטלו הקב"ה ושתלו בגן עדן". והיינו שלשון הכתוב 'שתול' נדרש כן, כי שתילה עניינה העתקה ממקום למקום. על פלגי מים – מבואר ביחן טוב"ב: שהרי כתוב "ונהר יוצא מעדן וגו' ומשם יפרד" (בראשית ב, י), הרי ששם נפלגים מים...ג.

אשר פריו יתן בעתו – שנולד לו קין, ועלהו לא יבול – זה הבל. וכל אשר יעשה יצליח – זה שת, ונאמר בו 'יצליח' כי ממנו הושתת העולם אחר המבולה.

^א רי"ז ליפוביץ, חלק א, עמוד 63.

^ב ר' טוביה הלוי, מחכמי צפת, וזאת הברכה לג, א-ח, וכן בעוד ספרים: 'אבן שהם' (ר"מ ממינסק, פתח השער), ו'כנפי יונה' (ר"ב עטילזאהן. על שהש"ר פרק ו פסוק ט, אות ב), ו'אוצר תהלות ישראל' (רי"מ סחרוב, הערות מנחם ישראל).

^ג משמע ש'פלגי מים' אינו שייך ל'ומשם יפרד', ועי' בתקוני זהר (תקון נה, דף פח, א).

^ד בביאור מה שלא נאמר להפך שהבל הוא הפרי וקין העלה, הגם שהפרי הוא העיקר ביחס לעלה, נראה לבאר שכל בכור נקרא "פרי" כי יש בו מעלות, כמו כה, ביחס ליתר הבנים שנחשבים כ"עלים" שמבחינה זו הם טפלים. זאת על פי: בראשית רבה (פר' סא, א וסא, ג); ואבן עזרא ור"י יעבץ (כאן), ואכמ"ל.

^ה כך ביאר רא"ם פאדווה, וכנזכר במדבר רבה פר' יד, יב ועוד.

לא כן הרשעים – הנחש, כי אם כמוץ אשר תדפנו רוח. על כן לא יקומו רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים – לא יתרפא הנחש לעתיד לבוא! כי יודע ה' דרך צדיקים – אדם וחוה, ודרך רשעים תאבד – שכנ"ל אין לנחש רפואה לעתיד לבא.

*

הואיל ואתי לידן נימא ביה מילתא:

נראה לבאר כי "אשר פריו יתן בעתו" מתקשר עם אדם הראשון גם מצד נוסף, וכדלהלן. מפסוק 'אשר פריו יתן בעתו' דרשו חז"ל (כתובות סב: ועוד) שעונת ת"ח היא בליל שבת, והנה כתב אחד מהראשונים שמקור הדברים הוא מכך שאדם הראשון שימש ביום זה, ביום שנברא, שנברא בערב שבת ובו ביום שימש, אם כן שוב מצאנו ש'אשר פריו יתן בעתו' מתקשר עם אדם הראשון.

ואולי בזה יבואר מדוע נקטו חז"ל הלשון (כתובות שם) "מערב שבת לערב שבת" ולא אמרו "ליל שבת", שהרי אדם הראשון נברא בערב שבת, ועונתו, זמנו מצד עצמו, הוא בערב שבת, ומה שהעונה היא בליל שבת זו רק דחיית זמן טכנית מערב שבת מפני האיסור לשמש ביום.

¹ ב"ילקוט על ענינים לאחד מהראשונים במאה הראשונה לאלף השישי", כת"י בריטיש מוזיאון מספר 1389. הובא בתורה שלמה, רמ"מ כשר, חלק יד – בשלח, עמ' שטז.
¹ עפ"י בראשית רבה פר' כד, ז.

אדמה לעליון – רום מעלות האדם, נזר הבריאה / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל', עיה"ק ירושלים

צורת אדם

'תחילה וסוף' בבריאת האדם

בשלהי ברכות (סא.) אמר רבי ירמיה בן אלעזר דו פרצופין ברא הקב"ה באדם הראשון, שנאמר 'אחור וקדם צרתני'. רבי אבהו רמי, כתיב 'זכר ונקבה בראם' וכתוב 'כי בצלם אלהים עשה את האדם' הא כיצד, בתחלה עלה במחשבה לבראת שנים, ולבסוף לא נברא אלא אחד. ובמדרש (ויק"ר יד א) בשעה שנברא, דו פרצופין נברא, ונסרו, ונעשה שנים גבים, גב זכר וגב לנקבה. ויש להתבונן באופן העמדתם אחור אל אחור.

והנה, דעת לנבון נקל, שאין ח"ו חסרון במחשבה תחילה, ואינה כמושכל ראשון, אלא היא קביעת התכלית של סוף מעשה, וכדי לקיימה יש להקדים שלבי הכנה, עד שתהיה תכנית המחשבה ראויה אל הפועל בסוף מעשה. ולכך, אף שהתכלית היא להעמיד 'שנים', דהיינו שצורת האדם תהיה של משפיע ומקבל, הרי כיון שבאופן זה לא יעמדו בחיבור מושלם, מפני שיש סתירה ביניהם מצד מהותם, לכך הקדים לבראם כאחד, כדי שאחר שיחלקם, ישאפו לשוב להיות כבשר אחד, עדי יקרא שמם 'אדם'. ומעתה תגדל התמיהה, כיון שהתכלית היא לזווגם כ'שנים' העומדים פנים אל פנים, מה התועלת בהיותם אחד והם מחוברים אחור אל אחור.

מידותיו ית' מוטבעות בצורת האדם

הכניסה לסוגיא זו טעונה הקדמה, והיא, כי העבודה שהוטלה על האדם בעולם הזה, תכליתה לחבר שמים וארץ על ידי עסק בתורה, שהרי האדם מורכב מגוף ונשמה, גופו מן הארץ ונשמתו מן השמים, וע"י לימוד התורה נשמתו מאירה בו, כמו שנאמר (משלי כ כז), נר ה' נשמת אדם, וכשמחבר נשמתו עם גופו, מתקיים החיבור בין שמים וארץ.

שלימות העבודה תלויה בהשגת עומק עניינה של צורת האדם, ולכך נקרא האדם 'עולם קטן' כי בצורתו כלולות כל המידות העליונות של הנהגת הבריאה^ה. כאמור בזהר (ח"ב עה). שהקב"ה סידר באדם את כל הצורות של סודות עליונים של העולם העליון, וכל

^ה רס"ג (בראשית ב ד) ורבנו בחיי (שם א כז), ומקור לזה בזהר (ח"א מז). 'תא חזי ברוחא עביד קוב"ה עלמא, וברוחא מתקיימא רוחא דאינון דלעאן באורייתא', ברוחא איברי עלמא הוא האדם שהוא עולם קטן ואיברי ברוחא שנאמר ויפח באפיו רוח חיים, וכמבואר להלן שעיקר עבודת האדם היא בבחינת הרוח. וראה אבן עזרא (שמות כה מ) ש'היודע סוד נשמתו ומתכונת גופו, יוכל לדעת דברי העולם העליון כי האדם כדמות עולם קטן'. והגר"א (ריש פי' מע"ב) כתב 'ידוע שהאדם עולם קטן והכל רמוז בו'.

צורת אדם

הצורות של הסודות התחתונים של העולם התחתון, והם חקוקים באדם שהוא עומד בצלם אלוקים. ואם כן 'בצלם אלוקים ברא את האדם' משמעו שהאדם נברא בצלם מידות ההנהגה העליונה, וכולל בתוכו את כל הכוחות ודרכי השפע לכל העולמות.

וכבר אמר איוב (יט כו) 'מבשרי אחזה אלוה', ומצינו במדרש (ב"ר כז) ש'גדול כחן של נביאים שמדמין צורה ליוצרה', שנאמר (דניאל ח טז) 'ואשמע קול אדם בין אולי, ויותר מכן אמרו (יחזקאל א כו) 'ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה'.

וביאר השל"ה (הקדמת עשרה מאמרות) שהנביאים מתקנים ומשלימים בנינם לבנין האדם הגדול, ומעמידים סוד הדמות על מכונו. והוא סוד שמדמים הצורה שלהם ליוצרה בשלמות מעשיהם, ולזה יזכו למעלת הנבואה, הנשפעת מהצורה ההיא אשר השלימו. ולזה ישיגוה כדמות צורתה שהיא צורת אדם, להודיע שזו לעומת זה מתוקנת ושלמה. ולפי שדמוי הצורה ליוצרה דבר גדול וגבורה רבה, להגביר השכל על החומר, מי ומי אשר יוכל על זה, לזה אמר 'גדול כחן'.

אופן הופעת מידותיו ית' בצורת אדם מבואר בתיקוני זוהר (במאמר פתח אליהו) 'אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין וקרינין להון עשר ספירן, לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגלין ועלמין דאיתגלין וכו', ואתקריאו בתקונא דא, חסד דרועא ימינא, גבורה דרועא שמאלא, תפארת גופא, נצח והוד תרין שוקין, יסוד סיומא דגופא אות ברית קודש, מלכות פה ותורה שבע"פ קרינין לה, חכמה מוחא איהי מחשבה מלגאו, בינה לבא ובה הלב מביין'.

ומבואר שמדת חסד מתבטאת כזרוע ימין, ולעומתה הגבורה כזרוע שמאל. הרגליים מסמלות את הנהגות נצח והוד. וגוף האדם כמדת תפארת, כי הוא מאחד את צד ימין עם צד שמאל. ברית קודש כנגד יסוד. הפה הוא מלכות. והמוח הוא משכן החכמה, והבינה בלב. והכתר הוא שורש ומקור המחשבה של האדם.

ואמנם צורת האדם כוללת זכר ונקבה, כאשר ה'זכר' המשפיע מורה על כללות השפעת החסדים בכל מידות הקב"ה, ולכך מכונה 'תפארת'יא, ואילו הנקבה מכונה 'כנסת

^ט והביא השל"ה שבעבודת הקודש (סתרי תורה פכ"א, עיי"ש בחלק היחוד פי"ז) כתב ש'האדם הקטן נתקן כתקון האדם הגדול, כדי ליחד את השם הגדול בכבודו. והחפץ היה בבריאה שיהיה זה הכח ביד אדם, הפקידו לתקן הכבוד במעשיו המתוקנים, ולזה נכלל בו כל מה שנכלל בכבוד העליון. והנה, העליון למעלה והתחתון למטה, זה לעומת זה, מפארים ומתקנים את הכבוד. וזהו סוד (ישעיה מג ז) 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו'.

^י וכיון שכל פרט בצורת האדם מורה על המידות העליונות, הרי שמוטל עליו להמשיך בהם טובה לפי פעולותיו בהם, וכגון מה שנפסק (או"ח סי' ד ס"י) שיש ליטול ידיים ע"י אחיזת כלי מים בימינו וממנו לשפוך על שמאלו, כדי שיתגבר הימין שהוא חסד על השמאל שהוא גבורה.

^{יא} כאמור בישעיה (מד יג) 'ויעשהו כתבנית איש, כתפארת אדם לשבת בית'.

ישראל, בהיותה עומדת לקבל, כמדת המלכות שאינה משפעת משלה, ומצד עצמה כולה דין, אלא שהיא מקבלת את שפע הקודש, ומחלקת שלל לכל הבריאה.

פנים ואחור בצלם אלוקים

מעתה נתנה ראש ונשובה לבאר ענין העמדת זכר ונקבה בתחילת בריאתם אחור באחור.

ה'מחשבה הראשונה' לברא שני פרצופין, היא בנקודת הגילוי הראשונה של הרצון העליון, הנקראת 'חכמה', וענינה לקבוע את תכלית גילוי הרצון²¹, וכיון שתכלית הבריאה לשלימות מדת הרחמים, שהיא מיזוג בין חסד ודין, הרי הזכר המשפיע מסמל את החסד, ואילו הנקבה המקבלת מסמלת את הדין, שהוא קובע צורה וגבול לשפע הבא מן החסד, ורק כשנעשים לבשר אחד, ומזיווגם נוצר ולד הממוזג מבין שניהם, הרי הוא מסמל את מדת הרחמים. אמנם כדי להגיע לתכלית זו נמסרה תכנית החכמה אל הבינה, שהיא מפרטת את פרטי התכלית, כפי הניתן להוציאה אל הפועל, וכדי לקיימה הקדימה להוציא את שניהם יחד, כדי שלעולם לא יעמדו כשתי מידות סותרות, אלא יתמוזגו בשרשם, עד כדי שבצאתם לפועל ישאפו לשוב ולהתמוזג, ולקיים את העולם ברחמים²², ולכך נאמר (ה ב) שרק כאשר 'זכר ונקבה בראם', אזי 'ויקרא שמם אדם', וכמבואר בזהר (ח"א נה:): שבבריאתם תחילה יחד לא נעשו 'אדם', אלא זכר ונקבה יחד.

והנה 'פנים' ו'אחור' עניינם הוא אופני גילוי או הסתר ההשגחה העליונה, ואמנם גם ההסתר אינו מונע את השפע, אלא שבהיותו מושפע בלא הארת פנים, אינו בא לידי תכלית הטבתו, והיינו, כי השפע בא לעולם לשני תכליות, השפע הניתן לכל העולם, עניינו רק להחיות ולקיים את הנבראים המקבלים אותו. ואילו לישראל ניתן השפע דוגמת קידושי אשה, באופן שיוצר חיבור אל העליון, שהוא קיים לעולם אפילו אחר שנתאכלו המעות. וכמו שכתבו רמח"ל (במאמר החכמה) והגר"א (רות א ו) שכל יניקת אומות העולם הוא דרך ישראל, וכל הטוב הנמשך להם הוא בשביל ישראל.

נמצא, שכאשר ישראל פניהם כלפי מעלה, ועושים רצונו של מקום, הרי אז ניכרת להם הארת פנים, והשפע בא להם כראוי לחיבור פנימי, וזהו 'פנים בפנים', ואילו כשאינם

²¹ החכמה היא באות י' של שם הוי"ה, שהרי י' היא כמו נקודה, וכמו שהנקודה היא ראש לכל כתב, כך החכמה ראש לכל הספירות. והיא מורה על הנהגת הייחוד, שהיא דבר שלם ונעלם מהשגה, ולכך אין בו צד שאלה או תשובה, אלא כנקודה שאין בה שפיטה. ורק אחר שבאו הדברים לתפיסת הבינה, אזי יש מקום לשאלה.

²² בחגיגה (יב). 'בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשני פקעיות של שתי עד שגער בו הקב"ה והעמידו', ובמדרש (ב"ר י ג) 'אחת של שלג ואת של אש', וביאר הגר"א חבר (אפיקי ים שם) שלכך הוצרכו שני פקעיות' לאמור ששתי הנהגות הפכיות הוטבעו בבריאה, האחת היא ניהוג החסד שאין לו גבול, וכנגדה מדת הדין המגבילה ומבטלת, ומקיום שתיהן יחד יוצאת יכולת הבחירה.

צורת אדם

פונים לעשות רצונו, אזי השפע הוא חיצוני, ובא אליהם רק כדי צורך קיומם בלבד, וזהו 'אחור באחור'.

ועומק הענין הוא, כי כיון שרצה הקב"ה לתת מקום לעבודת האדם, כדי שיקבל כל טובה כביכול היא שכר תמורת פעולתו, ולא יאכלנה כנהמא דכסופא, לכך נקבעה מדת המלכות כנקבה, הזקוקה להעלות את זכויות הנבראים כריח ניחוח, וכל עוד היא אינה שלימה, אלא היא דלה ועניה, הרי מדת הדין מונעת להשפיע לה חסדים, ולכן הוצרכה להבראות תחילה יחד עם הזכר המשפיע לה בצנעא, באופן שלא יהיה מקום לקטרוג, עד אשר תהיה ראויה לזיווג ע"י שלימות התחתונים, ואז גם מדת הדין לא תקטרג, וכך יתמזגו יחד להמשיך שפע עליון.

ובתוספת ביאור, כבר האריך הרמח"ל לבאר את שתי ההנהגות בבריאה, הנהגת הייחוד, שהיא ההנהגה העליונה המובילה את כל תהפוכות העולם לתכלית גילוי רצונו להיטיב, והנהגת המשפט, שבה מתנהל העולם לפי השגת הנבראים, בראותם טוב ורע, ושכר ועונש. וכבר כינה הרמב"ם (תשובה ה ה) שתי הנהגות אלו כ'דיעה' ו'בחירה', והיינו כי בידיעת השי"ת, לא יתכן שום פירוד, ולא קיימת מציאות המתנגדת לו, אלא שלנבראים מתגלית ההנהגה באופן שיש להם בחירה, כביכול כל המתרחש עמהם, הוא תולדת שכר ועונש התלויה במעשיהם לטוב ולרע. בעוד לאמיתו של דבר, ההנהגה העליונה מוליכה את העולם לתיקונו השלם כפי הרצון העליון, ולא כפי ערך מעשי בני אדם.

העמדת זכר ונקבה 'אחור באחור' מלמדת על ההנהגה לפי ידיעת השי"ת, שהיא למעלה מסדרי העבודה שנתנו לנבראים, וכולה נקבעת כחוק המתקיים ברצונו של הקב"ה, ואופן עמידה זו, שלכל צד ניכרים רק פנים, וכל האחור מוסתר, משקף את יחודו, שאין מקום לרע לינוק ממנוי, כאשר הקדמת מצב זה למצב שבו ינתן לאדם זכות לעבודה, באה כדי לחזק את היכולת לבחור בטוב, ולהשתוקק לעמוד בדבקות של פנים בפנים.^{טז}

^{טז} על פי פתחי שערים (אורות דעקודים, פתח יג).

^{טז} ואמנם כל עוד לא חטא האדם, הרי היה הרע עומד מב'חוץ', והיינו שלא היתה לו יכולת יניקה מאדם וחווה, אלא כאשר פתחו פתח אל נקודת הבחירה.

^{טז} רמח"ל ביאר ענין זה בכמה מקומות (דע"ת אות קנח, כללים ראשונים כט, ועוד) שהכח לאדם להשלים חסרונותיו, אף שנוצר מחוסר שלימות, בא מאת הקב"ה, והאדם רק מכשיר עצמו בבחירתו לקבל את השלימות, וכח הבחירה ניתן ע"י בנין הנוקבא ע"י בינה שלא ע"י ז"א, ובכל ניתנה לנשמות בעוה"ז כח לבחור, כי אינם תלויים בהארה העליונה. ומבכח זה יכולה הנוקבא לחזור לעמוד פנים בפנים, והוא הכח שיש בנשמות להנתק מכוחות הטבע שלא ישלטו עליהם ע"י הגוף, שהוא ה'אחור', ולעמוד פנים בפנים אל השי"ת.

צורת אדם

לעומת הקדמה זו, הרי שתכלית ההטבה העליונה, היא כאשר ניתנה לנבראים יכולת בחירה בדרך עבודה, בה יזכו לקדם ולהמשיך את ההארה הגדולה עד שתעמוד עמהם בשלימות של פנים בפנים, כפי שהיא קבועה בשרשה העליון¹⁷.

נמצא איפה, כי העמדת 'זכר ונקבה' תחילה אחור באחור, תכליתה היתה לחזק את הנבראים בבחירה, כאשר ינתן להם מקום לעבודה, ולפי שצורת זכר ונקבה באדם הם דוגמא להנהגות העליונות, לכך ניתן לאדם נסיון באיסור לאכול מעץ הדעת, ובכלל זה להזדווג עם חוה, ש'לא יאכלנה פגה' (עי' סנהדרין קז.), עד שישלים את עבודת הנבראים ויכנס לשבת בראשית, ביראה ואהבה ודביקות, ככתוב 'ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה, בעשה ובלא תעשה, ואז היתה עליית המלכות לשרשה נשלמת ע"י מעשיו, והיתה כולה מוארת עד שלא היה מקום לקטרוג.

השבת ה'פנים' תלויה בפנימיות האדם

והנה כאמור, עבודת האדם היא לחבר שמים וארץ, בהיותו מורכב מגוף ונשמה, שהם הם 'אחור ופנים' שלו, ואמנם חטא האדם לא פגם אלא בגופו, שאינו ראוי לשוב מ'אחור' אל 'פנים', והיינו שהעמיד את גופו בשייכות לארץ, באופן שעדיין אינו ראוי לקבל את הזיכוך התלוי בחיבורו עם כל חלקי נשמתו, שהיא מן השמים.

וכנודע, שבנשמת האדם יש חמשה רובדים, האמורים במדרש (ב"ר יד ט) 'חמשה שמות נקראו לה, נפש, רוח, נשמה, יחידה, חיה¹⁸, ומבואר בנפש החיים (ש"א פט"ו) שרק אדם הראשון קודם שחטא, זכה בבחינת ה'נשמה' שתיכנס עצמותה לתוך גופו, ואילו השלים עבודתו הרי שהיתה מזככת את גופו לעמוד אף הוא פנים בפנים, אך מאז החטא לא זכה לדרגה זו שום אדם זולת משה רבינו, שעל שם כך נקרא 'איש האלוקים', וכאמור (דברים לד י) 'לא קם עוד נביא בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים בפנים'.

¹⁷ כל הנהגה זו שייכת רק בזו"ג, לפי שבא"א אין כלל דו"ג, ואילו או"א עומדים לעולם פב"פ, ולא מתפרשין, כי בהם אין צד עבודה ובחירה, ומעיקרם הם עומדים בתיקון, וכל דרך העבודה ניתנה לנבראים רק בזו"ג, ולכך הם זקוקים להמשיך הארת פנים במעשיהם, כדי ששלימות ההטבה בהעמדת 'פנים בפנים' תהיה ע"י בחירה, ואז יעלו למעלה מא"א, כי הרי שורש המלכות הוא ברדל"א.

¹⁸ ראה בברכות (י). 'הני חמשה ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד, לא אמרן אלא כנגד הקב"ה וכנגד נשמה, מה הקב"ה מלא כל העולם אף נשמה מלאה את כל הגוף, מה הקב"ה רואה ואינו נראה אף נשמה רואה ואינה נראית. מה הקב"ה זן את כל העולם כולו אף נשמה זנה את כל הגוף. מה הקב"ה טהור אף נשמה טהורה. מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים אף נשמה יושבת בחדרי חדרים. יבא מי שיש בו חמשה דברים הללו וישבח למי שיש בו חמשה דברים הללו. ובילקוט שמעוני (מלאכי תקפז), בחמשה לשונות של חיבה חיבב הקב"ה את ישראל, בדביקה בחפיצה בחשיקה באהבה בדיבור, וכתב הגרי"א חבר (הגש"פ יד מצרים) שהם נגד נרנח"י, שעליהם אמרו 'חביבין ישראל שנקראו בנים למקום'. וראה במדרש (ב"ר שם) שפירט לכל אחד מחלקי הנפש את מקום אחיזתו בגוף האדם.

צורת אדם

אולם כבר התבאר שם, שנצוצי אור מתנוצצים מן הנשמה על ראש האדם הזוכה אליה. כל אחד לפי מדרגתו ולפום שיעורא דיליה, וכל דרגת האדם בתורה תלוי בהארה זו, ולכך, מי שיש בידו כח במעשיו תהיה לו זכירה נפלאה בתורה ויבין כל רזי התורה, ויתגלו לו רזי התורה כתקונן עי"ש.

ואי"ה להלן יבואר ענין זה של השגת חלקי ה'נשמה', איך הוא חוזר ונתקן ע"י עבודת אברהם יצחק ויעקב וכל בית ישראל.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר י-ם

"ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו" – ביאור ענין
'מקדש השבת ומברך שביעי'!

"וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ" (ב, ג)

מדוע לא אומרים בקידוש של שבת "אשר בחר בנו מעל עם ורוממנו מכל לשון"

א) הנה האבודרהם (מעריב של שבת) כותב שהטעם שלא אומרים בנוסח הקידוש של שבת "אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון" כמו שאומרים בימים טובים, מאחר שנצטוו על השבת כבר במרה (עי' סנהדרין נו, ב) ועדיין לא בחר בהם הקב"ה עד שנתן להם התורה, ומשא"כ בימים טובים שכשנצטוו כבר נתן להם התורה"ט.

אולם צריך ביאור מהמשך הנוסח של הקידוש (נוסח אשכנז) שמסיימים "כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו" (ועי' בתשובות והנהגות (ד, סח) מש"כ בזה).

"מקדש השבת ומברך שביעי"

ב) נקדים שהנה אנו מוצאים שיש שני מושגים א) "שבת" ב) "יום השביעי". כך רואים מנוסח התפילה של 'מגן אבות' שאומרים בו "מקדש השבת ומברך שביעי".

גדולה מזו אמרו בזוהר (תיקו"ז תיקון כד דף סט, א) עה"פ "ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו", "ויברך" דא ברכה, "ויקדש" דא קדושה. ולגבי תרוייהו הוו נפקי קדמאי לקדמות כל והוו אמרי תרי זמני "בואי כלה בואי כלה".

מבואר שה"קדושה" וה"ברכה" זה שני מושגים – עד לכדי שבקבלת השבת צריך לפרט את שניהם.

ועלינו להבין מה ההבדל בין "יום השביעי" ל"שבת". וגם מדוע בזה מוזכר לשון "קדושה" ובזה מוזכר "ברכה".

ועוד יש לדקדק שעד יציאת מצרים מופיע השבת בתורה רק בשם "יום השביעי". ורק אחרי יציאת מצרים מופיע לראשונה השם "שבת".

ולכן בתפילת ליל שבת שכותב הטור (סי' רצב) שהוא זכר ל"שבת בראשית", נוסח התפילה הוא "יום השביעי" ולא מוזכר בעיקר תורף הברכה התיבה "שבת". ואילו

^ט ועי' בערוה"ש (רעא, כח) מש"כ לתמוה ממה שאומרים "אתה בחרתנו" בפסח. וראה בתו"ה (ד, סח) מש"כ ליישב.

בתפילת יום שבת (שהוא זכר ל"שבת מתן תורה") נוסח התפילה הוא "שמירת שבת" וכד'.

ועלינו להבין מה השייכות של ה"שבת" ליציאת מצרים ומתן תורה.

והנה יסוד החילוק בין הלשון "קדושה" ללשון "ברכה", מבואר בדברי הרמח"ל בדעת תבונות (סי' קט) שלשון "קדושה" מסמל את הרוחניות ולשון "ברכה" מסמל את הגשמיות (ממו"ר הגאון הגרד"כ שליט"א).³

וז"ל והוא הענין המבואר בתחילת שיר השירים (א, ב) "ישקני מנשיקות פיהו" שהוא מראה עוצם ההתדבקות. והיינו שזה מין התדבקות חזק שיוכל להעשות בין הקב"ה וכנסת ישראל, שבדוגמא לזה הנשיקה באדם. ומתוך עוצם ההתדבקות ישפיע הקב"ה לכנסת ישראל ולכל כללות נמצאיו שפע של קדושה - דהיינו שפע אלקי ורוחני. ושפע של ברכה - שהוא שפע להצלחות אפילו בעולם הזה. והנה בהיות מתדבקים התחתונים בו יתברך בדביקות אהבה, יעורר הקב"ה האהבה בינו וביניהם וירצה בעבודתם כו'. ויושפע שפע הברכה בכל הדרכים המתוקנים לדבר הזה, ותתחדש הברכה בכלל התחתונים כו'. אלא הם דרכיו יתברך ישרים דרכי ה' להתנהג עם התחתונים להנאתם ולטובתם עכ"ד.

ומבואר שעל ידי הדביקות בו יתברך זוכים לשפע ברכה גשמית ולשפע קדושה רוחנית. והנה לשון הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד ז, ד) שמהות השבת הוא "קורבה גדולה אליו יתברך ודביקות גדול בו". וממילא מובן מאוד שה"שבת" מביאה גם ברכה גשמית וגם קדושה רוחנית.

ועפ"ז יש לבאר את נוסח התפילה בליל שבת שאומרים "וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים". עפ"ד חז"ל (ב"ר יא, ב) עה"פ "ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו", שאומרים "ברכו במן וקידשו במן". ברכו במן - שכל ימות השבת היה יורד עומר בערב שבת שני עומרים. וקידשו במן - שלא ירד בו כל עיקר ע"כ.

וא"כ זהו גם כ" מה שאומרים "וברכתו מכל הימים" - שהיה בו שני עומרים. "וקדשתו מכל הזמנים" - שלא ירד מן בשבת לעומת יו"ט שירד בו מן (וזהו "קדשתו מכל הזמנים").

³ ראה מש"כ המהר"ל (תפארת ישראל פרק מ) וז"ל כי השבת קראו חכמים בשם "כלה" וקראו אותו גם כן בשם "מלכה", וכמו שאמרו ז"ל (ב"ק לב, ב) "בואי שבת כלה מלכתא". וזה כי השבת יש בה שתי בחינות, האחת שהיום מבורך מצד עצמו, ולכך נקרא "כלה" שהכלה יש לה ברכה. הבחינה השנית, שהשבת מקודש נבדל משאר הימים, ודבר זה מדרגה בפני עצמו מה שהוא מקודש נבדל משאר ימי החול. ולכך נקרא "מלכתא" שהמלכתא היא נבדלת משאר בני אדם, שזהו ענין המלך שהוא נבדל משאר בני אדם ואינו נכלל עמהם. וכנגד אלו ב' הדברים אמר הכתוב "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו", קרא אותו שהוא מבורך ושהוא מקודש עכ"ד. וע"ע מש"כ הגר"א בהגדה של פסח בביאור המושג "הקדוש ברוך הוא" ש"קדוש" מורה על עשיית הדין בעולם שאז מתקדש שמו ו"ברוך הוא" מורה על הטובות והחסד שהוא עושה.

נמצא שה"ברכה" מסמל את הענין הגשמי שירד יותר מן. ואילו ה"קדושה" מסמל את הענין הרוחני שלא ירד מן בשבת.

ואם כנים הדברים נעלה עוד שלב לבאר גם את נוסח התפילה של מגן אבות שאומרים "מקדש השבת ומברך שביעי". שיוצא שה"שבת" מסמל את הענין הרוחני ולכן כלפיו נאמר לשון "קדושה". ואילו "יום השביעי" מסמל את הענין הגשמי ולכן כלפיו נאמר לשון "ברכה" וכמש"נ "ויברך אלוקים את יום השביעי".^{כב}

וכך מבואר להדיא בזוהר (שמות פח, ב) ש"שבת" מסמל ענין רוחני. שם בזוהר אמרו: מהו שבת? שמא דקודשא בריך הוא שמא דאיהו שלים מכל סטרויכג.

והנה מהות כל שמותיו של הקב"ה הוא כמש"כ הרמב"ם במורה נבוכים (פרק סא) שכולם נגזרים מן הפעולות. והיינו שהקב"ה נקרא על שם פעולותיו וכל שם יש לו הוראה מיוחדת (פרי צדיק קדושת שבת מאמר ז).

וא"כ מה ש"שבת" זה שמו של הקב"ה, הכונה שבאמצעות השבת מכירים את השי"ת וזוכים לידבק בו ולקבל שפע קדושה (ויבואר עוד לפנינו).

^{כא} עי' מש"כ בעלי התוספות (בראשית ב, ג) ור' חיים פלטיאל (שמות טז, כו). וכך משמעות נוסח התפילה בליל שבת "וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים וכן כתוב בתורתך כו' ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו" (ראה נוסח הרמב"ם ב'סדר התפילות').

^{כב} וע"ע ב'אמונה וביטחון' לרמב"ן שכותב וז"ל ולשון ברכה נופל על ההתפשטות הנמשך מן המקור מלשון בריכה, לפי שהוא יום מנוחה קידשו. וכבר רמזתי פירוש "לקדשו" וכן "ויקדשהו", ברכה לקדושה, לפי הקבלה קדושה מקבלת ברכה, כי הברכה מאין סוף וקדושה הוא מקדש עכ"ד. וכונת הרמב"ן שלשון "ברכה" זה תוספת וריבוי (עי' שו"ת הרשב"א ה, נא ונפה"ח ב, ב) ו"קדושה" זה הקליטה והשמירה וקבלת השפע לתוך עצמה. וזהו כונת הרמב"ן ש"קדושה מקבלת ברכה". "כי הברכה מאין סוף וקדושה הוא מקדש" - כי גם ביהמ"ק ענינו המקום בעולם הזה שמקבל את ההשפעה ממעל, והוא המקום בו נמצאת השראת השכינה בעוה"ז. וע"ע בחי' אגדות לרשב"א (תענית כז, ב) שכותב וז"ל ביום השביעי היה העולם מלא ועל כן נתברך כדכתיב "ויברך אלוקים את יום השביעי" לפי שהוא היה הראשון (היינו היום הראשון) שנתברך ונתמלא העולם. וברכה לשון ריבוי ותוספת לשון (שמות כג, כה) "וברך את לחמך ואת מימך", לפי שבו ביום היה המילוי והריבוי והשלימות יתר על הימים הראשונים שעדיין לא היה העולם מלא. ועל כן נתקדש, לפי שהיה עומד על השלימות ועל המילוי, וראוי שישרה בו כבודו ותפארתו יתברך. והוא אמרו (שמות כ, יא) "וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו", וינח מלשון (במדבר יא, כו) "ותנח עליהם הרוח" עכ"ד. ומבואר כאמור ש"ברכה" זה מלשון בריכה, ו"קדושה" זה קבלת השפע הרוחני כמו שאמר "וינח עליהם הרוח". והנה גם לפי דרך זה מתבאר היטב מדוע ה"ברכה" מיוחס ל"שביעי" וה"קדושה" מיוחס ל"שבת", וזה עפ"ד הרבינו בחיי (שמות כ, ח) עה"פ "ויום השביעי שבת לה' אלהיך", שכותב וז"ל ביאורו כי השבת ביום השביעי, כי יום השביעי הוא יסוד עולם שהיא הספירה השביעית והשבת בו כי הכל בכל. וכן מצינו בפרשת כי תשא (שם לא, טו) "וביום השביעי שבת שבתון קודש לה'", וכתוב אחר כן "לעשות את יום השבת ברית עולם", קרא ליום השביעי שהוא יסוד עולם "שבת שבתון קדש לה'" וקרא אל השבת המקבלת ממנו "ברית" עכ"ד. ומבואר שהבחינה של השפע (שכאמור זה ה"ברכה") זה נקרא בתואר "שביעי". ואילו הבחינה של קבלת השפע (שכאמור זהו ה"קדושה") נקרא בתואר ה"שבת".

^{כג} ראה ב'בני יששכר' (מאמרי השבתות מאמר א) שהאריך לבאר כמה מהלכים בזה. וע"ע בשל"ה (ויקה"פ פרק תורה אור) שכותב לבאר מה שאמרו (שבת י, ב; ביצה טז, א) "מתנה טובה יש לי בבית גנוי ושבת שמה", שזה רומז על מי שמשמר את השבת שלא יבוא לעולם תקלה על ידו להיות השבת מחוללת אצלו ע"י כפיית מלך או שר, כי הקב"ה יצילנו. ומוסיף שזהו הענין שהשם "שבת" לא נשתנה בכל שבעים לשון שכולם קורין אותו "שבת" (עי' רמב"ן דברים לב, כו). וסוד הדברים, כי כל שבעים אומות אין להם שלטון לחלל השבת להשומר שבת, ואעפ"כ שלא להתגרות באומות צוה השי"ת להסתיר זה הדבר בפניהם. וזהו מתנה טובה יש לי בבית גנוי ע"ד אמרם (ב"ב יא, א) "אבותי גנוזו למעלה במקום שאין היד שולטת". ואמר שהמתנה היא ו"שבת שמה" דוק בלישנא ותמצא עכ"ד.

קדושת השבת היא סיבת קדושת ישראל

(ג) עתה נבוא לבאר מדוע נזכר השם "שבת" רק אחרי יציאת מצרים.

הנה הרד"ק (ישעיה נו, ו) מבאר מדוע באמת נצטוו על השבת במרה עוד קודם מתן תורה. וז"ל ובעבור זה נתנה להם קודם מתן תורה, כי אחר שהודיעם שהוא אדון ובורא, אחר כך היה ראוי לצותם על תורתו ומצותיו, כאדון המצוה אל עבדיו. ומי שילוה אל ה' ראוי שיאמין כי משה ותורתו אמת, ובוזה ילוה עם ה' להיות לעם אחד עכ"ד.

וכע"ז כותב ה'ערוך השולחן (רמב, ג) וז"ל ולכן תיכף שיצאו ישראל ממצרים נצטוו על השבת בפרשת בשלח עוד קודם מתן תורה. לפי שיציאת מצרים הוא עדות על השגחתו יתברך בעולמו לשלם טוב לעושי טוב ולהיפך לעושי רע כמו המצרים וכיוצא בהם, והוא עדות על יכולתו יתברך לשנות את הטבע כמכות מצרים וקריעת ים סוף וירידת המן והשליו והבאר. ואם אינם מודים שהקב"ה ברא עולמו, הרי כופרים בכל הדברים. ולכן נתן להם השבת תיכף ביציאתם ממצרים עכ"ד.

אולם בדברי הרמח"ל (אוצרות רמח"ל פר' ואתחנן) מצינו הבנה אחרת בזה. וז"ל ישראל היו צריכים לקבל התורה, וקודם רצה הקב"ה לקדש נשמותיהם של ישראל ולהכינם שיהיו ראויים לקבלה, לא יש שום דבר שמקדש ישראל כמו השבת בסוד "מקדש השבת וישראל". ונתינת השבת קודם מתן תורה היה הזמנה כדי שיקבלו התורה עכ"ד.

ומבואר בזה יסוד גדול, שהשבת היא הכנה לישראל שיהיו ראויים לקבל את התורה.

ויסוד הדברים מבואר כבר בדברי הראשונים. ראה ברבינו יונה (ברכות לו, א) שכותב לבאר שהחתימה שאמרים בתפילה (כשחל יו"ט בשבת) "מקדש השבת וישראל והזמנים" הגם שנראה כחתימה בשתיים ענין אחד הוא. וז"ל כי "קדושת ישראל תלויה בקדושת השבת" וקדושת הזמנים וראשי חדשים תלויה בקדושת ישראל, וכיון שתלוי זה בזה כמו קדושה אחת דיינינן ליה".

^כ ראה ב'מאור עיניים' (פר' כי תבוא) מש"כ שהלא הבורא ב"ה בלתי בעל תכלית וגבול והאדם הוא בעל גבול ותכלית, והאיך אפשר לשני הפכים להתקרב. לזה נתן הבורא ב"ה לישראל את השבת שהוא ממוצע בין ישראל לאביהם שבשמים, ומאחדן ומקשרן בבורא ב"ה על ידי שיש בו שני החלקים מתדמין בין לישראל ובין להקב"ה, כנודע שכל דבר הממוצע בין שני הפכים צריך להיות דומה לשתי הבחינות, דנודע מ"ש בזה "שבת שמא דקב"ה שלים מכל סטרין" שהשבת הוא חיות עולם העליון וחיות זה העולם שהוא אצילו כו' עכ"ד. וע"ע מש"כ המהר"ל (תפארת ישראל פרק מ) וז"ל העולם הזה על ידי שבת יש לעולם חיבור בו יתברך. כי שאר ימים אינם מקודשים כמו השבת, ומפני שהוא זמן קדוש יש לעולם חיבור על ידו בו יתברך. ולכך נקרא השבת 'כלה' שהיא עומדת להתחבר בבעלה כו' כך מה היה לעולם חסר שבת, שהשבת הוא החיבור בו יתברך. והו' "ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה". כי מלאכתו שהוא העולם כלה ביום השבת, שקנה החיבור הקדוש והדבוק העליון, והו' גמר מלאכת העולם עכ"ד.

^כ ובמקו"א ביארנו שקדושת המועדים שורשם מקדושת השבת וכפי שכותב בספר רזא דשבת (עמ' יט) שזהו מה שאומרים "תחילה למקראי קודש" מפני שקדושת המועדים נמשכת מקדושת השבת. וע"ע ב'ראשית חכמה' (שער הקדושה פ"ב אות ח) שכותב "שהשבת שורש לכל הקדושות".

וכ"כ האבודרהם (ברכת המצות ומשפטיהם) וז"ל מפני שקדושת שבת היא סיבת קדושת ישראל שנאמר בה "כי אות היא ביני וביניכם לדעת כי אני ה' מקדשכם", הלכך נזכרה כאן מפני שהיא גורמת קדושת ישראל, כמו שקדושת ישראל נזכר ביום טוב בלא שבת לפי שהם סיבת קדושת הזמנים עכ"ד.

וראה גם בערוה"ש (רמב, ה) שכותב וז"ל מ"מ לא נתן הקב"ה קדושת השבת רק לישראל בלבד, וזהו "לדעת כי אני ה' מקדשכם" כלומר שאתם קדושים אצלי כדכתיב "קדושים תהיו", ולכן נתתי לכם קדושת השבת. והשבת וישראל הם תכלית הבריאה עכ"ד.

וע"ע בדברי הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד ז, ב) שכותב "הנה זו מתנה גדולה שנתן הקב"ה לישראל להיות שרצה שיהיו לו עם קדוש ולא נתנה לשאר האומות כלל שאין המעלה הזאת ראויה ולא מיועדת להם".

וכותב שם הגר"ח"פ זצ"ל בהערות שמה שהשבת היא "זכר למעשה בראשית" באמת אין לזה שייכות דוקא לישראל. אולם השבת מלבד מה שהיא מעידה על חידוש העולם היא גם מקור הקדושה, וזה שייך רק לעם ישראל. וזה כתוב במפורש בפסוק (שמות לא, יג) "כי אות היא ביני וביניכם" – רק לכלל ישראל – "לדעת כי אני ה' מקדשכם", כי מהות השבת היא לקדש את בני ישראל. וככתוב בהמשך "ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם" עכ"ד.

נמצא שהשבת כוללת שני ענינים (א) זכר למעשה בראשית (ב) שפע קדושה רוחני.

וממילא נראה שהשם "יום השביעי" מסמל את הענין של "זכר למעשה בראשית" וכמש"נ "ויברך אלוקים את יום השביעי כו"כ כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלוקים לעשות". ואילו השם "שבת" מסמל את הענין של הקדושה וכמש"נ (שמות טז, כט) "ראו כי ה' נתן לכם את השבת", והמטרה בכל זה "לדעת כי אני ה' מקדשכם".¹⁰

וזה שני מושגים בכח של השבת. ולכן מבואר בזהר שהיו אומרים "בואי כלה בואי כלה" כנגד שניהם.

ואם כנים הדברים מובן שהשם "שבת" מופיע בתורה רק אחרי יציאת מצרים. מאחר שכל מהות של ה"שבת" הוא הקדושה שנועד במיוחד לעם ישראל כדי שיהיו ראויים לקבלת התורה.

¹⁰ האמת שכבר כאן נאמר "ויקדש אותו". אלא שכאמור עיקר הקדושה מיוחס ל"שבת" שנתחדשה בפועל רק אחרי יציאת מצרים אשר נתגלה במן, אבל כמוכח גם קודם לכן היתה הקדושה טמונה בו. וע"ע מש"כ בזה הג"ר צדוק הכהן (פרי צדיק קדושת שבת תחילת מאמר ב ובד"ה ושם אמרו).

¹¹ וראה בגר"א (אד"א בראשית ב, ג) שכותב על דרשת חז"ל "ברכו במן קדשו במן", וז"ל מפני שבשבת לא מצאוהו בשדה – והוא ה"קידוש". וזה שאמר "על כן הוא נותן לכם ביום השישי לחם יומיים" – הוא הברכה. וכן לדורות מה שאנו שובתים בו ממלאכה הוא הקידוש, כי קידוש הוא לשון פרישה. והברכה הוא מה שאנו משכימים ביום השבת ואין אנו צריכים להשתדלות פרנסת היום כי הוא מוכן מיום השישי עכ"ד.

ולכן בליל שבת עיקר הנוסח בתפילה הוא "שביעי" - כי ליל שבת מבואר בטור (סי' רצב) שהוא כנגד "שבת בראשית" שהוא כאמור "זכר למעשה בראשית". אולם יום השבת שהוא נגד "שבת מתן תורה" אז הנוסח הוא "שבת".

"השבת נועם הנשמות - והשביעי עונג הרוחות ועדן הנפשות"

ודבר נפלא כותב ב'נתיבות שלום' (שבת מאמר ה) לבאר את נוסח הפזמון "י'ה אכסוף" שאומרים בו "השבת - נועם הנשמות. והשביעי - עונג הרוחות ועדן הנפשות". כי הבחינה של "שביעי" שייך לרוח ולנפש, וזה מתייחס לכללות הבריאה, כי גם לאוה"ע יש רוח (עי' איוב לב, ח) וכן נפש יש להם. אבל נשמה שהיא חלק אלוה ממעל יש רק לישראל. ולכן "נועם הנשמות" מתייחס לבחינה של ה"שבת".

וע"פ האמור יש לבאר היטב את נוסח הקידוש מש"כ האבודרהם שהטעם שלא אומרים בשבת "אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון" הוא כי נצטוו על השבת במרה ועדיין לא בחר בהם הקב"ה. ואעפ"כ מסיימים "כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו".

והענין הוא. כי הגם שהשבת ניתן להם עוד קודם מתן תורה, אבל כל המטרה בזה היה רק כדי שיהיו ראויים לקבל את התורה. ולכן הגם שזה לא מדוקדק להקדים במה שבחר בנו, אבל אחרי שמזכירים את "זכר ליציאת מצרים" ודאי מענין הקידוש הוא להשלים ולהוסיף ש"כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים" ולכן "שבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו".

לתגובות: 5322906@GMAIL.COM

להאזנה לשיעור: 0733 718134 קוד 2111.

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נור אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

תכלית הבריאה – התלות בקדוש ברוך הוא

וְקוֹץ וְדַרְדַּר תִּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה (ג, יח)

בפסחים (ק"ח.), אמר רבי יהושע בן לוי בשעה שאמר הקב"ה לאדם וקוץ ודרדר תצמיח לך, זלגו עיניו דמעות, אמר לפניו רבש"ע אני וחמורי נאכל באבוס אחד? כיון שאמר לו (בראשית ג, יט) בזעת אפך תאכל לחם, נתקררה דעתו.

ויש להבין, מה היה לו לאדם הראשון כל כך גרוע לאכול קוץ ודרדר ללא עמל ויגיעה, מאשר להגיע ללחמו על ידי יגיעה וזיעת אפו, והלא על ידי כך יצטרך לבטל הרבה מתלמודו?

ויש לבאר על פי מה שכתבנו בארוכה במקום אחר (יעויין ספר 'באר צבי' פסח מאמר י"ג), שעיקר מעלת האדם להיות מקושר עם הקב"ה, ושיא הקללה זה היות האדם מנותק כביכול מהשי"ת, דהלא זהו העונש החמור שנתקלל הנחש שעפר לחמו, דאע"פ שעיי"ז מזונותיו מצויין לו בכל עת, וכדאיתא ביומא (עה.), מ"מ עיי"ז אין לו שייכות עם הקב"ה. והרי כל הבריאה כולה משתוקקת לקשר עם הקב"ה, וכמש"כ (תהילים קד, כז) כולם אליך ישברון לתת אכלם בעתו, וכתוב (תהילים קמה, טו) עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו, וא"כ הקללה הגדולה ביותר זהו הריחוק והניתוק מהקב"ה.

וממילא יש לבאר שזה גם היה צערו הגדול של אדם הראשון, שהרי כל המכשול שיצא מחטאו באכילה מעץ הדעת הוא שנתרחק עיי"ז מהקב"ה, וא"כ הבין שעתה כאשר גורש מגן עדן, ככל שיוכל בכל זאת להתקרב יותר אל הקב"ה יהיה בזה יותר תיקון לחטאו, ולפיכך כאשר שמע שיהיה מזונו קוץ ודרדר, שאלו הם דברים המצויים בשפע בכל מקום, ולא יצטרך להרגיש תלות בהקב"ה בענין פרנסתו, (והוי כעין העפר לגבי הנחש), זלגו עיניו דמעות, כי אז לא יהיה לו צורך להיות מקושר בכל עת להקב"ה, ואולם כאשר אמר לו הקב"ה "בזיעת אפך תאכל לחם", הרי ששוב יהיה תלוי כל יום בחסדי השי"ת שימציא לו פרנסתו, ובזה נחה דעתו.

ועל פי היסוד הנ"ל מבארים גם מהו כל עיקר התכלית של ביאת בני ישראל דוקא לארץ ישראל ולא לשאר ארצות, דהנה הרמב"ן בפרשת עקב (דברים יא, י) על הפסוק "כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית ברגליך כגן הירק". כתב שם וז"ל: והנה הפרשה הזו תזהיר במנהגו של עולם, וממנה נלמד כי אע"פ שהכל ברשותו ונקל בעיני ה' יתברך להאביד יושבי ארץ מצרים ולהוביש נהרותם ויאוריהם, אבל ארץ כנען תאבד יותר מהרה שלא יתן בה

מטרות עוזו. החולה צריך זכות ותפלה שירפאהו השם יותר מן הבריאה שלא בא עליו החולי וכו' עכ"ל.

והיינו, שכמו שלרפאות חולה מחוליו צריך זכות גדולה יותר מאשר הבריאה שלא יחלה, כמו כן להוביש את נהרות מצרים זה פלא גדול יותר מאשר מניעת המטר בארץ ישראל. וזה גופא היא מעלת ארץ ישראל על ארץ מצרים, באשר הדרים בה עיניהם תלויות להקב"ה בכל עת שיוריד להם מטר. ונמצאו משעבדים לבם למקום.

ובזה יש לבאר גם מה שאמרו חז"ל (ב"ר מ"א ז') והביא זאת רש"י בפרשת לך לך (יג, יא) על הפסוק "ויסע לוט מקדם ויפרדו איש מעל אחיו", וז"ל: ומדרש אגדה הסייע עצמו מקדמונו של עולם, אמר אי אפשר לא באברהם ולא באלוקיו. ומקשים, מנין הוציאו חז"ל שאמר לוט דברים חמורים כאלו, שאינו חפץ בהקב"ה חלילה. אלא, שבפסוק דלעיל מיניה כתיב "וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן כי כולה משקה לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה כגן ה' כארץ מצרים בואכה צוער". מבואר כאן בפסוק מה הניע וגרם ללוט לבחור לשבת בככר הירדן, "כי כולה משקה", פירש רש"י "ארץ נחלי מים". והפסוק עצמו מבאר זאת שזה היה אז לפני שנשחתו ונהפכו ערי סדום, ואז היו "כגן ה' כארץ מצרים", שעל זה הרי כתוב בפרשת עקב "והשקית ברגליך כגן הירק". כלומר שמהות המקום הזה בשונה מכל ארץ ישראל שלמטר השמים תשתה מים, ששם לא היו צריכים להרגיש בכל עת את התלות רק בהקב"ה, וממילא הוציאו מזה חז"ל שאמר שאי אפשר לא באברם ולא באלוקיו.

וכרעיון זה ביאר הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל באופן נפלא את הגמרא במסכת תענית (ז.) 'גדול יום הגשמים יותר מיום מתחיית המתים, ויותר מיום מתן תורה, ומיום שנבראו בו שמים וארץ'. והדבר טעון ביאור ופירוש, מהי ההבנה בזה.

ואולם הנה בבריאת האדם פירש רש"י על הפסוק 'ואדם אין לעבוד את האדמה', שהעשבים עמדו על פתח הקרקע מיום ג' עד יום ו' כי כל עוד שהאדם לא הכיר בטובתן של גשמים והתפלל עליהם - לא היה גשם. וקשה מדוע הבין שהגשמים הם צורך העולם, הלא היו שם ארבעה נהרות, וכן היה אפשר להשקות ממי התהום, וכדאיתא בב"מ (פה.) שבכל שנות יסוריו של רבי לא הוצרך העולם למטר, וכשהיו עוקרים צנן היתה גומתו מתמלאת מים. ומדוע העולם זקוק דוקא לגשמים בכדי להצמיח.

אלא, מונח כאן שאדם הראשון בגודל חכמתו הבין את המעלה של הגשמים ואת הצורך שיש לבריאה שהכל יצמח דוקא על ידי הגשמים שנתונים אך ורק בידי הקב"ה בעצמו [ולא ע"י נהרות והתהום], כי הגשמים אינם באים בתמידות ובטבעיות, אלא יהיו תלויים בתפילה ובזכויות, ומפתחם רק ביד הקב"ה. ממילא מובן שזה גדול וחשוב מהכל, כי ע"י הגשמים ניתן להגיע להרגשה זו של תלות בהקב"ה, וזהו התכלית, ועל כן יום זה הוא אכן גדול אף מתחיית המתים וממתן תורה, כי זהו כל מטרת הבריאה.

וכענין זה יש לדייק גם בגמרא בסנהדרין (ק.ח.) שאמרו על דור המבול "לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה, ומה כתיב בהם (איוב כ"א) בתייהם שלום מפחד וכו', והיא גרמה שאמרו לקל (שם) סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו וכו' אמרו כלום צריכין אנו לו אלא לטיפה של גשמים יש לנו נהרות ומעיינות שאנו מסתפקין מהן" וכו'. והנה מה שהזכירו 'טיפה של גשמים', יש לבאר על פי הנ"ל, שבענין זה ניכרת דרגת האדם והכרתו בנחיצות תלותו והתחברותו להקב"ה.

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

האם מותר לשדכן לשדך זוג ממזרים

וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹקִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֹּשֶׁהָ (א, כח)

הנה נפישו רבוותא מגדולי הפוסקים דס"ל דממזר חייב בפו"ר ככל המצוות, ואף דבהכי מרבה ממזרים בעולם. ע"י בתשו' שאילת יעב"ץ ח"ב (סי' צז) שהוכיח כן מפשטות הסוגיא דסוטה (כו). דאמרו: אשת ממזר לממזר או שותה או לא נוטלת כתובה. ופרכינן פשיטא, ומתרצינן, מהו דתימא אפוש פסולין לא ליפוש, קמ"ל. ופרש"י: לא ליפוש פסולין – לא נעשה שלום ביניהם הלואי לא יפרה ולא ירבה הואיל וכל דורותיו ממזרין. וכ' היעב"ץ דמוכח בהדיא דלא חיישינן לריבוי ממזרים בעולם. וע"י בפמ"ג או"ח (סי' רמ מש"ז ס"ק א'). ובמנ"ח (מצוה א'). וכ' בספר חסידים (מקיצ"נ אות תתרפד), שלא יהיה בעצה לזווגם שנאמר לא יבא ממזר בקהל ה'. ע"כ. ומוכח דממזר לממזרת שפיר דמי לזווגם, כיון שמותרים מן הדין לינשא. וכן העיר שם בהגהות משנת אברהם. ע"ש. וכמו"כ מצאנו לרבותינו שדרשו בשבחו של הקב"ה שמזווג ממזרים זה לזו, אפי' ממזר אחד בסוף העולם וממזרת אחת בסוף העולם, ע"י בירושלמי קידושין (פ"ג הל"ב). ומדרש רבה בראשית (פמ"ה ה"ב).

ובשו"ע אה"ע (סי' ד' סעיף כב) כ', גר ועבד משוחרר, מותרים בממזרת. וכ' הב"ש (ס"ק לה) וז"ל: ונ"ל מותר היינו מצד ממזרת אין איסור אבל מ"מ אסור להרבות ממזרים כי בניו הם ממזרים. ע"כ. ולכאו' מוכח מדבריו דאסור להרבות ממזרים בעולם. וכמו שהעירו בס' שערי דעה לבעל השמן רוקח (יו"ד סי' רפא). והובא בשו"ת שאילת יעקב פראגר ח"א (סי' מא). ובס' ליקוטי סופר (מצות פו"ר). והובא בשו"ת דברי ישראל וועלץ ח"ב (דף קב). ועוד.

אכן כבר כתב בשו"ת שבט הלוי ח"ז (סי' קצז) לבאר דברי הב"ש, דאיהו קאי על דברי השו"ע דמיירי בגר ועבד משוחרר שהם מותרים בבת ישראל ובגורת, וע"ז שפיר אמרינן כיון דיכול לקיים מצות פ"ו בהיתר בלי להרבות ממזרים ופסולים, למה לו לישא ממזרת וירבה פסולים. אבל במש"כ השו"ע בעיקר ההלכה (סעי' כד) דממזר נושא ממזרת, ע"ז לא העיר הב"ש כלום, ומשמע דבכה"ג לא חיישינן. עכ"ד. וכבר קדמוהו בביאור זה במחצה"ש שם (ב"ש ס"ק לה). ובדקדוקו מדברי מרן בס' פני משה מקלוואן (ס"ק כד). וע"י בשד"ח (דברי חכמים סי' נט). ולפי האמור יש לפלפל במש"כ הבית מאיר שם. ע"ש.

ולפי האמור דממזר מצווה אפו"ר, א"כ נראה פשוט, דאם נזדמנו לפניו ממזר וממזרת דמותר לשדכם להינשא זה לזו. ואולי מצוה נמי איכא. וכמו"כ נראה, דרופא שבאו לפניו זוג ממזרים אשר לא זכו לפרי בטן, דמותר לרפאותם ולסייע בעדם להוליד ממזרים. וכ"כ בס' שיעורי תורה לרופאים (סי' רפח) בשם מרן הגריש"א, דיש לרופא לסייע בעדם לקיים

מצות פו"ר.

אמנם לפי המבואר לעיל בדברי הב"ש, הנה אם באו לפניו גר וממזרת, יש להסתפק אם כדאי להשתדל לשדכם זה לזו, או שימנע עצמו מזה עכ"פ, דאף שמותר להם להינשא מעיקר הדין, אבל עכ"פ אין להשתדל בזה, כיון שבהכי מרבה ממזרים בעולם. וכמו"כ רופא שבאו לפניו גר וממזרת שלא זכו לפרי בטן, שמא עדיף למנוע עצמו מלסייע בעדם להוליד ממזרים לעולם. מיהו יתכן דבהא קיל טפי, כיון שכבר נשאה, וצ"ע לדינא.

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף וש"ס, בני ברק

מצוות פריה ורביה אם חושש שיהיה לו בנים רשעים

וַיְבָרֶךְ אֶתְּם אֱלֹקִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹקִים פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֹשֶׁהָ וּרְדוּ בְּדִגַּת הַיָּם
וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיָּה הַרְמֵשֶׁת עַל הָאָרֶץ (א, כח)

מקור הדין דמצוות פריה ורביה

א. איתא בגמ' בגיטין דף מא ע"ב לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר לא תהו
לברא לשבת יצרה, וכן מבואר בגמ' בחגיגה דף ב' ע"ב בב"ב דף יג ע"א ובעוד דוכתי.
ובשו"ע אבן העזר סימן א' ס"א כתב, חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות ולרבות וכל
מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאלו שופך דמים וממעט את הדמות וגורם לשכינה
שתסתלק מישראל, וברמ"א הוסיף וכל מי שאין לו אשה שרוי בלא ברכה ולא תורה וכו'
ולא נקרא אדם.

ובספר החינוך מצוה א' כתב, בזה"ל: והיא מצוה גדולה שבסיבתה מתקיימות כל
המצוות בעולם כי לבני אדם ניתנו ולא למלאכי השרית וכו' והמבטלה ביטל עשה ועונשו
גדול מאוד שמראה בעצמו שאינו רוצה להשלים חפץ השם ליישב עולמו עכ"ד. ויעו"ש
עוד בנו"כ.

ומדברי הרמ"א נראה דנשיאת אשה אינו רק מצוה של פו"ר, אלא הוא דין על האדם,
וכמו שמבואר בגמ' ביבמות דף סב ע"ב שרק איש ואשה ביחד נקראים אדם, ויש עוד
להאריך בזה, ואכמל"ו.

ונשאלתי בבחור מבוגר שיש לו אפשרות להנשא לאשה דתית או לאשה מבוגרת שלא
יוכל להביא ילדים לעולם, ואם ינשא לאשה דתית יכול להיות שילדיו לא יהיו בני תורה
ואף יצאו לתרבות רעה, הי מנייהו עדיף.

האם המצוה בתוצאה או בפעולה

ב. והנה כתבו באחרונים לחקור האם מצות פריה ורביה היא בתוצאות המעשה שיהיה
לו בנים או דלמא עיקר המצוה בעצם הביאה, ומחויב הוא בה עד שיהיו לו בנים, ובמנ"ח
(מצוה א', מצוה שז) כתב שהחויב הוא בתוצאה שיהיו לו בנים, וכן כתב בשו"ת פרי
יצחק (ח"א סו"ס מב) שהמצוה היא בתוצאה שיהיו לו בנים יעו"ש בכ"ד, וכתב במנ"ח
להביא ראיה מדברי ביבמות דף סב ע"א איתמר, היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים
ונתגייר, ר' יוחנן אמר: קיים פריה ורביה, וריש לקיש אמר: לא קיים פריה ורביה. רבי
יוחנן אמר קיים פריה ורביה, דהא הווי ליה; וריש לקיש אמר לא קיים פריה ורביה, גר
שנתגייר כקטן שנולד דמי. ואזדו לטעמייהו, דאיתמר: היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים
ונתגייר, רבי יוחנן אמר: אין לו בכור לנחלה, דהא הווי ליה ראשית אונן; וריש לקיש

אמר: יש לו בכור לנחלה, גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ומבואר מדעת ר"י שקיים את המצוה וצ"ע הרי בגמ' בסנהדרין דף נט ע"ב שבני נח אינם מצווים בפריה ורביה, ומאי שנא משאר המצוות, וביאר במנ"ח שעיקר המצוה היא בתוצאת המעשה שיהיו לו בנים כי הביאה אינה אלא הכשר מצוה, משא"כ באכילת מצה שהמצוה היא בעצם האכילה, ואולם ע"ע בטורי אבן בר"ה דף כח ע"א באופ"א. וכן כתב בקובץ שיעורים ח"ב סימן כג אות ו' שמצוות פריה ורביה הוא בתוצאה.

ואמנם בהגהות הר צבי להגר"צ פסק פראנק זצ"ל על טור אבן העזר סימן א' כתב שהמצוה היא אינה בתוצאה אלא בפעולה, שהרי לא יתכן שקיום המצוה תלוי במה שאין ביד האדם לעשותו וכי בידו להוליד בן ובת, ובע"כ שעיקר המצוה היא הביאה אלא שאינו נפטר ממצוה זו עד שיהיו לו בנים וכל זמן שלא נולדו מחויב ועומד במצוה זו, וע"ע בזה בשו"ת הרב צבי אבן העזר סימן ב', ובספר דרך המלך אישות פט"ו ה"ו ובשיעורי רבי שמואל בב"ב דף יג ע"א.

ובמנחת אשר בראשית מהדו"ח סימן ג' אות א' כתב לדקדק כן מדברי הגמ' בשבת דף לא ע"ב שבתחילת דינו של האדם שואלים אותו "עסקת בפריה ורביה" ואין שואלין אותו אם קיים פו"ר אלא אם עסק בה, ולפי"ז ביאר שבגמ' ביבמות נראה אין הכוונה שקיים מצותו אלא שנפטר מחיובו.

ואמנם מדברי המהרי"ט אלגזי בהלכות בכורות דף קכב כתב שלא קיים מצות פו"ר בבן ממזר יעו"ש, ונראה דהעיקר המצוה הוא בתוצאה ולא בפעולה.

ובשו"ת אגרות משה (אבן העזר ח"ב סימן יח) כתב שהחיוב בפעולה ולא בתוצאה, וז"ל: דאף שלא מתסבר לומר כהמנ"ח שהמצוה לא תהיה על המעשה, אבל המעשה שנצטווה בפו"ר אינה הולדת הבנים דזה אינו בידו אלא המצוה והחיוב שעליו הוא לבעול אשתו ביאה גמורה שיהיה אפשר מזה להוליד וכו' וחיוב זה לבעול אשתו איכא אליו מצד פו"ר עד שיוולדו לו בן ובת שאז נפטר, ומדיוק לשון המשנה ביבמות דף ס"א שלא אמר כמה בנים מחוייב אדם להוליד אלא אמר לא יבטל אדם מפו"ר אא"כ יש לו בנים, דפירושו דמצות פו"ר שעליו הוא הבליעה שזה רק הוא בידו ואין לו לבטל מזה עד שיהיו לו בנים, וממילא כשיש לו בנים כבר אף מבעילות שבעל כשלא היה מחוייב כשהיה עכו"ם או שוטה ולא קיים מצוה במעשיו מ"מ אין לחייבו שוב במצוה זו כיון שיש לו בנים שלא חייבה תורה מצוה זו למי שיש לו בנים ובהכרח הוא פטור כמו בקיים פו"ר" עכ"ד. וכן מטו בשם הדברי חיים מצאנו זיע"א.

ונראה דהאי חקירה תלונה במח' הראשונים בלאו דלא יחלל זרעו האם לאו זה הוא רק בביאה או במה שיש לו זרע, שברמב"ם בפ"י"ז מהל' איסורי ביאה ה"ד כתב בזה"ל: קידש כהן גדול אלמנה ובעלה לוקה שתים אחת משום אלמנה לא יקח, ואחת משום לא יחלל, ובין כהן גדול ובין כהן הדיוט שנשא אשה מן הארבע ולא בעל אינ לוקה. ובמגיד משנה שם בה"ב כתב שלדעת הרמב"ם אינו לוקה רק כשנולד לו זרע, אבל בתוס' רי"ד

בקידושין דף עח ע"א בד"ה בשלא, כתב, בשלא גמר ביאתו, פי' אבל אם גמר ביאתו לוקה משום לא יחלל זרעו ואע"פ שלא נתעברה שאין העיבור תלוי בידו אלא בידי שמים והוא מה שיש לו לעשות עשה ועל הביאה הזהירו הבורא עכ"ד. ונראה דתליא בהא.

ולפי"ז נראה דהאי שאלה אם מחויב בפו"ר שיהיה לו בנים רשעים, שמחמת שהוא מבוגר ויש לו אפשרות כדי להוליד ילדים רק לשאת אשה מבוגרת גם אבל היא דתית ולא חרדית, שאם החיוב הוא בתוצאה ממילא אולי לא מחויב בפו"ר אם יודע שלא יגדלו לבני תורה, אבל אם המצוה בפעולה, א"כ גם שיודע שאולי יהיה לו ילדים רשעים הרי הוא חייב בפו"ר לכאורה.

האם היכא שיש לו בנים רשעים לא מחויב במצות פריה ורביה

ג]. איתא בגמ' ביבמות דף סב ע"ב רבי יהושע אומר היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו שנאמר בבוקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידיך כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה וכו' ופירש"י אי זה יכשר, איזה זרע יהיה הגון וירא שמים ומתקיים עכ"ד, ונראה דמקיים המצוה רק שיש לו ילדים צדיקים, ומאידך הרי איתא בגמ' בסנהדרין דף מד ע"א אע"פ שחטא ישראל הוא יעו"ש, וכיון שכן הרי הוא קיים את המצוה.

ומדברי הגמ' בברכות דף י' ע"א איתא, אמר רב המנונא מאי דכתיב מי כהחכם ומי יודע פשר דבר מי כהקדוש ברוך הוא שיודע לעשות פשרה בין שני צדיקים בין חזקיהו לישעיהו חזקיהו אמר ליטי ישעיהו גבאי דהכי אשכחן באליהו דאזל לגבי אחאב שנאמר וילך אליהו להראות אל אחאב ישעיהו אמר ליטי חזקיהו גבאי דהכי אשכחן ביהורם בן אחאב דאזל לגבי אלישע מה עשה הקב"ה הביא יסורים על חזקיהו ואמר לו לישעיהו לך ובקר את החולה שנאמר בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' (צבאות) צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו' מאי כי מת אתה ולא תחיה מת אתה בעולם הזה ולא תחיה לעולם הבא אמר ליה מאי כולי האי אמר ליה משום דלא עסקת בפריה ורביה א"ל משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מינאי בנין דלא מעלו א"ל בהדי כבשי דרחמנא למה לך מאי דמפקדת איבעי לך למעבד ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעביד אמר ליה השתא הב לי ברתך אפשר דגרמא זכותא דידי ודידך ונפקי מנאי בנין דמעלו א"ל כבר נגזרה עליך גזירה א"ל בן אמוץ כלה נבואתך וצא כך מקובלני מבית אבי אבא אפי' חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים אתמר נמי רבי יוחנן ור"א דאמרי תרוייהו אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים שנאמר הן יקטלני לו איחל, ע"כ, ומבואר דאע"ג שראה שיהיו לו בנים רשעים, מ"מ עליו מוטל להחתתן ולהביא ילדים לעולם, ולהתפלל שיהיו ילדים צדיקים, וכמו שאמר לו שמה שמצווה עליו לעשות, הרי דהמצוה היא בפעולה, ולכן לא אכפ"ל מה שיהיה, וכ"ש בנ"ד שהוא ספק.

ומ"מ מה שיש חיוב בהא כן כתב בבית הבחירה למאירי בברכות שם וז"ל: מצות עשה של פריה ורביה אין לאדם להפקיעה על שם שהוא חושד את עצמו או בת זוגו שלא

להעלות זרע הגון, אם ע"פ השמועה, אם ע"פ השכל, אם ע"פ הנסיון, שאין לאדם אצל סתרי השם כלום, וכמו שאמרו: בהדי כבשי דרחמנא למה לך. ומכל מקום ישתדל בזווג במה שראוי להשתדל בבת זוג, עד שיראה כמתכוין בזווג להולדת בנים הגונים, כמו שהזהירו בבדיקת אחיה (ב"ב קי, א) ובבת תלמיד חכם (פסחים מט, א) ובדומה לזה. עכ"ד.

וכן כתב מרן החיד"א בברית עולם על ספר חסידים תקיז, וז"ל: באמת שזה של חזקיה המלך ע"ה יסכר פי דוברי שקר (תהלים סג, יב), אשר בטענות היצר אינם נושאים אשה, והרי חזקיה ע"ה שלא היה חוטא כלל, והיה צדיק גמור ועוסק בתורה תדיר ונעץ חרב בבית המדרש וכו', ובימיו לא היה תינוק ותינוקת שאינם בקיאים בטהרות (סנהדרין צד, ב), ומה שלא נשא דחזא דנפקי רשעים, ועם כל זה אמרו לו מת בעולם הזה ועולם הבא. עכ"ד.

וכן כתב הבני יששכר בספר מגיד תעלומה עמ"ס ברכות שם, שחזקיה חשב שמצוות פריה ורביה הוא כדי להוליד בנים עובדי ה' וז"ל: והנה חזקיה תלה טעם מצוות פריה ורביה הוא כדי להוליד בנים עובדי ה', וכאשר ראה ברוח הקודש דנפקו מיניה וכו', פטר את עצמו מהמצוה, והוכיחו ישעיה ואמר לו: בהדי כבשי דרחמנא למה לך, היינו המצוות הם סודות התורה, אי אפשר לבוא לתכלית טעמיהן, ע"כ מאי דמיפקדן וכו' עכ"ד, וכ"כ ר' צדוק הכהן מלובלין (ספר הזכרונות, פרק א): "ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, ומוכח שם בברכות גבי חזקיה, דאפילו יודע שיהיו בניו רעים וחטאים לה' – חייב במצווה זו. וכן האריך בזה בספרו צדקת הצדיק אות עח יעו"ש בכ"ד.

וכן נראה בערוך השולחן (אבן העזר סימן א' סי"ח) שגם בבן שנתשמד מקיים מצות פריה ורביה יעו"ש בכ"ד, ובספר כלי גולה (ברכות שם) ובדברות משה (שבת ח"ב סימן מב ענף ב)

וכן נראה בחידושי הגרי"ז הלוי עה"ת פרשת תולדות אות מה שעמד בביאור דעת חזקיה שלא קיים מצות פו"ר הגם שיצאו ממנו גם צדיקים כצדקיהו וישעיהו ומ"מ כיון שגם רשעים יצאו ממנו ע"כ לא עסק בפו"ר כלל, וע"ז השיבו ישעיה שהגם שיש צדק בטענתו מ"מ מאי דאיפקד איבעי ליה למיעבד בלי חשבונות יעו"ש.

ואמנם בספר חסידים (סימן שעה) וז"ל: איש אחד אמר לאיש אחר פלוני קח אשה פלונית עשירה, אמר כיון שיש לי מזונות אף על פי שבצמצום יש לי לא אקחנה מפני שאחיה רעים ורוב בנים דומים לאחי האם אמר לי' בהדי כבשי רחמנא למה לך, אמר לפי שישע"י ידע שעתידים לצאת ממנו צדיקים לכך אמר לחזקיה בהדי כבשי דרחמנא למה לך אבל אני היה לי כל ימי לדאוג פן יהיו הבנים רעים. ומה שאמרו חות דרגא וסיב אתתא והוא שאחיה טובים. עכ"ד. ומבואר מדבריו שלא מקיים מצוות פו"ר יעו"ש.

ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סו"ס קמד) נשאל בוג שנולדו להם בנים שדעתם קלושה רח"ל והרופאים ציוו שלא להוליד עוד מחשש זה אם צריכים להפרד, ודן בזה ובסו"ד

כתב בזה להביא ראיה מהמדרש רבה (לך לך מד ט) ב' בני אדם אמרו דבר אחר אברהם וכו' אמר לפניו רבונו של עולם אם עתיד אני להעמיד בנים להכעיסך מוטב לי ואני הולך ערירי דוד וכו' אמר רבונו של עולם אם עתיד אני להעמיד בנים ולהעציבך מוטב לי ונתני בדרך עולם עכ"ד, ואמנם לענ"ד י"ל שהתם היה לפני מתן תורה, וגם האבות עשו ע"פ הרגשת נפשם ברוח הקודש וכמ"ש בנפש החיים שער א', וגם לא למדין הלכה מהמדרשים וכו', ויעו"ש עוד במנח"י שכל זה דוקא היכא שכולם יצאו רשעים אבל לא היכא שרק בן אחד יהיה רשע יעו"ש.

ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ד אבן העזר סימן ערה, כתב לחדש שלא מקיים מצוות פריה ורביה, והביא דברי השו"ע אבן העזר סימן א' ס"ז היו לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר הוא והם הרי זה קיים מצוה זו, אבל בביאור הגר"א שם כתב שס"ל שאפילו לא נתגיירו הבנים מקיים המצוה יעו"ש, וכתב, ויש להסתפק לדעת השו"ע שרק בנתגיירו הבנים מקיים פו"ר וסברא הוא שרצון התורה הוא בריבוי ישראל דוקא, היאך הדין בהוליד בנים והיום הן מחללי שבת בפרהסיא ר"ל דהוה כעכו"ם, וכן ברשעים כאלו אף בחייהם קרויים מתים, אי אמרינן דדינו כהיו לו בנים ומתו דלא קייים המצוה, ואף דכאן שאני שאפשר להו לחזור בתשובה מ"מ עתה מחוסר מעשה הוא ובמחלל שבת נקרא דחוי, וכתב, ושמא כל זמן שהם מחללי שבת לא מקיימין בהו המצוה וצריך עוד לפרות ולרבות וד"ז חידוש הוא וזר ולא מצאתי בפוסקים, עכ"ד. ואולם נעלם מעינו דברי הגמ' הנ"ל, ויל"ע בדעתו.

ומ"מ כתב שם שהרי בלאו הכי מקרא מלא בקהלת (יא ו) בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה, וא"כ כ"ש כשרואה בנו לא כשר ר"ל, שצריך לעסוק עוד בפריה ורביה ולערב אל תנח ידך.

ובשו"ת ברכת יהודה ח"ג אה"ע סימן ו כתב להביא מש"כ בספר מצות ראיה סו"ס א' שנסתפק היכא שהמיר הבן דתו האם יוצא יד"ח במצות פו"ר והסיק שלא יוצא יד"ח, וכתב ע"ד שנראה שלדינא שבדור יתום זה שישנם לא עלינו בנים שגלו מעל שולחן אביהם ופקרו מעליהם עול מלכות שמים יש צד שלא קיימו מצות פו"ר וצריכים להביא עוד ילדים לעולם, וכתב שמכאן יש חיזוק לאותם משפחות שלא מחפשים למנוע את הילודה שבזה שיש בבבית משפחה גדולה קרוב לדואי שאפשר לקיים מצות פו"א שאף אם חליה חלק מהבנים יצאו לתרבות רעה, מ"מ והיה הנאשר לפליטה שבהם יקיימו מצוה, וכותב שזוכר שהיה צעיר היה בשכנותו זוג חילונים והיה להם בן יחיד שנהרג במלחמה והצטערו מדוע בזמנו לא הביאו עוד ילדים לעולם והיו מתנחמים בילדים האחרים, וכתב שגן מצא בספר פאת השדה ח"ב סימן א' והו"ד באוצר הפוסקים ס"א ס"ה סקכ"א אות ב', שכתב שאף שנראה שמקיימים מצות פו"ר בבן מומר מ"מ מהך דתניא רבי יהושע אומר נשא אשה בידלותו ישא אשה בזקנותו כי אינך יודע איזה מהם יכשר, ופירש"י איזה זרע יהא הגון ומתקיים, וא"כ בזה שהבן כבר אינו הגון חייב הזקן לישא עוד אשה בת בנים.

ומ"מ כתב שם בברכת יהודה שמדברי הפוסקים נראה שמקיימים מצות פו"ר אף בבנים רשעים, ושכן כתב בלבוש ס"ז שאף שהמיר הבן דתו מקיים מצוה פריה ורביה, ושכן כתב בשו"ת גנוזי יוסף בהקדמה עמ' כא, והביא שכן כתב בדרושי חפץ יעו"ש, ויעו"ש עוד במה שהרחיב בזה ולדינא הסיק שמקיימים מצות פו"ר אף בבנים רשעים יעו"ש בכ"ד.

וראה עוד בשו"ת יעלת חן אבן העזר סימן א אות יג שכתב שם בשם הגר"ב כדורי, שהעיר מדברי המדרש בראשית רבה (סו"פ כא) שכיון שראה אדם הראשון שבניו עתידין לירד לגיהנם מיעט עצמו מפריה ורביה וכיון שראה שאחר עשרים וששה דורות עתידין ישראל לקבל את התורה נזקק להעמיד תולדות שנאמר והאדם ידע את חוה אשתו עכ"ד, ומוכח לכאורה בפשיטות דמצות פריה ורביה אינה מתקיימת בבנים רשעים, ואולם לכאורה ליכא להוכיח מזה וכמ"ש שם, ועוד דהכוונה מיעט עצמו אחרי שקיים פריה ורביה, וממילא אין ראייה להיכא שלא קיים מצות פו"ר. ויעו"ש שהסיק לדינא שנראה שמקיים מצות פו"ר גם בבנים רשעים, שהרי בכמה פוסקים דנו על רשעים כגון אם אביו רשע אם מכבדו ומתיירא ממנו וכן מומר אם זוקק ליבום ולמה לא העירו הפוסקים אם בנו יוצא לתרבות רעה שהוא מצוי לפעמים ובע"כ שנראה שקיימו המצוה יעו"ש.

עוד בעניין הנ"ל בחיוב קיום פו"ר כשהדור פרוץ

ד]. ואמנם כבר כעין נ"ד היכא שהדור פרוץ נשאל בשו"ת נשמת חיים להגר"ח ברלין (סימן קלה אות א) במי שיש לפניו ב' הצעות שידוך האחת עשריה והיא לג שנים או לה שנה והשנית מזרעא דאהרון בת עשרים וכתב, שאם בריאתוה של הבת כהן בטוב וישרה לפניו וכו' מוטב שיתדבק בזרעו של אהרן אבל בתנאי שאין שום חשש על בריותו, אבל אם היא חלושה בבריאות גופה אינה כדאי לפניו ואז יבחר בעשירה בת ל"ג או ל"ה שנה, ובשנים האלה היא נקראת עדיין בת בנים, ויכול לקיים בה מצות פו"ר ולהוליד לו בן ובת ויצא ידי חובתו, וכתב עוד שבזמן הזה שלא אפשר דרא אין להדר להיות לו בנים מרובים שמי יודע אם ילכו בדרך התורה והמצוה אבל לקיים מצות פריה ורביה עלינו למלאות חובתינו וכמו שאמר ישעיה הנביא לחזקיהו המלך בהדי דכבשי דרחמנא למה לך מאי דמיפקדת איבעי לך למיעבד ואך מאי דמיפקדת ותו לא ויוכל לקוות ולהוליד ממנה בן ובת עכ"ד, והכא נמי נראה שיש חשש גם כשהדור פרוץ יכול להוליד ב' ילדים בן ובת לקיים המצווה ולא יותר, אף שבברכי אבן העזר סימן א' מבואר שאע"פ שקיים האדם מצות פו"ר לא יניח ידיו ששהרי נאמר ולערב אל תנח ידיך, וכל המוסיף נפש אחת בישראל כאילו קיים עולם מלא, ועיין עוד בזה בקובץ מה טובו אוהליך יעקב ח"ז עמ' יג בדברי האול"צ [ואמנם בעיקר דבריו נראה דנאמרו בזמן שהיה ההשכלה ותפסה הרבה בני נוער, ואמנם גם היום יש הרבה נסיונות ורח"ל יורדים הרבה מהדרך רח"ל, ויל"ע, וראה עוד בקובץ מה טובו אוהליך יעקב שם עמ' יד שהביא, שם מהגר"ב"צ אבא שאול זצוק"ל שכתב וז"ל: אני הסברתי לציבור את ההפרש בין מי שיש לו ידלים רבים כמה גדול הוא ממי שיש לו רק שני ילדים או שלושה, וכך המחשתי שלהם למשל אדם שיש לו עשרה בנים, בדור שני לכל אחד יהיו ג"כ עשרה נמצא שיהיו להם מאה דור שלישי

יהו אלף בנים, דור רביעי עשרת אלפים, דור חמישי מאה אלף, דור שישי מיליון לא כן מי שיש לו רק שני בנים וכן על דזה הדרך נמצא דור שישי שיש לו שישים וארבע ילדים, ולכן יש לטרוח ולהשיג רכוש יקר שכזה, וכתב שם שיש להסביר כן לבעלי בתים ועוד, יעו"ש, ומ"מ מסופק אם זה נאמר בזמנינו שהדור פרוץ, וכו', וכמו שידוע דעתו של הגאון האדיר רבי אשר וייס שליט"א שהיום אין את החזקה שיש בזמן הגמרא שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות].

וע"ע בשו"ת יעלת חן שם סימן ב' שכתב לדון מדברי המהרש"ל שאשה יכול לשתות כוס של עיקרין אם יראה שלא יהיה לה בנים צדיקים, ויש שחלקו עליה, ואמנם אינו ראייה כי אשה אינה מצווה בפו"ר אלא רק חשיב הכשר מצוה, והארכתי בזה בכמה דוכתי, ועיין גם בזה במנח"א שם סימן ו'. וכיון שכן נראה דליכא ראייה מהאשה. ולכן נראה שמעיקר הדין יש חיוב להביא ילדים לעולם היכא שידוע שיהיו רשעים, וכ"ש בנ"ד שאינו אלא ספק, וכ"א יתייעץ עם רבו בעניין זה כי לא כל המקרים שווים, וכעת צ"ע לדינא.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

א, יא: ויאמר אלקים תדשא הארץ וגו', עץ פרי עושה פרי למינו וגו'.

הרמב"ן תמה איך לא הזכיר הכתוב אילני סרק ואיך ציוה בעץ פרי לבדו, ואולי בזה נתעוררו רבותינו שאמרו שאף אילני סרק עשו פירות, וא"כ נאמר כי מקללת ארורה האדמה היו סרק עכ"ל. ובכתובות [קיא, ב] מבואר דלעתיד לבוא כשיחזרו הדברים לאיתנם הראשון יחזרו אילני סרק לעשות פירות, וקשה הלא אין כל חדש תחת השמש, ולהנ"ל ניחא שכבר נתנו בראשית הבריאה פירות.

והרב אברבנאל דחה את קושיית הרמב"ן וביאר שאין עץ בעולם שלא יעשה פרי וגם אילני סרק יש להם פרי והם העפצים, אלא שיש מהעצים שיש להם פרי נאכל, ויש מהם שהפרי שלהם אינו נאכל והוא טוב ומועיל לדברים אחרים ולתרופות.

והחזקוני [להלן פסוק יב] כתב שאכן לא נזכרו אילני סרק משום שרק "עץ עושה פרי" שייך בו "למינו" כלומר שיצמיח את פירותיו ולא פירות אחרים.

*

א, טז: ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים.

פירש"י שוים נבראו, ונתמעטה הלבנה על שקיטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד [חולין ס, ב].

יש לעיין אם כוונת הגמרא ש"שוים" נבראו היינו שוים בחוזק ועוצמת האור כלומר שהלבנה האירה בעוצמת אור חזקה זהה לשמש, יקשה להבין את הפסוק [לעיל יד] ויאמר אלקים יהי מאורות ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה, מה איפה הבדיל את היום מהלילה אם אור שניהם היה שוה בחוזק.

ובאמת בפרקי דר"א ריש פרק ו' איתא ד"שווין בגובהם ובתוארן ובאורן", ותמה הרד"ל לפי זה מה יהיה ההבדל בין יום ובין לילה על ידם, וכתב דלפרש"י רפ"ב דחגיגה יוצא ערבית שע"י הוילון כשיוצא מכסה האור ומחשיך, וכפירושו מבואר בזוהר פינחס [רלט, ב], לפ"ז ניחא שמ"מ בלילה היה מחשיך ע"י הוילון שיוצא אף שאור הלבנה היה כאור החמה. אמנם בהוספות הרד"ל אות א' כתב ובזוהר חדש שיר השירים [נו, א] פירשו להדיא שלא היתה גדולה באורה ותוארה כחמה ממש אלא דזנבא דאריה אריה איהו. ופליגא על הא דהכא.

וכן באוצר מפרשי התורה הביא דיש שכתבו דאף קודם שנתמעטה הלבנה לא היו המאורות שוים באורם, ומה שכתב רש"י שהיו שוים היינו במידת שטח העיעול שלהם,

וגם היו שוים שלא היה מתמעט אורם בכל חודש, ונענשה הלבנה שאין אורה שוה בכל ימי החודש אלא מתמעט ממילוויה עד המולד.

שוב הראוני לדברי הב"ר [ו, ד] ואת הכוכבים, א"ר אחא משל למלך שהיה לו שני אפוטרופין אחד שולט בעיר ואחד שולט במדינה. אמר המלך הואיל ומיעט עצמו להיות שולט בעיר גוזר אני עליו בשעה שהוא יוצא תהא כל אוכלסא יוצאה עמו, ובשעה שהוא נכנס יהא בולי ודימוס נכנס עמו, כך אמר הקב"ה **הואיל והלבנה הזו מיעטה עצמה להיות שולטת בלילה** גוזר אני עליה בשעה שהיא יוצאת שיהו הכוכבים יוצאין עמה ובשעה שהיא נכנסת יהו הכוכבים נכנסין עמה עכ"ל.

וכתב שם בפירוש עץ יוסף דמתחילה גם הלבנה היתה **שולטת ביום** והיה אז אורה שוה לאור החמה, ואח"כ מיעטה עצמה לקבוע משמרתה בלילה ומתוך כך **נתמעט אורה בהיות אז תחום החושך** ומה שכתב מיעטה עצמה להיות שולטת בלילה כולל שני דברים שהקטינה עצמה וגם שולטת בלילה עכ"ל.

היוצא מדברי המדרש דבאמת מתחילה היו גם השמש וגם הירח מאירין בשוה ביום בלבד, ובלילה היה חושך מוחלט בלי לבנה, ואחר שקיטרגה הלבנה ואמרה דאי אפשר לב' מלכים שישתמשו בכתר אחד היינו בזמן אחד, מיעטה הלבנה עצמה בזה שהתחילה לשמש בלילה, ומעתה לא קשה מה שפתחנו בו אם מתחילה היו אור השמש והירח שוין באורן מה היה מבדיל בין היום ללילה, משום דבאמת כוונת הכתוב דב' מאורות יהיו משמשין יחד ביום בלבד ולא בלילה, וזה גופא ישמש הבדלה בין היום ובין הלילה.

*

א, לא: וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד.

תירגם אונקלוס וחזא ה' ית כל די עבד והא תקין **לחדא**, שינה התרגום כאן מבשאר הימים שתרגם כי טוב ארי טב, וכאן כתב והא "תקין", משום דכבר אמר על כל יום בפני עצמו שהוא טוב, וכאן **ביום השישי שנשלם הכל נוסף עוד שהכל מתוקן ומושלם.**

ולהלן [ב, יח] בפסוק "ויאמר ה' אלקים לא טוב היות האדם לבדו", תירגם אונקלוס לא טוב - לא תקין, דמשמע שאין זה דבר גרוע להיות לבד, אבל תיקון ושלמות אין כאן, דכידוע השלמות באה דוקא מהניגוד והשינוי שיש בטבעיים בין איש לאשה, על ידי זה כל אחד מתעלה יותר.

ובשמות [ב, ב] כתיב "ותרא אותו כי טוב הוא", תרגם אונקלוס ארי טב הוא, ולא תרגם תקין הוא, אע"ג דמשה רבינו הרי הוא אב לחכמים וארון הנביאים, **עכ"ז בשעת לידתו עדיין לא היה מושלם רק אחרי שיעבוד וישלים את עצמו כראוי יהא "תקין".** [משהג"ר שלמה לווינשטיין שליט"א]

*

ב, ו: ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה.

פירש"י לעניין ברייתו של אדם העלה התהום והשקה עננים לשרות העפר ונברא אדם, כגבל זה שנותן מים ואח"כ לש את העיסה, אף כאן והשקה ואחר וייצר עכ"ל. מבואר ברש"י דאד עלה מן הארץ עוד קודם שנברא אדם.

אולם במדרש אגדה איתא וגם אד לא היה שיעלה מן הארץ וישקה את האדמה עד שנברא אדם.

ונראה שהמדרש אגדה סבר כפירוש הרס"ג [הובא באוצר מפרשי התורה] שתיבת "לא" שבפסוק שלפניו [כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ] מתייחסת גם ל"ואד יעלה", וכאילו אמר ואד לא יעלה מן הארץ עיין שם.

*

ב, טו: ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, כי ביום אכלך ממנו מות תמות.

יש להסתפק האם נאסר לאכול מעץ הדעת לעולם או דילמא רק לכמה שעות או ימים.

הנה איתא בב"ר [פרשה כא, ז] דרש רבי יהודה בן פדייא מי יגלה עפר מעיניך אדה"ר שלא יכולת לעמוד בציווי אפילו שעה אחת, והרי בניך ממתנין לערלה ג' שנים שנאמר שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל, א"ר הונא כד שמע בר קפרא כן אמר יפה דרש בן אחותי.

ובמדרש תלפיות [ענף אדם הראשון] כתב בשם שפתי כהן אדם הראשון חטא שחט ענבים ושתה בלא קידוש, ואם היה ממתין עד הלילה היה מקדש עליו. ואיתא שם עוד אדם הראשון נצטווה בשעה תשיעית היה לו להמתין שעה י' וי"א וי"ב כנגד שני ערלה, והוא אכל מקודם, לכך נקרא אדם הראשון ערל שאכל ערלה.

ובידי משה [על ויק"ר פכ"ה אות ב] כתב נראה דדריש מסיומא דקרא שאמר יהיה לכם ערלים מילת "לכם" דייקא, לכם ולא לאדם הראשון שלא המתין אפילו שעה אחת, ואתם ממתנין שלוש שנים עכ"ד.

מדמבואר במדרש דכל החיסרון במה שעבר הציווי לפי שהיה דומיא דערלה, משמע שלא היה איסור לעולם רק ג' שעות כמו ג' שנות ערלה ולשבת היה מותר לו לאכול, דאם לא כן אינו מובן הדמיון כלל.

והנה לפי זה האיסור לאכול מעץ הדעת אינו איסור מחודש על מין אילן זה אלא הוי מעין איסור ערלה שעתידה תורה לאסור, אמנם שמעתי מאמו"ר שליט"א דצריך לומר דהציווי הפך את האילן לאיסור ערלה, אבל בלא הציווי הוי דינו כמו שאר אילנות שמתרין באכילה.

וכן כתב באור החיים [פרק א פסוק כט] כבר אחז"ל [ב"ר פכ"א] שאם היה ממתין עד ערב שבת היה מקדש על היין ע"כ ומתוך דבריהם אתה למד כי לא נאסר איסור לעולם.

ובחכמת שלמה [או"ח סימן רעא] כתב **דלכך מקדשין על היין לתקן את חטא אדם הראשון שחטא בגפן**, ובקידוש זה אנו רוצים לתקן אותו, ובפרט לפי מה שכתבו המקובלים דאם היה אדם הראשון ממתין עד הלילה והיה מקדש על הגפן היה מותר לו העץ, וא"כ בקידוש זה אנו רוצים לתקן חטא אדם הראשון שכיבה נרו של עולם, ואנו רוצים לתקן זה להעלות נרו של עולם, **לכך ראוי בקידוש ליתן עיניו בנרות, כדי להכיר הרמז שמכוין להעלות נרו של עולם שכבה על ידי חטא אדם הראשון בגפן.**

אמנם לכאורה קשה טובא דלכאורה דברי המדרש דמשמע דאדם הראשון נאסר לאכול מעץ הדעת נאסר רק לפי שעה ולא לעולם, סותר להא דאיתא בקידושין [כט, א] **כל מקום שנאמר צו אינו אלא זירוז מיד ולדורות**, ופירש"י שיהא מהיר וזריז בדבר ונוהג מיד ונוהג לדורות עכ"ד. והכא הלא כתיב **ויצו ה' אלקים על האדם לאמור מפרי עץ הגן אכול תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וכו'**, ומאחר דכתיב "צו" באיסור אכילה מעץ הדעת משמע דנוהג איסורו לעולם ודלא כמהדרש וצ"ע.

שוב שמעתי מידידי רבי יוסף קסטל שליט"א דאפשר לחלק בין לשון "צו" ללשון "ויצו". ועיינתי בזה, דלכאורה חילוק מוכרח הוא ממה דכתיב בראשית [כח, ז] **וירא עשיו כי ברך יצחק את יעקב וגו' ויצו עליו לאמור לא תיקח אשה מבנות כנען**, והתם הוי ציווי עליו ולא לדורות [ויש מאן דאמר במדרש דהשבטים נשאו מבנות כנען]. וכן לקמן [לב, כ] **ויצו גם את השני וגם את השלישי וכו' כדבר הזה תדברון אל עשיו וכו'**, דהוי ציווי לפי שעה בלבד.

אמנם בפירוש הארוך לרס"ג כתב שעץ זה נברא על מנת לנסות את האדם אם יעמוד בציווייו של מקום.

שוב ראיתי במדרש תדשא [שחיברו התנא רבי פנחס בן יאיר סימן ז' ד"ה ועץ בסה"ד] שכתב בזה"ל ולמה ציוה אותו הקב"ה שיאכל מכל עץ הגן ומנע לו אחד מהן, **כדי שיהא רואה אותו תמיד וזוכר את בוראו ומכיר שעול יוצרו עליו ושלא תהא רוחו גסה עליו עכ"ל**. א"כ לפי טעם זה לכאורה היה צריך להיות נוהג איסור זה לעולם כל זמן שהוא בתוך הגן וצ"ע.

*

ב, טז: ויצו ה' אלקים על האדם לאמור מכל עץ הגן אכול תאכל.

בפירוש הרא"ש כתב דגם אם אדה"ר היה אוכל מעץ החיים תחילה, אם היה אוכל מעץ הדעת אח"כ היה לו סם המות.

אמנם יש ראשונים שסברו שהיה מועיל לו אלא שלא שהה בגן עדן אלא זמן מועט ולא הספיק לאוכלו. ולפי זה מה שכתוב מכל עץ הגן אכול תאכל כולל גם את עץ החיים, אלא שלא נכתב בפירוש. וכ"כ הרד"ק בפסוק יז ובזוהר חדש [בראשית לא, ב].

אולם החיזקוני [בפירוש השני] כתב שמכל עץ הגן אינו כולל את עץ החיים לפי שהיה עץ החיים מוקף בעץ הדעת מכל צדדיו, וכשנאסר עליו עץ הדעת לא היה יכול להגיע כלל לאכול מעץ החיים ולא הוצרך להתירו.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס

כיצד הגיעה הסעודה הדשנה לקבר חבקוק?

וְכָל שֵׁיחַ הַשְּׂדֵה טָרַם יְהִיָּה בְּאֶרֶץ וְכָל עֶשֶׂב הַשְּׂדֵה טָרַם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר ה' אֱלֹקִים עַל
הָאֶרֶץ וְאָדָם אֵין לְעֵבֶד אֶת הָאֲדָמָה (ב, ה)

כי לא המטיר - ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר
בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו, וצמחו
האילנות והדשאים (רש"י).

רבי ירוחם ממיר זצ"ל למד מכאן בספרו 'דעת תורה', כי אין נותנים לאדם מאומה מן
השמים, עד שיתפלל על כך.

בעצם מעשה הבריאה נחקק ונקבע כי שום צמח לא יצמח ושום דבר לא ייצא לפועל
עד שהאדם עצמו יתפלל לקבלו. כך טבע הקב"ה בבריאה. אם האדם חפץ בדבר מה, גם
אם מהשמים רוצים לתת לו אותו, עליו להתפלל ולבקש. רק אז נפתחים לו צינורות
השפע והוא יקבל אותם.

קראו נא מעשה נפלא עד למאד, אותו שמעתי מר' אריאל חייאייב, הספר של "מספרת
אריאל" באלעד, שהוא יהודי ירא שמים, השוקד על התורה בכל שעות הבוקר בכולל
האברכים של מוסדות 'אור האמת' ובשעות אחר הצהרים מספר במספרתו ביושר
ובאמונה.

וכך סיפר לי ר' אריאל, בעודי מסתפר אצלו לפני חג השבועות: "בי"ד אייר האחרון חל
יום ההילולא של רבי מאיר בעל הנס זיע"א בטבריה נעל שאלת יום זה כיום קביעת
היארצייט של רמבהע"נ, ראו בהרחבה במאמרו של הרה"ג רבי שרגא וויס זצ"ל מחיפה,
בטאון סיני קב גליון ס - שב"ג]. מתפללי בית הכנסת ליוצאי בוכרה "חיי אדם" בנוה-
יעקב בירושלים נסעו באותו יום למקומות הקדושים וגיסי הרב ברוך יוחננוב הזמין אותי
להצטרף אליהם לנסיעה. התפללנו אצל רבי מאיר בעל הנס ומשם נסענו לכפר חקוק,
לקבר חבקוק הנביא. במבנה הקבר יושב יהודי, שמטפח את המקום ונמצא שם כל היום.
הוא עזר לנו להדליק נרות ועוד".

"לאחר התפילה הצעתי לכולם לשבת בסככה ליד חלקת הקבר ולאכול ארוחת צהרים,
אך הנוסעים מ"חיי אדם" טענו שעוד 25 דקות נגיע למירון ושם נאכל ארוחת צהרים ליד
קבר הרשב"י. המשכנו למירון ואז הופתענו ממטר סוחף וברד כבד שניתך על מירון. לא
רצינו לאכול בתוך ציון הרשב"י ובחוץ ירד גשם זלעפות, אז אחד הנוסעים הציע שנחזור

כיצד הגיעה הסעודה הדשנה לקבר חבקוק?

שוב לכפר חקוק ושם נאכל, באותה הסככה. היו כמובן אפשרויות רבות אחרות, לאכול באזור. אך כולם הסכימו ששוב על עקבותינו לקבר חבקוק.

"שבנו לכפר חקוק. היהודי שישב ליד הציון אמר שלא ירדה שם אפילו טיפת גשם אחת. ערכנו סעודה כיד המלך, בשר כבש ופרגיות, והזמנו את אותו יהודי, שיושב בקבר חבקוק, להצטרף אלינו. ישבנו וסעדנו את ליבנו, דיברנו דברי תורה, שרנו שירי קודש ופנינו לברך ברכת המזון. לפתע נעמד אותו יהודי וביקש להתנצל בפנינו".

"על מה להתנצל?" - תמהנו, והוא הסביר: "מהבוקר לא אכלתי דבר. הגעתם לכאן בצהרים ושמחתי לשמוע שאתם מתלבטים האם לאכול כאן, כי הבנתי שתזמינו אותי להצטרף לסעודתכם. אך אז התאכזבתי לראות שהחלטתם להמשיך בדרככם ולא לאכול כאן. הייתי רעב מאד. נכנסתי לציון הקדוש ונשאתי תחינה לבורא העולם יתברך שמו שיחזיר אתכם הנה לארוחת צהרים, כי אני רעב, והנה - חזרתם. אז סליחה שגרמתי לכם לחזור..."

*

מדוע הקב"ה שמע, בצורה כה מופלאה, לתפילתו של אותו יהודי, מיושבי קבר חבקוק הנביא?

אינני יודע. אינני מכירו ואיש מאיתנו אינו יודע חשבונות שמים. אך ברור לכולנו שהיתה זאת תפילה היוצאת מעומק הלב. יהודי רעב, שרואה כיצד קבוצת יהודים טובים היתה יכולה להצילו מרעבונו, מתפלל מעומק הלב, ותפילתו נענית. אנו אומרים שלש פעמים בכל יום ש"קרוב ה' לכל קוראיו - לכל אשר יקראוהו באמת". הקב"ה שומע תפילות אמיתיות, גם תפילות לארוחת צהרים טעימה, ובודאי לתפילות בענייני רוחניות ובקשת סייעתא דשמיא בעבודת ה', לעסק התורה ולקיום המצוות מתוך רוגע ושמחת הנפש.

"אחד משוח בשמן המשחה ואחד המרובה בבגדים ואחד שעבר ממשיחתו מחזירין את הרוצח רבי יהודה אומר אף משוח מלחמה מחזיר את הרוצח. לפיכך אמותיהן של כהנים מספקות להן מחיה וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו" (משנה מכות פ"ב, ו)

חז"ל אמרו שאלו שחייבים גלות בגלל עוונותיהם, מגלגל הקב"ה שירצחו נפש בשגגה וכך יתחייבו לגלות לעיר מקלט. והנה רוצחים אלו יכולים להתפלל שהכהן הגדול ימות, כדי שהם יוכלו לצאת מעיר המקלט. הכיצד? מדוע שהקב"ה ישמע את תפילתם?

כי קשה להם בעיר המקלט. קשה להם לחיות כה רחוקים מכל משפחתם וחבריהם, ולכן הם מתפללים מתוככי קירות ליבם. תפילה שכזו עלולה להתקבל ולכן אמו של הכהן הגדול, החוששת לגורל בנה, מפייסת את הרוצחים, דואגת לכל מחסורם, כדי שלא יתפללו שבנה ימות, חלילה.

*

כיצד הגיעה הסעודה הדשנה לקבר חבקוק?

ידידי הרב צבי נקר שליט"א מביא מעשה נפלא בספרו 'אמונה שלמה', בצירוף פרטים מדוייקים לאישוש העובדות.

בבני ברק נערכה מכירת ארבעת המינים במחירים מוזלים. הסחורה היתה יחסית מהודרת, אך ברמה סבירה, לא ברמה הגבוהה ביותר. מורי הצדק שהשיבו לשואלים באותה מכירה, החליטו שרק אם למישהו יש שאלה ספציפית, יבוא וישאל ויענו לו, וכך יוכלו לתת מענה לכולם.

הגיע יהודי בעל מבטא רוסי כבד, שאמר: "כבוד הרב, אני מבקש סליחה. הרבנים אמרו שיענו רק על שאלות מסוימות. אבל אני רוסי, הרב בטח שומע לפי המבטא. כשאני הייתי ילד, הרוסים לא אפשרו ליהודים לשמור תורה ומצוות, אני בכלל לא ידעתי שיש אלוקים, כולם פחדו ולא סיפרו לי כלום על היהדות. ידיעותי בנושא יהדות שאפו לאפס, אך נאמר לי שאני משתייך לעם היהודי. הגעתי לארץ, התחלתי לאט לאט להכיר את הקב"ה. לאט לאט אני לומד. עליתי לארץ לפני שנים, ולגבי ארבעת המינים אני לא יודע אפילו איזה שאלות לשאול. בחרתי לי מספר סטים שנראו לי מבחוח יפים. בבקשה, כבודו יגיד לי אם מה שבחרתי טוב או לא טוב."

הרב הסכים לבדוק לו את האתרוגים והלולבים שלו ושל בניו. הרב לקח את האתרוג הראשון ולא האמין למראה עיניו. האתרוג היה מושלם, נקי לחלוטין ומרשים. חשב הרב, 'נו, מילא, יכול לקרות'. הוא לקח את האתרוג השני ופליאתו התעצמה, האתרוג השני היה מהודר ברמה גבוהה מאוד. לא פחות מהאתרוג הראשון. הרב היה המום. הוא לקח את האתרוג השלישי, גם הוא היה מהודר, נקי בתכלית ההידור, בעל גידול נאה ומרשים. הרב חשב שאולי הוא לא רואה טוב, ולכן הלך להראות את הפלא לשאר הרבנים שנכחו במקום. כולם הסתכלו ונדהמו מהאתרוגים המהודרים. "האתרוגים האלו הם פסגת ההידור, הלוואי שנזכה השנה לקיים את המצוה עם כאלו אתרוגים מהודרים!", אמרו. מורה הצדק המשיך ובדק את הלולבים. הלולב היה מהודר להפליא, סגור לגמרי וירוק. הוא יצא מכליו בהתפעלות, גם הלולב השני והשלישי היו מהודרים להפליא, סגורים לחלוטין בקצה, ירוקים ורעננים.

הרב הסביר ליהודי על האוצר הגדול שנפל לידי, ארבעת המינים בפסגת ההידור, שעולים הון רב בכל מקום. "כיצד זכית?", שאל המו"צ ברצינות.

"אני חי עם האלוקים", הסביר היהודי בפשטות, "התפללתי להשם לפני שהגעתי לכאן. אמרתי: "ה' אלוקים! אתה יודע שאני אוהב אותך! אתה יודע מה עברתי ברוסיה. לא הרשו לי לדעת שאתה קיים. לא נתנו לי ללמוד את תורתך. הגעתי לארץ ואני משתדל לאט לאט ללמוד ולדעת. אני לא יודע הלכות, אני לא יודע לבחור ארבעת המינים, אני מבקש ממך, ריבונו של עולם, שאתה תבחר לי את ארבעת המינים..."

--- כעת, כשאתה אוחו את הספר בידך ומתרגש, כפי שאני התרגשתי, מסיפורו של ר' אריאל מ"מספרת אלעד", זה הזמן לעצום עיניים לרגע, להיזכר ביהודי הזקוק לישועה,

לרפואה, לילדים, ופשוט להתפלל עליו, לבקש מתוככי קירות ליבך למענו. כעת, כשאף אחד אינו רואה ושומע אותך, זה הזמן להתפלל ולבקש, אפילו תפילה קצרה ופשוטה, על מישהו שזקוק לתפילתך. הקב"ה שומע.

(קטעים מתוך הספר החדש 'מחשבה בפרשה', ובו לקחי מוסר ותבונה, סיפורי מופת, עובדות מגדולי ישראל, הגיונות מחשבה ופניני תורה והלכה, בצירוף הליכות והנהגות ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א. הספר מופץ בימים אלו ע"י 'יפה נוף').

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

מדוע טעם שמו של קין נתפרש ולא של הבל?

וַתֵּלֶד אֶת קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת ה', וַתִּסֶּף לָלֶדֶת אֶת אָחִיו אֶת הָבֶל וְגו' (ד, א-ב)

יש להבין, מדוע מציין הפסוק כי כאשר נולד הבל, נתנה חוה אמו טעם על קריאת שמו, כי שמו: "קין" משום "קניתי איש את ה'", ואילו כאשר נולד הבל, מעלים לנו הפסוק ולא מבאר ומגלה מה הטעם שנקרא "הבל" בשם זה.

ת. נראה לענות על שאלה זו, לפי ביאורו היחודי של רבינו הנצי"ב, בספרו העמק דבר בפרשתינו. תחילה הקדים הרב, כי באמת כל ענין "קריאת השם" שנאמר בתחילת הבריאה, לא היה כמו בימינו, אלא הדבר היה מגיע ממילא, שכך היה ברור לכולם שכך הוא צריך להיקרא, וז"ל: "אלא משמע שבלא קריאת שם היה נודע וניכר שכן ראוי להקרא על פי מעשיו, וכמו שפירשנו לעיל גבי שמים וארץ ואדם בפ"א. והיינו, שבהיות אדם בעצמו עוסק בצרכי חייו לעבוד את האדמה, ממילא הולד הראשון יהיה לו לעזר, וכמו קנין נפש שעוזר לבעליו בהליכות עולמו בחיים, משום הכי שמו קין".

בהתאם לפירושו זה, מבאר הרב כי דברי חוה "ותאמר קניתי", לא היו בגדר "קריאת שם" לבנה הנולד, אלא היתה זו הודאה לה' על הבן הנולד, בנוסח זה, וז"ל: "אכן היא אמרה עוד שבח לה': "קניתי איש את ה'", לא על עצם ההולדה אמרה, שהרי הוא טבע הבריאה שיהא מין מוליד את מינו בדומה לו בצורתו ובמעשיו וכו', אלא באשר ראתה כי זה הולד יהא מוכשר ביחוד לעבודת האדמה וכו', וזה היה טובה מיוחדת לאדם וחווה, וא"כ היה בזה השגחה פרטית על יציר כפיו, משום הכי אמרה קניתי איש את ה' המהווה העולם ומשגיח בפרטות על גדולי ערך".

בדרך זו, ביאר הרב כי גם הבל, שנולד שני לקין, והיה מיועד גם הוא לעזר האדם בעבודתו, נקרא כן ע"ש מציאותו וייעודו, להרבות קנינים גשמיים שזה כבר "הבל", וזה לשונו: "והענין, כי אחר שקין היה מוכשר ביותר לעבודת האדמה, היה מספיק עבודתו גם בשביל אחיו, ומודיע הכתוב כי משני הילדים הראשונים בא ענין האחוה במין האדם, שיהא אחד עובד בשביל אחיו, והכיר קין בדעתו כי ראוי ומחויב האדם לזון את אחיו שאין לו ממה לחיות. ומודיע עוד הכתוב, כי גם הילד השני לא היה יושב בטל, אלא היה מבקש מותרות על חייך הכרחיים, מה שאין שום בריה עושה כן, אלא מין האדם וטבע זה באמת מרבה הבל, הרי אין קץ וגבול לזה התשוקה, וכמאמר המלך החכם "הבל הבלים", משום הכי היה שמו של הילד המשוקע בזה הרצון – הבל" עכ"ל.

לפי דבריו מובן, כי אכן טעם שמותיהם של קין והבל לפי מהותם הטבעית הוא, כי האח שהיה מותאם בטבעו לעבודת האדמה נקרא בשם "קין" על שם פעולותיו וקניניו, ואחיו

השני שאינו נוטה יותר בטבעו לעבודה, היה נקרא לפי מהותו בשם הבל. ומה שאמרה
"קניתי איש" וגו', הוא כהודאה על טבע הבן, ולא כטעם על שמו.

ימה של תורה / הרב ישראל מאיר העריס

שפע הבריאה – תלוי במילוי התפקיד בבריאה

וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְפֹל מְלֵאכָתוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים
לַעֲשׂוֹת (ב, ג)

ובבעל הטורים: "ויברך אלוקים, ג' דסמיכי. הכא. ואידך 'ויברך אלוקים את נח' (בראשית ט, א). ואידך 'ויברך אלוקים את יצחק' (שם כה, יא)". בשעה שברא הקדוש ברוך הוא העולם בירך השבת והעולם. ובימי נח שאבדו כל הראשונים, וברא העולם חדש הוצרך לברך פעם שנית (תנ"י ברכה א). ובירך את יצחק, כמו שיש במדרש (עי' ב"ר לט, יא) עד עתה הייתי זקוק לברך את בריותי, מכאן ואילך הברכות יהיו מסורים בידך".

מהי הברכה אותה ברך הקב"ה את השבת? מה הצורך היה לברך בשנית בימי נח מה שבטל בימי המבול? ומהי הברכה שברך הקב"ה את יצחק?

נראה שהבעל הטורים מייסד דבר עצום ביותר אותו נוכל ליטול מפרשת השבוע.

*

ברכת השבת תלוי בשמירתה וקדושתה

ברכת השבת ידועה לכל, אשר כל השפע הניתן לעולם בששת ימי השבוע ניתנים מיום השבת.

הקב"ה מלא השפע וההטבה, כאשר מיטיב עם העולם ומברך אותו, היינו שמשפיע עליו שפע תמידי של חיים, ברך את השבת. וברכה זו ליום השבת איננה שפע שניתן לשבת? אלא הברכה שברך הקב"ה את יום השבת היא הטמעת החוק הטבעי בבריאה שיום השבת משפיעה את השפע למי ששומר את יום השבת ומקדשו, בדיוק כשם שהקב"ה משפיע את השפע על העולם כולו.

כאשר האדם חי את יום השבת, אזי באה השבת ומשפיעה עליו את השפע הטוב הנצרך לאדם – חיים.

אי הכרה ושמירת וקדושת יום השבת, מביאה להפסקת השפעת השפע לאדם. וברכת שבת, מלבד ההשפעה הכללית שיש על כלל ישראל השומרים שבת, ועל יושבי ארץ ועיר כל שהיא אם שומרים שבת, יש גם הנהגת ברכת השבת כלפי כל יהודי ויהודי בפני עצמו – אם שומר שבת, הרי זה מבורך, אם מחללה יראה בהפסקת השפע והחיים בכיסו ובנפשו ר"ל.

היסוד הזה אינו עונש הניתן לאדם שמחלל שבת, או מנגד שכר לשומרה ומקדשה. אלא זהו טבע שטבע הקב"ה בעולם, כשם שאם האדם ישקה את האדמה במקום הזרעת הזרע מטבע הבריאה שיצמח האילן וישפיע פירות.

כך הקב"ה טבע בעולם הנהגה, שאת השפע אשר הקב"ה משפיע בעולם הוא מסרה ליום השבת, והשפע הזה ניתן רק כאשר אדם מקדש את השבת, אשר בקדושתה מעמיד את החיים שלו באופן של זכר ליציאת מצרים – בשיעבוד מוחלט לרצון הקב"ה, וזכר למעשה בראשית – בהכרה שהבריאה כולה איננה ממקור מפץ ופיצוץ כל שהוא כדעות קדומות של אפיקורסים, העולם איננו גלגל החוזר וטבע שזו מעצמו ומתקדם בקידמת חכמת האדם וכדומה כדעות הפילוסופים השונים.

שבת מעמידה את ההכרה והידיעה בלב האדם השומרה ומקדשה כי הבריאה מעשה אלוקים היא, ותכלית יש לבריאה ככתוב ברש"י על הפסוק "בראשית ברא אלו' את השמים ואת הארץ" (בראשית א,א).

וזאת מצאנו כבר בהשפעת השפע לעולם מהקב"ה שאיננה במידת שכר ועונש, אלא חוק אשר טבע הקב"ה בעולם, כי העושה מצוה – יראה ויקבל את הטוב, והעושה רע – יראה את הרע, כמאמר הכתוב "שומר מצוה לא ידע דבר רע" (קהלת ח,ה) והוא מענין של הזכירה והפקידה האמור בראש השנה, שהקב"ה זוכר את מעשי הברואים לבחון ולדעת האם יעשו רצונו ויובילו את הבריאה לתכליתה שהיא מלכות ה' בעולם, אזי הקב"ה פוקד את הברואים לטוב ולחיים. [ניעו' בהרחבה בדברי הסבא מנובהרדוק זצוק"ל שמבאר בזה עניין צדיק וטוב לו רשע ורע לו במאמר תקון המדות בספר מדרגת האדם].

כן היא בדיוק ההנהגה של הברכה והשפע מיום השבת, האדם השומרה ומקדשה, הרי הוא מנהיג עצמו בחיים ע"פ רצון ה', ממילא שבת משפיעה עליו את השפע הראוי לאותו פקיד העושה רצון מלכו, לא יחסר לו כל הטוב והחיים הנצרכים בעבור הוצאת התכלית של הבריאה על ידי אותו פקיד – אדם השומר שבת.

*

ברכת ה' לעולם מחודשת עם חידוש הבריאה ע"י נח

אותה ברכה שברך הקב"ה את העולם, השפע, הטוב והחיים שניתנים לעולם כדי שיובילו את הבריאה לתכליתה, מושפעים עד לרגע שניגזר על הבריאה כולה להחרב על ידי מי המבול.

לאחר שנחרב כל היקום, ורק את נח זכר הקב"ה ממי המבול והצילו על ידי התיבה. מעתה יש צורך בברכה חדשה, בהשפעת שפע מחדש על הבריאה כולה בכדי שיוציאו ויביאו לתכלית – מלכות ה' בעולם.

זו הברכה השניה שכתב הבעל הטורים דסמיכי לברכת העולם וברכת השבת, והיא מאותו יסוד של ברכה, זו השפעת שפע לעולם עם מטרה, עם הטמעת יסוד בחוק הבריאה כי כל השפע, הטוב והחיים ניתנים לצורך תכלית אחת ויחידה – בשביל תורה שנקרית ראשית, ובשביל ישראל שנקראו ראשית!

אדם שאינו מעמיד ומייסד את צורת והלך החיים שלו על קו יסוד ברור זה של הבאת הבריאה לתכלית זו, יראה בעולמו אך רע, חסרון, ומוות! וזו לא קללה ח"ו, אלא זו מציאות הבריאה והטבע שלה.

הטוב שניתן לצדיקים איננו נס, אלא זה טבע הבריאה. [שוב, יעוי' היטב בהרחבת דברי הסבא זצ"ל שם].

*

מסירת הברכות ליצחק – מכח דבקות במילוי תפקידו בבריאה

"ויברך אלו' את יצחק", במה ברכו?

כתוב בגמ' בסוטה (יד, א) "ואמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב 'אחרי ה' אלוקיכם תלכו' (דברים יג,ה), וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה, והלא כבר נאמר 'כי ה' אלו' אש אוכלה הוא' (שם ד, כד), אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה וכו', הקב"ה ניחם אבלים דכתיב 'ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלו' את יצחק בנו', אף אתה נחם אבלים", עכ"ל הגמ'.

וברש"י (שם ד"ה ויברך) "ניחמו על אביו וברכו ברכת אבלים".

הרי מבואר בגמרא וברש"י שהברכה אשר ברך ה' את יצחק היתה בעת שניחמו על פטירת אברהם אע"ה מן העולם, וזו אחרת ממדותיו של הקב"ה אשר עלינו בני האדם להלך אחריו.

ולכאורה יש להתבונן שבמדרש שהביא הבעל הטורים נאמר שהברכה היא אשר מסר הקב"ה את הכח לברך מכאן ולהבא, ומה העניין של ברכת אבלים וניחום אבלים לאותו מסירת השרביט של הברכות לידינו של יצחק?

עוד עלינו להתבונן מה אנו יכולים לקחת מהעניין הזה? האם יש כאן יסוד לחיינו אנו?

*

ניחום האבל – להביאו להכרה בתכלית הבריאה

נראה לבאר את העניין כהמשך לדברים שביארנו בברכת העולם ע"י הקב"ה וברכת השבת והברכה שברך הקב"ה אחר דור המבול את נח.

ענין ניחום האבלים יסוד המידה של הקב"ה כמבואר בדברי החפץ חיים באהבת חסד (ח"ג פ"ה) שהיא ממידת גמילות חסדים. ומידת החסד של הקב"ה היא אותה מידת השפעת שפע לעולם בלי גבול ומידה.

ובשעת ניחום אבלים, האדם אשר בא לקרובי הנפטר אין לו לברך ברכת 'המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים' לקום וללכת בלבד. אלא עיקר המצוה היא בדיבור על לב האבל והפגת הצער בדיבורים.

בזה האדם עושה את המצות חסד? בהפגת הצער מלב האבל, בעוד הוא יושב שבעה, באים ומנסים להפיג את הצער? הייתכן שהקב"ה ניסה להסיח דעת יצחק מאבלו על אביו אברהם אע"ה? הייתכן כי זו המצוה לבוא לעשות קצת ליצנות ושחוק ובוזה להפיג את הצער?

אלא נראה, כי בברכת האבלים טמון הניחום וכל היסוד לאופן איך צריך להפיג את הצער מהאבל. ח"ו לא בדברי ליצנות ושחוק, ולא להסיח דעתו מהנפטר שזה עתה עזב את עולמינו.

בברכת האבלים מזכירים את אבלי ציון, מזכירים את בנין ירושלים לעתיד לבוא בגאולה השלימה.

מהי ההזכרה הזו לאבל בשעת צערו? וכי לומר לו כולנו אבלים על ירושלים, וצרת רבים חצי נחמה?

ההזכרה של אבלי ציון והנחמה העתידה בבנין ירושלים, באה לומר לאבל, יש תכלית לבריאה, יש את הגאולה העתידה כאשר תהיה מלכות ה' בעולם גלויה וברורה.

דע לך, כל הצער שלך עתה על הנפטר נובעת כאשר האדם חי את העולם הרגעי הזה, הוא חי עם מטרה עכשווית בלבד, 'אכול ושתה כי מחר נמות', אלו חיים בלי התכלית של הבריאה, בלי ההכרה כי אנו חיים כאן לצורך עשיית רצון ה' והבאת העולם למלכות ה' בבנין ירושלים לעתיד לבוא.

כאשר אדם חי עם המטרה הזו, אזי כאשר יבוא הרגע שיהיה אבל, יוכל להתנחם, לראות כי יש תכלית לבריאה, אל לי להצטער ברגע הזה, עלי לראות את התכלית, זו הנחמה של כל אבלי ציון בירושלים לעת"ל.

כשהקב"ה בא לנחם את יצחק, הוא מעמיד לפניו את צורת החיים האמיתיים – חיים עם תכלית לבריאה, זאת על ידי ברכת האבלים – הזכרת הנחמה של כל אבלי ציון בירושלים לעת"ל.

וכשיצחק זוכה להתנחם, לחיות את החיים שלו באופן זה, לחיות את החיים שלו כולם בכל רגע ורגע ואף בעת פטירת אביו אברהם אע"ה, אזי זוכה הוא למסירת הברכות לידי, מפני שאדם החי באופן שכל חייו מכוונים ומופנים לתכלית, חי את חייו כמעין שבת, חי את חייו הדוק ברבש"ע, זוכה הוא להיות משפיע שפע ברכה, והיינו שברכותיו מסורים לו. אין אלו ברכות בעלמא כידוע, אלא שבברכותיו מגלה הוא את פנימיות האדם המתברך ומוציא את הנסתר לגלוי, ובכך זוכה המתברך להיות אף הוא אדם הדבוק באותה תכלית הבריאה – מלכות ה' בעולם, ואם חי את חייו כך, זוכה הוא לכל הטוב השפע והחיים הנצרכים לו להפקת והוצאת התכלית הזו על ידו. [ניעוין באחרונים בכמה מקומות שמבארים ענין הברכה כך].

וזאת עלינו לקחת מפרשתנו, יסוד ותכלית יש בבריאה, וברכת השפע על האדם לא באה אלא אם יחיה את חייו באופן של מוליך את הבריאה לתכליתה, חיים של דבקות ברצון ה', כך יזכה האדם לכל הטוב בטבע ולא בנס. ובענין ברכת הצדיק, עלינו לידע שהברכה תחול ותתקיים אם נזכה לשנות דרכנו ולדבוק בתכלית הבריאה, אכי"ר.

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: YSHTORA1@GMAIL.COM

כיום יאיר / הרב נח גדליה קזקוב חטאה של האדמה – מה גרם לה לחטוא

עץ פְּרִי עוֹשֶׂה פְּרִי (א, יא)

אמרו חז"ל כי הארץ חטאה במאמר זה, הקדוש ברוך הוא אמר לה להוציא את פרי בעלי טעם שוה, והיא הוציאה 'עץ עושה פרי' אך אין טעם העץ כטעם הפרי.

תמה בעל האוהב ישראל, הא ניחא אדם שהועמדה לפניו הבחירה, יש לו יצר טוב ויצר רע, הוא מתפתה אחר היצר הרע וממרה את רצון קונו. אך הארץ, מדוע שתעשה להיפך מרצון בוראה ותמרה את פיו, מהיכן לה הדחף והחשק לעשות זאת?

מיישב בעל האוהב ישראל, באמת לא מרצון לחלל את שמו יתברך עשתה כן הארץ, אדרבה, היא עשתה כן מתוך כוונה טהורה להרבות כבודו של מקום. הארץ ידעה כי האדם שבידו נתונה כל הבריאה עתיד לחטוא לפני הקדוש ברוך הוא ולאכול מעץ הדעת, היא ידעה שהחטא ההוא יזיק ויגרום כליון לכל הברואים ויגרם בכך חילול שם שמים איום ונורא. הארץ רצתה למנוע זאת בכך שהיא זו שתחטא ראשונה, כך האדם שנוצר מן האדמה, יהיה לו פתחון פה והתנצלות לומר כי מקור חטאו היה ממקור גופו מן האדמה הסרבנית שנטבעה בחטא ולא מן הנשמה הרוחנית שבו ובכך ינצל כבודו של מקום.

מוסיף בעל המאור ושמש (פרשת בהר) על דבריו ואומר. ראה מה עקומים דרכיו של החוטא הממרה פי בוראו גם אם כוונתו לטובה. כי באיזה פיתוי ושידול שכנע הנחש את חוה לאכול מעץ הדעת. אמרו חז"ל (ב"ר טו, ז) שתאות האשה לאכול מעץ הדעת היתה הידיעה שאין עץ זה כשאר עצי העולם שצמחו מן האדמה הסרבנית, עץ זה טעם עז ופריו שוים, היא נתאותה לשונה ולמוזר כדי לטעום משונותו המענינת והחריגה יותר מכל עצי העולם. הוי אומר שסרבנות הארץ לא רק שלא הועילה לחטא האדם הראשון אלא היא זו שגרמה לו בסרבנותה. היא זו שגרמה לעץ הדעת להיות חריג מושך ומפתה, לגרות את האשה ולאחר מכן את האדם בעלה.

בדרך דומה הלך בעל החתם סופר, הוא מסביר, כי חטא עץ הדעת אירע על ידי שהנחש הוסיף על ציווי הבורא דבר שלא ציוה. הנחש אמר לאשה כי הקדוש ברוך הוא אסר לגעת בעץ הדעת, בעוד שבאמת לא נאסר להם רק לאכול ממנו. לאחר מכן דחף הנחש את חוה על העץ, וכשראתה חוה שלא אירע לה דבר, באה להתיר לעצמה אף את האכילה.

אומר החתם סופר: אם היה באמת העץ שוה לכל דבר אל הפרי כפי שהצטותה האדמה לעשות, היה ראוי לאדם להתרחק גם מן הנגיעה בעץ עצמו, כשם שחכמים גזרו בכל איסור תורה סייג והתרחקות ממקום האיסור בדבר הדומה אל האיסור. אמנם, הואיל והאדמה המרתה את פי בוראה ולא עשתה את העץ כטעם הפרי, נמצא שהעץ כבר

רחוק מן הדמיון אל הפרי האסור ובכל מקרה אין לגזור על הנגיעה בו. הואיל וכך נמצאה האשה מוסיפה על דבריו של הבורא דברים שלא ראוי להוסיפם אף כסייג והרחקה, ומכאן הגיע מקום חטאה.

הרי לך כי חטא האדמה לא רק שלא מנע את חטאו של אדם הראשון, אלא הוא זה שגרם אותו.

למדת, כי מהמראת פי הבורא לעולם לא יצא דבר טוב. אלא רק דבר רע, גם אם כוונת הממרה לטובה היתה!

לאור הפירושים המתוקים והנפלאים שהובאו עד עתה, המבארים מה היתה כוונת האדמה כאשר המרתה את פיו של הקדוש ברוך הוא, נבין דבר נוסף.

הגמרא (שבת פח, א) מספרת כי בזמן מתן תורה הארץ 'יראה', היא פחדה שמא לא יקבלו ישראל את התורה והעולם יחזור לתוהו ובוהו, לאחר שאמרו ישראל 'נעשה ונשמע' 'שקטה' הארץ, היא נרגעה מפחדה הנורא ושבה לשקט.

ממה פחדה האדמה?

מבאר האדמו"ר מצאנו בעל דברי יציב: לכאורה על עוון חמור זה של המראת פי ה', היה על האדמה לקבל עונש שוה לענשו של האדם שהמרה פי בוראו, למות ולהתכלות מן הארץ תוך זמן קצר. אלא שהקדוש ברוך הוא לא דחה לחלוטין את טענתה, היה מקום של אמת בטענתה של האדמה שעל ידי חטאה, בני העם שבו תלויים כל השמים והארץ ימצאו מקום להתלות בו ולהצדיק את חטאיהם, בכך שנבראו מן האדמה החוטאת. זו הסיבה שעם ישראל נקראים 'אדם' ואין אומות העולם נקראים 'אדם', כי עם ישראל הוא העם שהעולם כולו תלוי בו, לכן הוא נזקק לתירוץ המתגלם בשמו, שהוא הנוצר מן ה'אדמה' שהחטא טבוע בה עוד מלפני בריאתו.

לבינתיים, הסתפקה האדמה בעונש הקל שהוטל עליה לאחר חטא אדם הראשון, כאשר היא מוציאה אילנות סרק, קוצים ודרדרים, קליפות ופסולת, מלבד הפרי הטוב והראוי למאכל.

אך חששה האדמה, אם לא יקבלו ישראל את התורה, יתברר למפרע שלריק היה כל עוונה של האדמה. אין בעולם עם שאמור לשמור את חוקי התורה ולתרץ את כשלונותיו בכשלונה של האדמה ממנה נוצר. באותו רגע, חששה האדמה, יתעורר כנגדה החטא שחטאה עם כל חומרנו, כאשר הטענה שהייתה בפיה התפוגגה והלכה לה. לכן יראה ופחדה האדמה, עד ששמעה את ישראל אומרים 'נעשה ונשמע', בכך שקטה הארץ, כי עדיין עומדת לה זכות טענתה והיא לא נענשה במלא חומר הדין על עוונה.

*

מה עשה הקדוש ברוך הוא ביום השביעי – 'כילה מלאכתו' או 'שבת' ממנה?

'וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה.'

מקשה המהרי"ט בספרו צפנת פענח: לכאורה אין זה נכון לומר שהקדוש ברוך הוא 'כילה' ביום השביעי את מלאכתו, כי הרי הוא כילה אותה ביום השישי, וביום השביעי הוא 'שבת' ממלאכתו ולא עשה בו כל מלאכה, כפי שאומר הכתוב בהמשך: 'וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה'. מה אם כן פירוש הפסוק?

מבאר המהרי"ט את הדברים על פי שאלה הגיונית מתבקשת. הרי ידוע לכולנו ששעות היממה אינן שוות בכל העולם, אלא הן תלויות בסיבוב השמש, כך שמערבו של כדור הארץ מאחר את ביאת היום לאחר מזרחו בכמה שעות. יתמה השואל: כיצד אנו שובתים בשבת ומצהירים, כי כעת בזמן זה שבת הקדוש ברוך הוא מכל מלאכתו, כשחציו השני של כדור הארץ עוסקים במלאכתם, והם יצהירו זאת לאחר שעות מספר, בהם אנו נהיה אלו שנעסוק במלאכתנו. מתי שבת הקדוש ברוך הוא? עתה, או שמא מאוחר יותר?!

אלא, פסוק זה מבאר את שאלתנו. אכן מספר ימי המלאכה של בריאת העולם היו ששה ימים. אך תחילת השביתה היתה כאשר התחיל בחלקו המזרחי של העולם היום השביעי. תוך כדי התקדמות היום השביעי לתוך כדור הארץ התקדמה עמו השביתה ממלאכה באותו חלק של העולם, בעוד המשיכה מלאכת היום השישי להעשות בחלקו המערבי, עד שהקיפה השמש את סיבובה וחל היום השביעי בכל חלקי הכדור, אז אכן 'שבת' הקדוש ברוך הוא ביום השביעי לאחר ש'כילה בו' את 'כל' מלאכתו אשר ברא לעשות!

רבי צבי הירש מדינוב (שם; בני יששכר שבת ד) מיישב שאלה זו ואומר: לא תתכן מציאות של מנוחה ביום השביעי, עד שיווצר הזמן ששמו 'היום השביעי', שגם הוא בגדר בריאה היא, כי 'הזמן' הוא דבר נברא כבריאה בפני עצמה. ביום השישי נשלמה אמנם כל המלאכה, אבל גם ביום השביעי נבראה בריאה שענינה הוא 'היום השביעי' שמטרת בריאה זו היא יצירת זמן שבו תהיה 'מנוחה', כי לא תמצא המנוחה מקום לנוח אם לא יברא לה זמן הנועד לכך. זו כוונת חז"ל כשאמרו (ב"ר י, ט) 'באה שבת באה מנוחה'.

תמה בעל הערבי נחל: מה שייכת שביתה והפסקת מלאכה אצל הקדוש ברוך הוא? אדם היוצר כלי, ברגע שסיים את יצירת הכלי הוא מתנתק מהיצירה שיצר, מותיר אותה על השולחן כשמרגע זה אין קשר מחוייב בינו למה שיצר.

אבל, הבריאה שברא הקדוש ברוך הוא ממשיכה לשרוד להתקיים ולעמוד, על ידי השפע התמידי הבלתי נפסק בכל רגע ורגע מאת הקדוש ברוך הוא, כמו שאנו אומרים בתפילה - 'הִמְחִידֵשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תְּמִיד מְעֵשָׂה בְּרִאשִׁית'. אין הבדל בין הרגע הראשון שנוצרה כל בריאה בעולמנו, למליוני הרגעים שיבואו לאחריה, היצירה ממשיכה את

פעולתה בכל רגע כמו ברגע הראשון ליצירה. אם כן הקדוש ברוך הוא לא שובת לעולם מבריאתו, מה שייכת בו שביתה?

מבאר בעל הערבי נחל: יש הבדל משמעותי בין הרגע הראשון של כל בריאה, בו היא הופיעה על פני היקום לכל הרגעים הבאים אחריה. בתחילה כשנברא הדבר, לא היתה זו בריאה טבעית. כי המציאות שהעולם שורד היא על ידי בקשת הברואים והפעולות שהם עושים למטה בעולם הזה, שמכוחם נמשך מלמעלה כוח קיום והעמדה לכל הבריאה. כאשר נבראת בריאה בפעם הראשונה, היא נבראת בחסד עליון לא טבעי הנותן קיום והעמדה לבריאה בלי שיקדם לכך כוח מזמין ומושך מכיוון מטה שהוא זה המקיים את אותה הבריאה בעולם.

כך עמד העולם במשך ששת ימי בריאתו. ללא נברא שימשוך לו זכות ואפשרות קיום. אלא בכוח ניסי ועל טבעי, כוחו של הבורא בעצמו ללא בקשה ופעולה מברואיו.

מעתה, כשנברא האדם, 'וַיִּכַּל אֱלֹהִים... מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה', את המלאכה ש'הוא עשה' אותה לבדו, ממנה הוא 'שבת'. מעתה יש לו שותפים שהם הגורמים לבריאה הזו להתקיים, והם מושכים אליה את כוח שפע הקיום שלה. לכן, כשאומר אדם נוסח זה 'ויכולו השמים והארץ' הוא נעשה שותף לקדוש ברוך במעשה בראשית, מכאן ואילך, במעשה זה של קיום והעמדת הבריאה על מתכונתה שלא תתמוטט ותמשיך להתקיים!...

אמנם כתב הגר"א (אדרת אליהו), כי הקדוש ברוך שובת בשבת גם ממלאכת חידוש הבריאה אותה הוא מחדש מידי יום ביומו, בכך שהוא 'מכין' את חידושו של יום השבת עוד מערב שבת!

*

נפיחת פי ה' בכח הדיבור

בדברי התרגום 'לנפש חיה' לרוח ממללא, נראה, כי המתנה שנתנה לאדם ברוח החיים שנפח בו הקדוש ברוך הוא באפו, היא היכולת לדבר.

מדוע כל כך קשה לדבר, יכולת זו היא הנחשבת המורכבת ביותר לאדם, עד שזו המתנה שזכה לה המין האנושי יותר מכל בעלי החיים?

אומר החפץ חיים (עה"ת): אם נתבונן בפעולות שאנו עושים בעת שאנו מדברים, לא נאמין כיצד יתכן שאנחנו עושים זאת בלי להזיע מרוב מאמץ. הרי מיד כשעולה במחשבתנו לומר את המילה 'וידבר' לדוגמא, אפילו בלי שנקדיש שבריר שניה למחשבה כיצד לעשות זאת, מיד יוציא פינו את המילה 'וידבר' לאויר העולם.

הבה נתבונן, מה עשה הפה באותו שבריר שניה של הוצאת מילה בודדת זו מתוכו. מתוך פינו נשלפה מילה, המורכבת מהאות ו' שהיא מאותיות השפתיים, האות ד' שהיא מאותיות הלשון, האות ב' שבה אל השפתיים, כאשר האות ר' יוצאת מן השיניים.

אם נחשוב, כאשר אנו רוצים לנעוץ מסמר בקיר בעזרת פטיש, באיזו מחשבה אנו מתרכזים לפני הכאת הפטיש במסמר, כדי שלא יחטיא הפטיש בכחוט השערה את ראשו של המסמר ינחת על אצבעותינו וימחצן. כך בכל דבר עדין, מנגנון המוח האנושי נאלץ להתרכז בכל כוחו, לצמצם את הריכוז באותה פעולה, כי כל סטיה תוליד דבר אחר מהמתוכנן, או אפילו נזק ואסון חלילה.

אבל הדיבור, המכיל בתוכו כמאתיים מילים בדקה, כשכל אחת מהן מורכבת מכארבע עד חמש אותיות המתחלפות במהירות מסחררת בין חמשת מוצאות הפה, הלשון השיניים החיך השפתיים והגרון, לא נדרש כל ריכוז מינימלי מצד המדבר לעשות את הפעולה המורכבת הזו, למרבה הפלא לא נראה שיוצאים מפינו בטעות אותיות אחרות ממה שחשבנו לומר.

אין זה אלא חסד אלוקי ממעל, כאשר ידע הבורא, שאם נצטרך להתרכז בפעולת הדיבור את הריכוז האמיתי הנדרש מפעולה מורכבת שכזו, לא נוכל יותר להקדיש במוחנו אפילו שטח קטן כדי לחשוב מה אנו רוצים לומר באותו הדיבור, לא היה המוח האנושי משתלט על המשימה הכפולה לחשוב מצד אחד מה הוא רוצה לומר, ומצד שני כיצד הוא אומר זאת ומוציא את המילים מפיו.

כיצד אם כן, אפשר לנצל את המתנה הנדירה והפלאית הזו שנועדה לטובתינו, כדי לשחרר על ידה מילים חסרי הבחנה ומחשבה לאויר העולם... תהה החפץ חיים, והותיר בידינו חומר למחשבה.

לאורה של הידיעה, כי כח הדיבור הוא הכח שאינו ניתן האדם אלא על ידי נפיחת פיו של הקדוש ברוך הוא, מבאר רבי מאיר דן פלוצקי (כלי חמדה מגילה ז, א) גמרא תמוהה.

בגמרא מסופר שהאמוראים רבה ורב זירא ערכו יחד סעודת פורים, כאשר מרוב שתיית היין והשכרות, קם רבה ושחט את רב זירא. לאחר מכן ביקש רבה רחמים על חבירו והחייהו. בשנה הבאה ביקש רבה שוב מרב זירא לערוך עמו סעודת פורים. אמר לו רב זירא, לא בכל שעה מתרחש נס שכזה שאוכל להסתכן ולערוך עמך שוב סעודת פורים.

נשאלת השאלה: הרי אם היה בכוח האמוראים להחיות מתים, יכולת שהוכחה בשנה שעברה על ידי רבה בעצמו, כשהצליח בבקשת הרחמים שלו לשוב ולהחיות את רב זירא. מה לו לרב זירא לחשוש לשוב על כך שנית, כאשר היכולת להשיב את חייו אליו הוכחה בודאות וללא כל ספק.

מיישב בעל הכלי חמדה: נאמר בשם רב סעדיה גאון, לבאר את לשון הפיוט 'הדעה והדיבור לחי העולמים', כי החייאת מתים אכן נתנה גם בידי בני אדם צדיקים וקדושים הראויים לכך, אבל השבת כח הדיבור איננה אלא בידי הקדוש ברוך הוא בעצמו, שנופח באדם לאחר החייאתו את כח הדיבור. גם בריאת אדם על ידי ספר יצירה אינה יכולה להטיל בו כח לדבר.

לכן, פחד רב זירא, ואמר: יתכן, שאכן ביכולת כל אחד מחבירי האמוראים להחיותיני על ידי סודות התורה ובקשת רחמים, אבל לזכות בשנית לכח הדיבור שיאבד ממני במותי, אין ביכולת אדם להוכיח שיוכל להשיבו, הוא נתון בידי הבורא בכל רגע ורגע. לא אוכל לסמוך על הנס בנושא זה.

גם הרב החיד"א (צווארי שלל הפטרת ואתחנן), הסכים עם כלל זה שהנוצר בידי אדם אין לו כח הדיבור, וביאר על פי זה את לשון הפסוק (ישעיה מ, כה), בו אומר הקדוש ברוך הוא: 'אל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש', אל איזו בריאה שיוכל לברוא האדם תדמו את האדם שאני בראתי, כאשר אני בורא אדם אשר 'יאמר', יש לו כח דיבור, ולכן הוא 'קדוש' יש בו קדושת אדם ויכול להצטרף לדברים שבקדושה. אבל בריאה הנבראת בידי אדם, על פי ספר יצירה, איננה אדם אלא בהמה הואיל ואין בה את כח הדיבור.

*

האם באמת חשב אדם שיוכל 'להתחבא' מן הבורא?

'פִּי עָרוֹם אָנוּכִי וְאַחְבָּא... מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עָרוֹם אָתָּה'

תמה הרב מבריסק (הגרי"ז עה"ת): מדוע לא ניכרת בכתובים כל תרעומת מצד הקדוש ברוך הוא על עצם ההתחבאות מלפניו, כביכול אין הבורא מלא כל הארץ כבודו ואפשר להסתתר ממנו. מן הכתובים נראה שהקדוש ברוך הוא מקבל את עצם ההסתתרות מפניו כדבר נכון וראוי, ושאלתו היא: 'מי הגיד לך כי ערום אתה', אך לא יותר מכך?

מבאר הרב מבריסק: על פי ההלכה לצורך קריאת שמע וקבלת עול מלכות שמים על האדם לכסות את ערוותו אך לא את ליבו. אבל לתפילה שמעמדה הוא כ'עומד לפני המלך' צריך האדם לכסות גם את ליבו.

כחלק ממצוות העשה והלא תעשה הכלולים ב'לעבדה ולשמרה' שהצטוו בהם אדם הראשון, נכללה גם מצות קבלת עול מלכות שמים. לכן, מיד כשהבחין האדם בכך שיש לו ערוה שהוא אמור לכסותה, הוא תפר לו ולאשתו עלי תאנה לכסות את ערוותו. אמנם ליבו נותר מגולה.

כעת, כשהקדוש ברוך הוא מתהלך בגן, והוא מצוי כ'עומד לפני המלך', מוטלת עליו החובה לכסות גם את ליבו, דבר שאין ביכולתו לעשות אלא אם כן יתחבא בין עצי הגן. על כן הצדיק הקדוש ברוך הוא את התנצלותו של אדם: 'כי ערום אנוכי ואחבא', כי אכן ראוי וצודק היה המעשה ההוא, כך היה צריך האדם לנהוג. אלא שהתביעה כלפיו הייתה כיצד הגעת למצב שכזה שעליך להתחבא מפני כי נגזר דין ערוה על אברייך המגולים, האין זה מפני 'כי מן העץ אשר צויתוך לבלתי אכול ממנו אכלת'!?

נמצא שעמד האדם לפני 'דין וחשבון'. הדין היה עמו. אך ה'חשבון' שגרם לו להגיע לידי הצורך לקיים 'דין' זה, עליו הוא נתבע ונענש.

דרך אחרת לבאר את ההתחבאות וההסתתרות של האדם מאת הבורא מבאר בעל התפארת שלמה מראדומסק.

אמרו חז"ל (שבת ל, ב) כי הקדוש ברוך הוא אמר לדוד המלך, כי יום מותו יהיה בשבת. למן אותו ואילך עסק דוד בתורה בכל יום השבת ללא הפסקה, כדי שלא תהיה למלאך המוות כל שליטה על חייו. למעשה התחבא דוד המלך תחת כנפי התורה שהיא הגנה עליו מן המוות.

גם אדם הראשון הכיר עצה זו, הוא ידע את העונש שהזהיר עליו הקדוש ברוך הוא 'כי ביום אכלך ממנו מות תמות'. אדם החליט ללכת בדרכו של דוד המלך ולעסוק כל אותו היום בתורה ולהתחבא בכנפיה. העצה הזו אכן הועילה לו וגרמה לכך שהקדוש ברוך יצטרך לקיים את מאמרו על ידי חישוב אותו היום כיומו של הקדוש ברוך הוא שהוא אלף שנה ולא כיומו של אדם הראשון שהוא עשרים וארבע שעות.

בסיומם של אותם אלף שנה, ניצל דוד המלך את אותו היום ההוא לעת דמדומים, והשתמש אף הוא באותה העצה.

בעל השם משמואל מסוכטשוב מבאר פירוש מחודש ומרתק בדין ודברים שהיה בין הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון.

האדם הצטדק בכך שעטה על עצמו עלי תאנה לכסות את ערוותו, הוא הסביר שעשה זאת הואיל ונודע לו זה עתה שיש לו ערוה מגונה שעליו להסתירה מפני הבורא. ענה לו הקדוש ברוך הוא: מדוע אתה חושב שיש הבדל לפני האם ערוותך מכוסה או מגולה?... וכי כאדם אני שאינני רואה את מה שמכוסה בבד או בעלה של תאנה, כך שהכיסוי מהוה עבורי מחיצה כנגד הערוה?

אלא מאי, צודק אתה בכך שכשאני מְצַוָה לכסות את הערוה כדין וכהלכה נהפך המקום ההוא להחשב כמכוסה הואיל וכך אמרתי, על אף שאין בדבר כל סברא והגיון כאמור. אתה חשבת, שעל ידי שכיסית מעצמך ומדעתך את ערוותך בעלי תאנה, עקב תחושתך הלא נוחה מגופך המגולה, בכך כיסית את הערוה מלפני. אמנם טעית בכך, לפני אתה עדיין מגולה כשהיית. רק לאחר שאני אגלה את דעתי שכיסוי הערוה מועיל להחשיב אותה כמכוסה, כמו שאעשה מיד 'ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם', ואחדש בכך 'מְצַוָה' כיסוי הערוה, באותו רגע מצד המצוה שבדבר הופך הכיסוי ההוא להחשב ככיסוי הגוף כנדרש.

*

מי קבע על ה'אוכל' שהוא ראוי למאכל?!

'הִנֵּה נִתְּתִי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֹרֵעַ... לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ... וְלִכְל חַיַּת הָאָרֶץ וְלִכְל עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכְל רֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת כָּל עֵשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי כֵן.'

הקשה רבי בונים מפרשיסחא (זכרון נפלאות הגדש"פ): כיצד יתכן ציווי בתורה לבהמות? התורה נתנה לבני אדם ולא לבעלי חיים, והנה בפסוק שלפנינו אנו רואים שהקדוש ברוך הוא מצוה את בעלי החיים שיאכלו את עשב הארץ כשהוא מתיר להם אותו באכילה. וכי התורה לבהמות נתנה?

עוד מקשה רבי בונים: מה שייך סיום הפסוק 'וַיְהִי כֵן'. ביטוי זה מתאים כאשר אנו אומרים שהבורא ציוה על בריאה שתתהווה, ובאותו הדיבור נעשה כן ונבראה אותה הבריאה. אמנם לשון זו איננה מתאימה לציווי שציוה הבורא על נברא שיעשה, ואותו נברא עשה כפי שהצטוו בבחירתו?

מייסד רבי בונים יסוד נפלא. הרי בעולם ידועים מינים שונים של דוממים וצומחים, חלקם מוכרים לנו כדברי מזון לבני האדם, חלקם מוכרים כמאכל בהמה ואינם נחשבים כראויים לבני האדם, ויש גם צמחים המוכרים לכל כאינם ראויים למאכל ואינם נחשבים כמזון אל מיני החיים כלל.

עד שלא התיר הקדוש ברוך הוא בתורת מצוה את העשבים והצמחים למאכלו של האדם, הם לא היו נחשבים מבחינת טבעם כראויים למאכלו, עד שציוה הבורא על האדם לאכלם, ובאותו הרגע הם הפכו בטבעם למאכלים ראויים לאכילת האדם. גם מאכל הבהמה, לא היה ראוי למאכלה כעפר וברזל, עד שאמר הקדוש ברוך הוא בתורת מצוה על בעלי החיים שהוא מתיר להם לאכול מינים אלו. באותו הרגע שציוה הבורא עליהם לאכול את אותם צמחים, הפכו אותם צמחים לראויים למאכל אדם או בהמה ונחשבו כמזון.

עד שנאמר ציווי זה, כשעברה בהמה או אדם ליד דבר מאכל מן הצומח, הם לא ראו בו כלל דבר הראוי לאכילה יותר מאבן או חרס. הציווי נתן לניזון את ההכרה בחפץ שלפניו שהוא דבר מזון.

על כן הציווי לבעלי החיים לא היה בתורת 'מצוה', הייתה בו תורת 'בריאה', כחלק ממעשי בריאת העולם, והוא מעשה בריאת המזון. על כן גם ראוי לסיים בו את הלשון 'וַיְהִי כֵן' כבכל בריאה.

גם כשהתיר הקדוש ברוך הוא לנח לאכול בשר, 'כִּפְיָרְק עֵשֶׂב נִתְּתִי לָכֶם אֶת כָּל' (להלן ט, ג), לא היה כאן היתר הלכתי, הייתה כאן בריאה מציאותית. עד אז כשעברו בני האדם ליד פרה, הם לא התגברו על יצרם ולא אכלו אותה משום שהיא אסורה מצד ההלכה, הם כלל לא ראו בפרה מאכל אדם. ההיתר לאכול אותה, יצר קישור שכלי במוחם של הפרה לדבר מזון שבני אדם נזונים ממנו.

בכלל זה מיישב רבי בונים את שאלתו של בעל היפה תואר. כיצד קיבל הקדוש ברוך הוא את קרבנו של הבל מבכורות צאנו ומחלביהן, הרי כלל הוא שלא הותר לקרבן אלא 'המותר בפיק', דבר המותר לבני אדם לאכילה, כשבאותה התקופה לפני דורו של נח לא הותרו הצאן לאכילה כלל.

לאור דברינו, הדברים מתיישבים על הלב. הצאן, לא היה אסור באכילה באיסור הלכתי כבהמות טמאות היום הזה. הוא כלל לא היה נחשב כדבר מאכל בדיוק כאותו זרע פשתן שהביא קין לקרבנו, אף אדם לא ראה בצאן דבר הראוי למזון. הבעיה של קין הייתה בפחיתות המין וגריעותו ולא בעצם היותו דבר שאינו ראוי למאכל יותר מקרבנו של הבל! רבי צדוק הכהן מלובלין (ליקוטי מאמרים ליקוטי תורה שבת ג), מוסיף על דברי רבו. בדבר החידוש שהיה בכך שנתן הקדוש ברוך הוא לבעלי החיים ולבני האדם לאכול צמחים לצורך מזון.

החידוש היה בכך שדבר שהוא צומח ואין בו כל חיות, יעניק חיות לבעל חיים או לאדם האוכל אותו. כי הרי ידוע שאין ביכולת דבר שפל ופחות להעניק למעולה והמרומם ממנו דבר שאין בטבעו. כיצד אם כן יצליח המזון מהצומח שאין בו כל חיות להחזיק את רוח החיים בקרבם של בעלי החיים ובני האדם?

כאן נבראה בריאה מחודשת שעליה נאמר 'וַיְהִי כֵן'!... נבראה מציאות שחי יאכל צומח, והצומח יעניק לו חיים!...

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

ויקרא האדם שמות

וַיִּצַר ה' אֱלֹקִים מִן הָאָדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם לְרֵאוֹת
מֵה יִקְרָא לוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ (ב, יט)

ויש להבין מדוע האדם הוא זה שקרא לחיות את השמות, ובחז"ל (מדרש רבה יז, ד) ביארו. שבשעה שבא הקב"ה לברוא את האדם, נמלך במלאכי השרת, אמר להן נעשה אדם, אמרו לו אדם זה מה טיבו, אמר להן חכמתו מרובה משלכם, הביא לפניהם את הבהמה, ואת החיה, ואת העוף, אמר להם זה מה שמו ולא היו יודעין, העבירן לפני אדם, אמר לו זה מה שמו, אמר זה שור, זה חמור, זה סוס, וזה גמל, ואתה מה שמך אמר לו אני נאה להקרא אדם שנבראתי מן האדמה, ואני מה שמי, א"ל לך נאה להקראות 'אדני' שאתה אדון לכל בריותיך. ויש להבין איך מזה הוכח למלאכים שהאדם יותר חכם מהם.

וביארו המפרשים (הלאשיך קדוש והנחלת יעקב). שהמלאכים אמרו להקב"ה "מה אנוש כי תזכרנו, ובן אדם כי תפקדנו". (תהילים ח, ה). דהיינו שהיות והאדם נברא מהחומר איך יהא ביכולתו להשיג שלמות רוחנית ולהתקשר בעולמות העליונים, ולזה הראה הקב"ה למלאכים שאדרבא האדם בהיותו מורכב מב' הבחינות גוף ונשמה יש ביכולתו לקשר את כל העולמות יחד, וכמו שמבואר בחז"ל שבשעה שאמר הקב"ה "נעשה אדם". ביקש מכל העולמות שיתנו בו כח. והעולם הזה השפל נתן חלקו הוא הגוף החמרי. ועולם הגלגלים נתתן בו בחינת נפש, שזה כח התנועה. ועולם המלאכים נתנו בו כח הרוח, כמאמר הכתוב "עושה מלאכיו רוחות". (תהילים קד, ד). ומאתו יתברך מעולם העליון נותן נשמה. ובהיות כך כל מעשה אדם עושה יש בו השפעה בכל העולמות, כיון שיש בו חלק מכולם.

וכשהביא הקב"ה את החיות בפני המלאכים והאדם ראו שהם אינם יכולים לקרוא להם בשמות, הבינו שאין להם מושג בעולם השפל, והם אינם יכולים להשפיע על העולם, אבל האדם שנוצר מהאדמה רק הוא יכל לקרוא להם בשמות, ואמנם היה מקום לומר שכיון שהאדם הוא גשמי ממילא אין לו יכולת השגה בדברים רוחניים, לזה שאלו הקב"ה מה שמו, להראות שבכח הנשמה אדם יכול להשיג עד למעלה. אך מצד שני כח הנשמה לא תעצור אותו מלדעת איכות בעלי חיים השפלים. א"כ נמצא שהאדם הוא מקיים את כל העולמות כלם.

וענין הקריאה בשם דווקא, כי כל דבר שבעולם הקיום שלו בא משפע רוחני מלמעלה, והשפע הזה מכונה 'קריאה'. כמו שנאמר במלאכים "וקרא זה אל זה". (ישעיה ו, ג). וכן בברכת יעקב נאמר "ויקרא בהם שמי ושם אבותי". (בראשית מח, טז). והקריאה של האדם לחיות בשם בא לומר שלפי מעשה האדם כך יבוא השפע הרוחני לחיות, וכמו

שמצינו שבזמן המבול גם החיות השחיתו כי האדם השחית את דרכו, ואילו חמורו של רבי פנחס בן יאיר (חולין ז.) היה אוכל רק מהמעושר. ולעתיד לבוא נאמר על החיות ואריה כבקר יאכל תבן.. לא ירעו ולא ישחיתו". (ישעיה יא, ז-ט). ומזה הוכח למלאכים שחוכמתו מרובה משלכם, כי במעשה האדם נקבע השפע שיבוא לכל הבריאה כולה. וכן בקריאת שמו של הקב"ה הוכח זאת, כי השפע שיורד לעולם תלוי במעשה האדם, וכשהאדם עושה רצונו של מקום נקרא שמו של הקב"ה הוי"ה שהוא רחמים, ואם ח"ו מרע מעשיו נקרא אלהי"ם שהוא דין.

*

הרבינו בחיי כתב לבאר שבכל שם שקרא אדה"ר לחיות רמוז הטבעים והמידות שלהם. ולכך קרא לאריה אריה, כי טבע האריה שהוא גבור גדול ומלך שבחיות, עד שהנביאים המשילו בו את ה' יתברך, כאמרו. "אחרי ה' ילכו כאריה ישאג". (הושע יא, י). ואותיות אריה רוחניות, כי האל"ף והה"א והיו"ד הן אותיות הש"י, והרי"ש פירושו רוח.

וכן הנשר הכיר בחכמתו שהנשר מלך שבעופות, ועפיפתו גבוה מכל עוף, וכמו שידוע מעניניו כי כשישלימו לו עשר שנים יגביה עפיפתו עד מאד עד שהוא מתקרב לגלגל האש ולרוב החמימות מחבט ומפיל עצמו לים, והנה הוא נמרט ואחרי כן יתחדש ויעלה אבר כבתחלה, וכן מנהגו כל עשר ועשר שנים עד מאה שנה, ובשנת המאה מתקרב ביותר לגלגל האש ומגביה העפיפה כמנהגו ונופל בים ומת, וכ"כ רב סעדיה גאון ז"ל. וע"כ ידע האדם הענין הזה בחכמתו וקרא שמו נשר, כי השי"ן אש, והרי"ש רוח, ונו"ן לשון נפילה.

וכן החמור הכיר בחכמתו שהוא פתי וסכל וכבד מכל הבהמות, ונמשך אחר התאוות, וע"כ קרא שמו "חמור" מלשון "חומר", ועוד שדרך החמור לטעון משא התבואות כמה מדות מלשון חומר שעורים.

וכן בשם "הסוס" הכיר בחכמתו שהסוס קל התנועה ושמח לקראת המלחמה, והעלה שמו "סוס" מלשון שישה, כי הסמכ"ן מתחלפין בשיני"ן וכתיב: "בדי שופר יאמר האח ומרחוק יריח מלחמה". וכן קרא שמות לכל דבר ודבר. (איוב לט, כה).

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

הדרכה ליכנס לגן עדן בחיים חיותו!

ועץ החיים בתוך הגן (ב, ט)

חודש תשרי! החודש המכונה בשם "ירח האיתנים" (ר"ה יא.) דתקיפי במצות ופרש"י "שופר, יום הכיפורים וסוכה, לולב, וערבה, וניסוך המים (וערבה)". ומי יתן שנוכל לישאר בהתרוממות של זו החודש, הלואי ונוכל להחזיק עוד בידינו הארבע מינים "שרביטו של מלך" להיות "חבוקה ודבוקה בך", ואיך ובמה נכנסים ללילות החורף – הרי זוכרים ויודעים ומכירים היטב מה שחז"ל אומרים לנו כי יצרו של אדם מתגבר עליו כל יום (סוכה נ"ב)?

מי נחשב חי? מי נחשב מת?

וראיתי דברי הכתב סופר בפרשת השבוע שמאירים כשמש בצהרים, דברים המחזקים מאד, ואלו דבריו עה"פ "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וכו'. נ"ל כי טבעו של עץ הדעת היה דבר רוחני, והאוכל ממנו נזדכך עד כי אבדו תאוותיו מלהיות תאב לשום דבר, ויתדמה ע"י זה למלאכי מעלה, ואין זה רצון הבורא שיהיה מין אנושי במדרגה הזאת, אלא שיהיה בלתי מוכרח ויצרו יוכל לפתותו והוא יהיה גבור ויכבוש את יצרו, וע"י זה יעלה האדם ממדרגה למדרגה ולא יהיה עומד כמלאך. והנה אם האדם לא היה בעל בחירה והיה עומד תמיד במדרגה אחת לא היה נחשב לחי אלא כמת דומם, כי בכלל חי יובן דבר הגדל והולך ומצמיח תמיד. והיינו ומעץ הדעת טוב ורע, הכוונה שעל ידו יבין האדם מיד מה הוא טוב ורע, ולא יוכל יצרו לפתותו, כי לא יתאוה לשום דבר, ואין לו מקום לעלות מעלה מעלה, כי אם ישאר עומד במקום אחד כמת יחשב. והיינו ביום אכלך ממנו מות תמות, וצוה ד' שלא יאכל האדם וחי כדי שיחי' וק"ל". עכ"ד הנפלאים!

מי שאין לו בחירה, הוא "נעבעך" במדריגת מלאך ועד כדי שהכתב סופר מפרש כי נאמר עליו המילים "מות תמות!" והרי מי שניתן לו הבחירה, יש לו האפשרות להתעלות מעלה מעלה. ודברים אלו מועילים ועוזרים מאד לאחרי הימים נוראים ומפחדים מאויבינו יצרינו הקשה האורב עלינו בכל עת ובכל שעה להכשיל אותנו – כי הרי לאור דברי הכתב סופר, ההיפך הוא האמת – כי רק מי שיצרו מפתהו, הוא מאושר, כי רק בזה

^כ בעניי לא הבנתי המשך הפסוקים, כי הרי למעשה אחרי שאכלו ממנו, לא נתעלו להיות במדריגת מלאך, וביותר לפי דברי הנפש החיים (שער א') כי ע"י חטא אדם הראשון היצר נכנס בתוכו ואינו רק מבחוץ המפתהו. (והנה ע"ד הפשט כבר עמד בזה הרמב"ן בזה, ע' בדבריו.)

יש לו האפשרות להתעלות ולהיות מכונה בשם "חי" כי הוא "דבר הגדל והולך ומצמיח תמיד!"

"בגן עדן ממש"

ומ"מ אף שיש לנו יצר הרע – שעל ידו ודוקא על ידו מתעלים מלהיות "רק" כמו מלאכי מעלה – אבל מצד שני רואים בספה"ק דבר נפלא – שאף בחיים חיותו יכולים לזכות "בגן עדן ממש". וכמוכן, בהשקפה ראשונה יראה כהפלגה וכגוזמא, אבל מה נעשה כי הביטוי מפורש בספרי רבותינו, בין מחדר הבעש"ט ובין מחדר הגר"א זכותם יגן עלינו, וכפי שיבואר בס"ד.

משנת הנפש החיים

וזאת יצא ראשונה דברי הנפש החיים (שער א' - פרק ו' הגה"ה) "מעט שעולה על רעיון האדם לעשות מצוה, תיכף נעשה רישומו למעלה במקור שרשה העליון וממשיך משם על עצמו אור מקיף וקדושה עליונה חופפת עליו וסובבת אותו, וכתוב מפורש והתקדשתם והייתם קדושים וכמאמרם ז"ל (יומא ל"ט א') כל המקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה רוצה לומר שמלמעלה נמשך עליו הקדושה משרשה העליון של המצוה כמ"ש בזוהר.. ועל ידי זה הקדושה והאור המקיף, הוא דבוק כביכול בו יתברך במ בחייו, וזה שאמר הכתוב ואתם הדבקים בה' אלקיכם **בם בעודכם חיים כלכם היום**, וזה האור מקיף הוא לו לעזר לגמור המצוה, ועל ידי הגמר האור מתחזק יותר וירים ראש עליון ועל זה אמרו ז"ל הבא ליטהר מסייעין אותו, גם מושכת וגוררת את לבו מזה לסגל עוד כמה מצות, **אחר שהוא יושב עתה בגן עדן ממש חוסה בצל כנפי הקדושה בסתר עליון**, אין מקום להיצר הרע לשלוט בו ולהסיתו ולהדיחו מעסק המצות, זה שאמרו שמצוה גוררת מצוה, וכאשר ישים אליו לבו בעת עשיית המצוה, יבין וירגיש בנפשו שהוא מסובב ומלוכד כעת בהקדושה ורוח נכון נתחדש בקרבו, וזש"ה אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, בהם היינו בתוכם ממש שהוא מסובב אז בקדושת המצוה ומוקף מאוירא דגן עדן. עכ"ד.

ועל דרך זה ב"רוח חיים"

ועל דרך זה כותב הנפש חיים ג"כ ברוח חיים (אבות א') הנה ידוע בי בעת שיעלה על רעיוני איש לעשות מצוה נעשה רישומו למעלה ומתעורר עליו אור מקיף מהקדושה וסוכך באברתו והאדם בתוך והוא לו עזר וסעד לגמרה **כי הוא יושב כמו בגן עדן ממש** מקום קדוש והקדושה מלבשתו ועל ידי גמר המצוה יותר מתחזק הלבוש ומאיר והאור מסתלק אח"כ לגן עדן וזהו שכרו לעתיד."

(ויש לציין כי מפרשי הנפש החיים עומדים על מש"כ כי "אין מקום להיצה"ר לשלוט בו ולהסיתו ולהדיחו מסק המצות" מגמ' מפורשת בסוטה כא. כי רק תורה מצלת מעוון אבל מצוה אינה מצלת מן החטא אפי' בעידנא דעסיק בה. ובפירוש "ובחרת בחיים" מביא

ליישוב מהגרי"א וויטרויב זצ"ל דבאמת גם אדם הראשון שהיה ממש בגן עדן לא היה מופקע מן החטא דמ"מ היה יכולת להנחש לפתות אותו, ע"ש).

הדרכת הראשית חכמה

והנה בראשית חכמה (שער הקדושה פרק ד') מצינו אשר לא רק כי ממילא האדם מסובב בבחינת "גן עדן ממש" אלא האדם יכול כן וז"ל "ולכן טוב מאד לאדם בשעה שהוא עוסק בתפלה או בתורה שיחשוב שאינו עומד בעוה"ז אלא בגן עדן לפני השכינה ובוזה יטהר מחשבותיו".

מרגליות נפלא במשנת המגיד זי"ע

ומרגליות נפלא מצינו במשנת המגיד ממעזריטש זי"ע (אות רס"ב) שמרחיב ומדריך בזה בבירור ואלו דבריו עה"פ "ועץ החיים בתוך הגן, ר"ל כי הנה איתא כשאדם לומד או מתפלל יחשוב בעצמו כאלו הוא בגן עדן אשר אין שם לא קנאה ולא תאוה ולא גאווה, ובוזה הוא ניצול מן הפניות. אך צריך להבין כי איך יחשוב זאת, והוא יודע בעצמו שהוא בזה העולם בין אנשים ידועים?"

ביאור והדרכה

וממשיך לבאר – "אך הענין הוא כשאדם לומד או מתפלל בדחילו ורחימו ומדבק ומקשר מחשבתו בבורא ית"ש, ומחשב שמלא כל העולם כבודו ולית אתר פנוי מני' והכל מלא מחיות הבורא ב"ה, נמצא כל מה שרואה הוא רואה רק חיות הבורא ב"ה הנמשך בו. דרך משל אם רואה בני אדם, הוא רואה תבניתם ושומע קולו ודיבורו וחכמתו, הוא הכל חיות הנמשך בו. וכן כל דבר שרואה ושומע, כי בכל דבר יש תבנית ותועלת למה שהוא מסוגל, או מראה או ריח, וזהו הכל חיות הבורא ית"ש. ונמצא כשאדם לומד או מתפלל בדחילו ורחימו בוודאי הוא זריז ונזכר בזה מאוד, מחמת שהוא מקושר מאוד במחשבתו בהבורא ב"ה, אינו רואה ואינו שומע כי אם חיות הבורא ב"ה שבכל דבר, כי הכל ממנו ית"ש, רק שהוא מלוכש בכלים מכלים שונים כביכול. ואיך אפשר שיבוא על מחשבתו שום פניה לתאות העולם, כשאינו רואה לפניו רק חיות הבורא ותענוג רוחני שבכל דבר.

"ואפשר לזה רמזו חז"ל אין בו לא אכילה ולא שתיה רק צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן ונהנים מזיו השכינה, ר"ל כשחושבין בבורא ית"ש שהוא מסבב כל עלמין. וזהו ועטרותיהן בראשיהן אז הם נהנים מזיו השכינה, ר"ל שהם מתעדנים מן התענוג הרוחני חיות הבורא השוכן בכל מקום. והוא ע"ד אז"ל עולמך תראה בחייך, כי גם בזה העולם יש להשיג תענוג גן עדן. וזהו ועץ החיים, ר"ל עצה של חיים שתהיה דבק תמיד בחיים, הוא בתוך הגן, ר"ל שיחשוב כנ"ל ויהיה בתוך הגן:

וע"ע בספר קדושת לוי - שיר השירים עה"פ היושבת בגנים חבירים מקשיבים לקולך השמיעני. (שיה"ש ח,יג) דאיתא בספרי יראים, שבשעת תורה ותפלה יעלה בדעתו שהוא בגן עדן וכל האבות והנשמות הקדושות שבגן עדן כולם מקשיבים לקולו ומענגים בו.

"מיגו דזכי.."

וזאת תפילתי, ש"מיגו דזכי לאחריני, זכי נמי לנפשיה" וע"י הלימוד בהאי סוגיא אזכה בעזרתו יתברך להוציא מן הכח אל הפועל להיות כבר בהאי עלמא להיות "בגן עדן ממש" באופן שמבינים כי כל מה שרואים הוא רק בחיות הבורא ברוך הוא, עד כדי שגם בזה העולם "יש להשיג תענוג גן עדן" מתוך הדביקות בו יתברך. ואף כאשר "נזכרים" שיש לנו יצה"ר שמתחדש ומתגבר בכל יום, מ"מ הרי גופא בזה נקראים בשם חיים שיכולים להתעלות ולגדל מתוך הנסיונות. באופן שהפסוק של "ואתם הדבקים.. חיים" כולל בה בין הדביקות בו יתברך בבחינת "גן עדן ממש" ובין המלחמה עם היצה"ר שניתן לנו האפשרות לגדל ולהתעלות בס"ד.

מאור שעשועי – תפילה לעני / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

אפילו דברים שהם צורך העולם – רק ע"י תפילה

וְכָל שִׁיחַ הַשְּׁדָה טָרָם יִהְיֶה בְּאָרֶץ וְכָל עֵשֶׂב הַשְּׁדָה טָרָם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר ה' אֱלֹקִים עַל
הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לְעֶבֶד אֶת הָאָדָמָה (ב, ה)

"כי לא המטיר. ומה טעם לא המטיר? לפי ש'אדם אין לעבוד את האדמה' ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים" (רש"י)

כתב המבי"ט (בית אלוקים, שער התפילה פרק יח): "ראוי לבאר ענין התפלות שהוזכרו במקרא... ונתחיל מאדם הראשון, שאמר הכתוב 'כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ ואדם אין' וגו', מה טעם לא המטיר? לפי ש'אדם אין לעבוד את האדמה' ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שצורך הם לעולם התפלל עליהם וירדו וצמחו דשאים ואילנות'. הורו בזה על כי בזמן שאין מי שמכיר בטובת הא-ל יתברך לבריותיו הוא מונע ועוצר הגשמים, עד שידעו ויבינו וישוּבו בתשובה ויתפללו אליו יתברך וישמע אל ויענם. והיתה תפלת אדם הראשון הוראה כי כמו שנשמעת תפלתו בענין הגשמים בהיות העולם צריך להם, כך בזמן שיצטרכו גשמים לדורות הבאים תתקבל תפלתם בזכות אדם הראשון שנתקבלה תפלתו על זה. וכן דרשו בירושלמי דתעניות (פרק סדר תעניות) 'ואד יעלה מן הארץ', אמר ריש לקיש עלה שבר מלמטה הגשמים יורדין, הנה שהוראת כתוב זה לעתיד כי בזמן שישוּבו בתשובה שלימה ירדו להם גשמים כמו שירדו לאדם הראשון".

בספר "ברכת אברהם" (מאמרים והדרכות, מאמר "ואני תפילה" אות יד, לרבי אברהם ארלנגר שליט"א ולרפו"ש בתושח"י) ז"ל: "בענין גודל נחיצות ענין התפלה מצינו ארבעה יסודות.

- א. בלי תפלה אין משיגים אפילו הדברים שראויים לו מצד עצמו.
- ב. על ידי התפלה אפשר להשיג גם דברים שאינו ראוי להם מצד עצמו.
- ג. דחייה של תפלה לזמן מאוחר יותר עלולה להפסיד ולקלקל בדברים שהיה שייך להשיג.
- ד. תפילה אינה רק אמצעי לקבל על ידי זה ולהשיג שום דבר, אלא עבודה למטרה בפני עצמה שיתפלל להשם יתברך.

בבראשית: 'וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה', ופירש רש"י, 'ומה טעם 'לא המטיר'? לפי ש'אדם אין לעבוד את האדמה' ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע

שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות הדשאים, עכ"ל. הרי דגם בתחילת הבריאה נקבע כן, שרק על ידי הכרתו ותפלתו של אדם בא הגשם, אף על פי שהרי כן הסדר הראוי שנבראו הצמחים כדי שיצמחו על ידי גשמים, מכל מקום אין הסדר אלא דרך תפלה.

וביציאת מצרים מצינו (שמות ב, כח) 'וישמע אלקים את נאקתם ויזכור אלקים את בריתו וגו'. ושם (ב, ט) 'ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי וגו'. ועוד שם (ג, ז) 'ואת צעקתם שמעתי, וצריך עיון, הרי מבואר בקרא (יב, מא) 'ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים, ופירש רש"י 'כיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין וכו', וצריך עיון גדול, דאם כן הרי בלאו הכי היה צריך להוציאם מפני שכבר נגמרה הגזירה, ולמה תלה זה בתפלתם? ומבואר מזה בהדיא היסוד הראשון הנ"ל, דגם מה שראוי מצד עצמו, מכל מקום הסדר של הגאולה ולהנצל מצרה הוא דרך תפלה, ובלי תפלה עדיין לא היו נגאלין, ודוק היטב.

וז"ל הרמב"ן (שמות ב, כד) על מה שכתוב 'וישמע אלקים את נאקתם וגו' 'כי אף על פי שנשלם הזמן שנגזר עליהם, לא היו ראויים להגאל כמו שמפורש על ידי יחזקאל, אלא מפני הצעקה קיבל תפילתם ברחמיו, עכ"ל. ועיין עוד שם (ד, י), 'משה מרוב חפצו שלא ילך, לא התפלל לפניו יתברך שיסיר כבודות פיו וכו', והקב"ה כיון שלא התפלל בכך לא רצה לרפאותו וכו' עכ"ל.

ובספר המדות לרבי יעקב מדובנא ז"ל בשער התפלה (פ"א) כתב בזה הלשון, 'וכל הצדיקים והנביאים הקדושים לא נענו מעולם בלא תפלה, גם כי היה הדבר ראוי מאת הבורא יתברך והיה נכון את האלקים, וכאשר ידענו מבקיעת ים סוף, מירידת המן והבאר, והזולת מהדברים שלא נענו כי אם בתפלה, עכ"ל', עכ"ל ה"ברכת אברהם" שם בביאור היסוד הראשון מהארבע יסודות הנ"ל, ועיי"ש שהולך ומבאר את יתר היסודות הנ"ל בענין התפילה ואכמ"ל.

*

"תְּפִלָּה לְעַנִּי כִּי יַעֲטֶף וְלִפְנֵי ה' יִשְׁפָּךְ שִׁיחוֹ. ה' שָׁמְעָה תְּפִלָּתִי וְשׁוֹעֲתִי אֲלֶיךָ תְּבוֹא. אֵל תִּסְתֶּר פְּנֶיךָ מִמֶּנִּי וגו' (תהלים קב, א-ג). הנני העני ממעש נרעש ונפחד בגשתי לכתוב סדרת מאמרים בעניני תפילה (שאוּלי יכללו גם כמה עניני בטחון). הנני שופך את שיחי, תפילה ושועתי לפני השם יתברך שכשם שעד הנה זיכה אותי מאוצר מתנות חנם לכתוב ספרים ומאמרים אשר לפי המדומה היו לתועלת לכמה אנשים בכמה ענינים, כן יעזרני לסיים סדרת מאמרים זו שזה עתה החילותי - אף שאינני כדאי והגון לכך, ללמוד וללמד לשמור לעשות ולקיים את כל דברי התורה באהבה ולשמה, אכי"ר.

מאחורי הפרשה / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל, ומח"ס 'תינוק שנשבר' ו'המגיפה בתורה' (קרית ספר)

מתי ואיך יגמר ה'תוהו'?

וְהָאָרֶץ הָיְתָה תוֹהוּ וָבֹהוּ (א, ב)

וכידוע שמאז נברא עולם מתוקנת שאינה בבחינת 'תוהו ובוהו' כ"ט.

הרי מבוארל שעצם מהותה של עולמינו היא עולם ש'יצא מן התוהו' [דאל"כ לא היה צורך בשלב של 'היתה תוהו' המוזכר בפסוק]. ענין זה עמוק הוא עד למאוד, שהרי אין זה 'ידיעה היסטורית' איך נברא העולם, אלא 'הוראה לדורות' איך להמשיך – בבחינת 'צלם אלקים' לא – להוציא את העולם מבחינה של 'תוהו' ולהעבירו ל'תיקון'.

^{כט} אותה מצב של 'תוהו' מרומז במדרש (בראשית ג ז) "אר"י בר סימון יהי ערב אין כתיב כאן, אלא ויהי ערב, מכאן שהיה סדר זמנים קודם לכן, א"ר אבהו מלמד שהיה בורא עולמות ומחריבן, עד שברא את אלו, אמר דין הניין לי, יתהון לא הניין לי, א"ר פנחס טעמיה דר' אבהו וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד דין הניין לי, יתהון לא הניין לי". ועד"ז כתב במדרש (קהלת ג א יא) וז"ל "את הכל עשה יפה בעתו, א"ר תנחומא בעונתו נברא העולם לא היה ראוי להבראות קודם לכן אלא לשעתו נברא שנא' את הכל עשה יפה בעתו, א"ר אבהו מכאן שהיה הקדוש ברוך הוא בונה עולמות ומחריבן בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו ואמר דין הניין לי יתהון לא הניין לי". [וע"ע בע"ח (א א חקירה ב) ומבואר עומק דבריו במדרש זה].

ונראה שהיא עומק ענין 'עלה במחשבה לבראתו במידת הדין' המוזכר ברש"י (בראשית א א), והוא 'מחשבת העולם' ששם קבע הבורא שבבריאת העולם יהיה אפשרות 'להעלות' את העולם, ועל כן ברא אותה עם תכונות של 'חורבן ו'תוהו', כדי שנוכל לגמור לתקנו. [כך ביאר מו"ר זצוק"ל (שיעוריו למבו"ש) המושג 'עלה במחשבה'].

^ל ומרומז קצת בדברי הרמב"ן (בראשית א א) בענין ה'היולי' שה'תוהו' היה 'שלב', אלא שברמב"ן זה נראה כאילו הוא שלב בבריאת העולם המתוקנת, ואילו שעומק המעמקים אותה שלב כלל בתוכה בריאת עולמות 'חריבין', ו'תוהו'.

^{לא} ע' עבודת הקודש (ח"ד פ"ה) [במק"א הדפסתי קטע זה עם גליוני מו"ר רי"א וינטרויב זצוק"ל – במקום הכוכביות – ואכ"מ] וז"ל "נפלאה החכמה העליונה מחשבת תמים דעים להמציא השלמות להשלים הנברא, וזה השלמות יהיה בתת לו בחירה ורצון כדמותו בצלמו להדמות אליו, וזה בשומו לפניו כל הדרכים והוא יבחר הטוב בעיניו וכענין ראה נתתי לפניך היום את ההיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע, ולהיות זה כן ואי אפשר להגיע השלמות בלתו, ראה בחכמתו הנפלאה להמציא מצואים מהם השרש לטוב ולמוטב והאדם ימשיך עצמו וישלח ידו ויקח מאשר ירצה באין מכריח, המציא מצואים מהם ימשכו החיים והטוב לנמשך אחריהם, וכן כנגדם המציא מצואים מהם ימשכו המות והרע לנמשך אחריהם, ואלו כדמות קליפה לאלו*, והנה הקליפה קודמת להיות משמרת לפרי, זה נעלם פנימי וזה נגלה חיצון, והנעלם הפנימי יותר קרוב ויותר אהוב לסבה הראשונה יתברך, והאדם נבנה ונשתכלל משניהם, ולזה היה בו נגלה ונסתר גשמי ורוחני, והרוחני יותר קרוב ויותר אהוב ובו משני הצדדים יצר טוב ויצר רע להורות על שרשיהם, ויצר הרע קדם בו קדימה זמנית כי כן המקור שממנו נאצל קדם, ובמעשה בראשית נרמז בסוד התוהו* שנבנו העולמות ההן בו והתהו קדם לבהו והחשך לאור וכמו שרמזנו למעלה, ולפי שהעולמות ההן נבנו בתוהו לא נתקיימו, כי כל עוד שלא נגלית צורת האדם למעלה ולא נתקן בזכר ונקבה פנים אל פנים לא היה קיום לשום נמצא ולפיכך החריב העולמות ההן לפי שהיה בלא תקון הבנין בהם, והתקון הוא גלוי הצורה אשר בגלויה השלמות והתקון ובתחלת הוייתן היו פושעים ומקטרגים ומשחיתים המציאות הטוב*, ולזה ראה יתברך שאי אפשר בהם הקיום, וזה אמרם יתהון לא הניין לי אין הנאה בהם לפי שאין הכוונה העליונה נשלמת בהם ואמנם המציאות

מתי ואיך יגמר ה'תוהו'?

זה פשוט שבורא הוא זה שברא את העולם, אבל כידוע העולם עוד לא הגיע לגמר תיקונו, ומוטל על עבודת ה'אדם' [ישראללב] – בבחינת 'לעבדה ולשמרה' (בראשית ב טו) לג – להמשיך ולגמור את ה'יציאה מהתוהו' ולהוביל את העולם לתיקון השלם^{לד}, ביום שכולו שבת^{לה}.

תן דעתך שלא תקלקל

וחוץ מעבודת האדם בהובאת העולם ל'גמר התיקון', חשוב שלא יוסיף לקלקל ולהחריב וכלשון המדרש (קהלת ז א יג) "ראה את מעשה האלהים כי מי יוכל לתקן את אשר עותו, בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך".

ובמדרש (בראשית ג ח) "א"ר ינאי מתחלת ברייתו של עולם צפה הקדוש ברוך הוא מעשיהן של צדיקים ומעשיהם של רשעים, והארץ היתה תהו אלו מעשיהם של רשעים^{לו} ויאמר אלהים יהי אור אלו מעשיהן של צדיקים, ויבדל אלהים בין האור ובין החושך בין מעשיהן של צדיקים למעשיהן של רשעים, ויקרא אלהים לאור יום אלו מעשיהן של צדיקים, ולחושך קרא לילה אלו מעשיהן של רשעים, ויהי ערב אלו מעשיהן של רשעים, ויהי בקר אלו מעשיהן של צדיקים, יום אחד, שנתן להם הקדוש ברוך הוא יום אחד ואיזה זה יום הכפורים^{לו"לח}.

הטוב שבו השלמות והקיום עליו אמר דין הניין לי, ואחר גלוי ותקון הצורה למעלה נתקיימו העולמות ההן*, אחר שהחליש כחם ותקפם והורידן ממדרגתם, ובוזה הוכנו לקיום ולתקון כפי הכוונה העליונה ולצורך הבריאה".^{לב} איתא בגמרא (יבמות סא. ב"מ קיד: כריתות ו:) "קברי עובדי כוכבים אינן מטמאין באהל שנא' ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרויין אדם ואין העובדי כוכבים קרויין אדם". [וע' בשער הפסוקים (פרשת שמות) בארוכה].

בהמשך יתבאר חלקו של 'אברהם אבינו' בהפקעה מה'אלפיים תוהו'. כדאי לציין לדברי המדרש (בראשית יד ו) וז"ל "את האדם, בזכותו של אברהם, א"ר לוי האדם הגדול בענקים, זה אברהם, למה קורא אותו גדול שהיה ראוי להבראות קודם לאדם הראשון, אלא אמר הקדוש ברוך הוא שמא יקלקל ואין מי שיבא לתקן תחתיו, אלא הרי אני בורא את האדם תחלה שאם יקלקל יבא אברהם ויתקן תחתיו, אמר רבי אבא בר כהנא בנוהג שבעולם אדם יש לו קורה שופעת היכן הוא נותנה לא באמצע טרקלין כדי שתסבול קורות שלפניה וקורות שלאחריה, כך למה ברא הקדוש ברוך הוא את אברהם באמצע הדורות, כדי שיסבול דורות שלפניו, והדורות שלאחריו, אמר רבי לוי מכניסין את המתוקנת לבית של מקולקלת, ואין מכניסין את המקולקלת לביתה של מתוקנת".

^{לד} מדרש (פרקי דר"א פי"א) "ומה הלשון הזה לעבדה ולשמרה לא אמר לעבדה ולשמרה אלא לעסוק בדברי תורה ולשמור את כל מצותיה".

^{לה} ואז כבר לא יהיה 'בחירה' (ע' רמב"ן נצבים ל ו) ועבודה.

^{לז} ע' בהמשך בענין ה'שבת'.

^{לח} במק"א כתבתי מה ששמעתי ממו"ר זצוק"ל בביאור דברי הגמרא (מגילה יז: ב) סוגי רפואה' שיש בעולם, אחד לרפאות את העולם מהחומריות שהוא נברא בו, ואחד לרפאות מהפגמים שהתוספו ע"י מעשיהם של בני אדם.

^{לז} ויו"כ הוא 'מעין' של לעתיד שאין בו לא אכילה ולא שתיה וכו' (ע' ברכות יז). [והארכתי במק"א בענין יו"כ ועודה"ב].

מתי ואיך יגמר ה'תוהו'?

שבת קודש

תיקון השלם יהיה ב'שבת קודש' – ביום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים (ע' ר"ה לא. סנהדרין צו. תמיד לג:), בזמן שהקב"ה עתיד לחדש את עולמו (ע' מדרש וזאת הברכה יא י).

ואכן כתוב המדרש (בראשית י ב) רבי חמא פתח (משלי כה) הגו סיגים מכסף וגו', אמר רבי אליעזר בשם רבי יעקב משל לאמבטי שהיתה מליאה מים, והיו בה שני דיוסקוסים נאים כל זמן שהיתה מלאה מים לא היתה מלאכת דיוסקוסים נראית, כיון שפסקה וניער המים שבתוכה נראית מלאכת דיוסקוסים, כך כל זמן שהיה העולם תוהו ובוהו לא נראית מלאכת שמים וארץ כיון שנעקר תהו ובוהו מן העולם נראית מלאכת שמים וארץ, (משלי כה) ויצא לצורף כלי, נעשו כלים הה"ד ויכולו השמים והארץ וכל צבאם.

הרי ש'שבת קודש' היא חזון של 'נעקר תוהו ובוהו'.

פרו ורבו

איתא בפסוק (ישעיהו מה יח) "פי כה אָמַר יְיָ בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא הַאֱלֹהִים יִצֵר הָאָרֶץ וְעָשָׂה הוּא כּוֹנֵנָה לֹא תִהְיֶה בְרָאָה לְשֶׁבֶת יִצְרָה אֲנִי יְיָ וְאֵין עוֹד".

וכתב על זה המשנה (גיטין מא.) "מי שחציו עבד וחציו בן חורין ... לישא שפחה אי אפשר שכבר חציו בן חורין, בת חורין אי אפשר שכבר חציו עבד, יבטל והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר לא תוהו ובראה לשבת יצרה אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חצי דמיו".

הרי שמעיקרי ההפקעות של 'תוהו' – ו'תיקון העולם' – היא 'פריה ורביה', והוא אכן המצוה הראשונה שכבר ניתן לאדם הראשון.

לפני 'תורה'

עוד מקור שראוי להתבונן בה היא דברי הגמרא (סנהדרין צו. עבודה זרה ט.) "תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו" – יצאו מהם מה שיצאו"מא.

^ל ואכן מבואר במשנה (אבות ה א) שהצדיקים 'מקיימים את העולם' ורשעים 'מחריבים את העולם'. [נע' מש"כ במק"א בעומק ענינה של 'הלא במאמר אחד יכול להבראות', שהוא היה ציור של בריאת העולם ללא 'תוהו', וממילא לא היה מקום ל'תיקון' או 'עבודה'].

^ט ידוע מספר דעת תבונות (מ) שאריכות ימי עולם משך שית אלפי שנים היא תוצאה של חטא אדם הראשון, והכל להוביל את העולם למה שהיה צריך להיות אותו שבת קודש הראשון של בריאת העולם. ע"ע רמב"ן (בראשית ב ג) לבאר המקבילות בין הו' ימים להו' אלפי שנים.

^מ הגר"א (על אד"ר מודפס בתיקון דף יח) שאחרי החורבן "חזר לבראשונה" פי' שב' אלפיים ימות המשיח נהפכו לתוהו. וע' גר"א (ספ"ד ג ב) שמביא לזה מקור מדברי הזוה"ק (תקו"ח פא,ב) על תקופת סוף הגלות, בעיקר בזמן עיקבתא דמשיחא וע"ש בביאור הגר"א (כז,ב) וכתב שם בא"ד "זהו ומחריבין והוא חרבן הבית".

מתי ואיך יגמר ה'תוהו'?

הרי בהדיא שההפקעה של 'תוהו' היא 'תורה'מב.

דעת

הגר"א (ספ"ד ב,ג) כתב בהדיא שאופיו של 'תוהו' שחסר בגילוי כח ה'דעת'.

מו"ר רי"א וינטרויב זצוק"ל (ע' שיעוריו לספ"ד ח"א ע' שעד) ביאר שלמידת ה'דעת' יש כמה תכונות, ועיקר סיבת ה'תוהו' היתה שהיה חסר בהדעת את התכונה של 'כח לחסר' בין קצוות. פי' שכל צד עומד בפני עצמו אבל כשיש 'סתירה' לא היה להם דרך להתחבר להיות לאחדים. ע"ש.

ב'תיקון' התחדש ע"י הבורא את ה'כח' לחבר בין הקצוות, ולגלות שבמעמקים אין שום סתירות.

ומובן דברי הגמרא (נדרים מא.) "אמר אביי, נקטינן אין עני אלא **בדעה**. במערבא אמרי **דא ביה כולא ביה**, דלא דא ביה מה ביה **דא קני מה חסר** דא לא קני מה קני".

הרי שהכל תלוי ב'דעת', ואם אין 'דעת' חסר בקיום של ה'חיים'.

וגם פו"ר בנוי על הפיכת 'אבר מת' ל'אבר חי' ע"י כח 'דעת' וכמבואר בגמרא (יבמות נג:).

חובה לציין לדברי המדרש (תיקוני זוהר ת' מה פג.) וז"ל "אתמר הכא [פרו ורבו] ומלאו את הארץ, הדא הוא דכתיב מלא כל הארץ כבודו". הרי שעומק הגילויים של 'מלא כל הארץ כבודו' תלויה במצוה זו של 'פרו ורבו ומלאו את הארץ'.

'עבודה' של אדם תלוי ב'בחירה', וכידוע שרק עם כח ה'דעת' יש 'בחירה', מי שחסר לו 'דעת' חסר לא בכח הבחירה, ולכן הוא גם 'פטור מן העונשים'.

איתא בזוה"ק (השמטות ח"א רסד:) "למהוי בר נש רשות היחיד למאריה" פי' שמוטל על האדם ליהפך ל'רשות היחיד' עבור הקב"ה.

נראה שמרומז ענין זה קצת בדברי הגמרא (סנהדרין צו.) שכתב וז"ל "תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו". וע' במהרש"א שמדייק שמכיון שרק "אלפיים תורה" ולא "ד' אלפים תורה" ע"כ שבאלפיים ימות המשיח מכיון שמישה לא בא, וגם תורה אין, ע"כ שהופקע מ"אלפיים תורה" ג"כ. גם בפירוש קול ברמה (ריש אד"ר) נראה שאחרי החורבן חזר כמעט לתהו, עד שבא רשב"י ותיקן הסמכין.

^{מא} ובגמרא (ע"ז ט.) מוסיף "שני אלפים תורה מאימת, אי נימא ממתן תורה עד השתא, ליכא כולי האי, דכי מעיינת בהו, תרי אלפי פרטי דהאי אלפא הוא דהוא! אלא מואת הנפש אשר עשו בחרן, וגמירי, **דאברהם** בההיא שעתא בר חמשין ותרתי הוה, כמה בצרן מדרתני תנא, ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הויין, כי מעיינת ביה מהנפש אשר עשו בחרן עד מתן תורה, ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הויין".

^{מב} ע"ע בדברי הגר"א (על אד"ר שם).

מתי ואיך יגמר ה'תוהו'?

וכתב הגר"א (יהל אור השמטות כח,ד) "דעיקר הייחוד ליחד את עצמו למטה כדי שישרה עליו הייחוד האמיתי, כי למעלה אין צריך ייחוד, כי הם מיוחדים תמיד, רק כשאין למטה ייחוד גמור, אין מקום לשרות הייחוד האמיתי".

נמצא שדוקא במקום ששם יש 'סתירות' ו'הפכים' יתכן עבודה להפקיע את הסתירות ולגלות עומק האמת ש'אין עוד מלבדו'.

עומק מהות ה'אדם' ועבודתו היא גילוי ה'דעת' בעולם. ע"י העולם יש גילוי ש'אין סתירות', ודייקא על ידינו מתגלה של ה' אחד' נדוק ברש"י ואתחנן (ו ד) ד"ה ה' אלקינו ה' אחד].

ולכן דוקא אחרי בריאת ה'אדם', ובפרט מש"כ "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד", ובמדרש (בראשית ח ה, ט יב) 'מאד אותיות אדם', ובכח עבודת האדם גם ה'תוהו' נכלל בה'מאד' של ה'טוב מאד'^{מג}, אז כתוב שהיה 'עולם מלא' ורק אז היה אפשר לגלות 'שם מלא', פעם הראשונה שמוזכר שם הוי"ה בתורה.

גם מצות פו"ר בנוי על ב' הפכים, איש ואשה (ע' סוטה יז.), דו פרצופין (ע' ברכות סא. עירובין יח.), ולחברם [ועיקר הזמן לחיבור זה הוא בשבת קודש^{מד}, הזמן המוכשר ביותר לאחד את הנפרדים, וכמבואר בגמרא (כתובות סב:) ובפוסקים (שו"ע או"ח רפ א^{מה}], עד שנעשו מבין שניהם תיור של 'והיו לבשר אחד' ופי' רש"י 'בולד'^{מו}.

גם 'שבת קודש' הוא זמן מיוחד לגילוי ה'דעת'^{מו}, וכלשון הפסוק (כי תשא לא יג) "וְאָתָּה דְבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֵת שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בְּיָנֵי וּבִינֵיכֶם לְדַרְתֵּיכֶם לְדַעַת כִּי אָנֹכִי יְיָ מְקַדְּשְׁכֶם", וכן בפסוק (יחזקאל כ יב) "וְגַם אֵת שִׁבְתוֹתַי נִתַּתִּי לָהֶם לְהִיּוֹת לְאוֹת בְּיָנֵי וּבִינֵיהֶם לְדַעַת כִּי אָנֹכִי יְיָ מְקַדְּשֶׁם", וכן בפסוק (יחזקאל כ כ) "וְאֵת שִׁבְתוֹתַי קִדְּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת בְּיָנֵי וּבִינֵיכֶם לְדַעַת כִּי אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם". ומובן דברי המדרש שהזכרנו

^{מג} וז"ל המדרש (בראשית ט ז-יא) "הנה טוב (מאד) זה יצר טוב והנה טוב מאד זה יצר רע ... הנה טוב (מאד) זו מדת הטוב, והנה טוב מאד זו מדת יסורין, ... הנה טוב (מאד) זו גן עדן, והנה טוב מאד זו גיהנם ... הנה טוב (מאד) זה מלאך חיים, והנה טוב מאד זה מלאך המות ... הנה טוב (מאד) זו מדת הטוב, והנה טוב מאד זו מדת הפורענות".

^{מד} ובכתבי האריז"ל שהיות אדם עוסק בפו"ר לפני השבת היא חלק ניכר מחטאו ואכ"מ.

^{מה} והארכתני בזה בקונטרס 'ישראל קדושים' (או"ח רמ).

^{מו} וכבר הזכרנו שה'כח' לקיים ה'חיבור' היא 'דעת'.

ומרומו ענין זה ב'יצירת האדם' [אופיו של מצות פו"ר, וגם הפקעת ה'לא תוהו בראה' מאחר ש'לשבת יצרה'] ברש"י (בראשית ב ז) וז"ל "ויפח באפיו - עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים, לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ. בשני ברא רקיע לעליונים. בשלישי תראה היבשה לתחתונים. ברביעי ברא מאורות לעליונים. בחמישי ישרצו המים לתחתונים, הווקק הששי לבראות בו בעליונים ובתחתונים, ואם לאו יש קנאה במעשה בראשית, שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד".

הרי שמהות ענינה של 'אדם' היא הכח להפקיע סתירות. וע"ע מהר"ל (דרשה לשבת הגדול) שמאריך בענין זה. ^{מז} אפי' עמי הארץ, נעשים שמימיים יותר בשבת, ש'אימת שבת עליו' ולמרות שחשודים ב'שקר' במשך ימות החול, אבל בשבת 'אמת מארץ תצמח'.

מתי ואיך יגמר ה'תוהו'?

ש'שבת' של מעשה בראשית הוא הגרעין של גמר הוצאת העולם ממצב של תוהו למצב של תיקון.

לסיכום

כל מצוה ומצוה שעושים אנחנו אומרים בברכה 'קדשנו במצוותיו', ובענין 'קדש' מבואר ברש"י (כי תשא לא ג) ששייך ל'דעת' וז"ל "ובדעת - רוח הקדש"מח.

בכל ברכה וברכה באמרינו 'מלך העולם' אנחנו בעצם מצהירים שה'עולם' מצד עצמו היה 'תוהו' (ע' נה"ש במטבע ברכה), ונראה בו 'סתירות' כאילו ח"ו 'עולם' כמנהגו נוהג, וח"ו יש שתי רשויות, אולם אנחנו מצהירים כש'נהנין' מן העולם, או כל פעולה שעושים אותו בעקבות ציווי, אנחנו מצהירים שרק הבורא הוא 'מלך העולם' והוא ה'דעת' שאין עמוק ממנה, ובלעדיה העולם חרב. [הרי היו מתים כל יום מאה אנשים עד שתיקן דוד המלך 'מאה ברכות', ע' משנה ברורה (מו יד)].

כל 'ברכה' וכל 'מצוה' שאנחנו עושים עם כונה זו, מוציא את העולם קצת יותר ממצב של 'תוהו' לקרבו ל'תיקון', ועל סיום כל התיקונים, כתוב בפסוק (ישעיהו יא ט) "לא יָרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ בְּכֹל הָרָקִיעַ כִּי מְלֹאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת יְיָ כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים" [ע' רמב"ם (תשובה ט ב, מלכים יב ה)].

לתגובות ולקבל מד"ת של הגרי"א וינטרויב וצוק"ל: 0533114757 או haravyew@gmail.com

^{מח} במק"א הארכתי בקשר שבין 'קדש' ו'דעת' [אף ש'קדש' בעיקר שייך ל'חכמה' כמבואר בגמרא (שבת לא).] "חכמת זו סדר קדשים", ואכ"מ].

מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין מי שמשלים הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום זוכה לאריכות ימים

פְּרָאשִׁית פְּרָא אֱלָקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ (א, א)

כל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו

איתא בברכות (ח, א): "אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי: לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו: עטרות ודיבן, שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו. רב ביבי בר אבבי סבר לאשלומינהו לפרשייתא דכולא שתא במעלי יומא דכפורי. תנא ליה חייא בר רב מדפתי: כתיב ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב, וכי בתשעה מתענין? והלא בעשרה מתענין! אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי - מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי. סבר לאקדומינהו, אמר ליה ההוא סבא, תנינא: ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר. כדאמר להו רבי יהושע בן לוי לבניה: אשלימו פרשיותייכו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום, והזהרו בורידין כרבי יהודה; דתנן; רבי יהודה אומר: עד שישחוט את הורידין; והזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו, דאמרינן: לוחות ושברי לוחות מונחות בארון", ע"כ.

ויש לבאר מדוע כל מי שמשלים פרשיותיו עם הצבור - בשנים מקרא ואחד תרגום, זוכה לברכה זה של "אריכות ימים ושנים" - הרי מצינו ברכה זה בכמה מצות, וע"כ צריך לבאר מדוע יש ברכה זה במצוה זה של שמו"ת.

מצות שמו"ת היא עד שמחת תורה

ולבאר זה בהקדם עד מתי יכול להשלים הפרשה בשמו"ת. המחבר (סי' רפ"ה) פסק: "מצוה מן המובחר שישלים אותה קודם שיאכל בשבת, ואם לא השלים קודם אכילה ישלים אחר אכילה עד המנחה; וי"א עד רביעי בשבת; וי"א עד שמ"ע (דהיינו בשמחת תורה, שאז משלימים הצבור)", עכ"ל. הרי, הגם דאיכא חובה מעיקר דדינא להשלים כל פרשה ופרשה בפנ"ע על כל שבת ושבת, מ"מ בדיעבד יכול להשלימו עד שמחת תורה, שהיא הזמן של גמרה של התורה, ואז נשלם כל התורה.

ומבואר מזה, שמצות שנים מקרא ואחד תרגום אינו מצוה בפנ"ע על כל שבת ושבת, רק המצוה היא להשלים כל התורה כולה, וע"כ יש לו זמן עד שכל הציבור משלימים התורה.

ומוקר לזה הוא מדברי הגהות מיימוניות (הלכות תפילה פרק יג הלכה כה) שכתב וז"ל, "וכתב רבינו שמחה אף על פי שעיקר מצוה כל פרשה בכל שבת עם הציבור אם לא עשה כן ישלים כולם בשמיני עצרת שבו גומרים הציבור ובלבד שלא יאחר ולא יקדים מן

הציבור יום א' וראייתו מרב ביבי בר אביי דסבר לאשלומינהו לכולהו פרשתא דכולא
שתא במעלי יומא דכפורי וכו", עכ"ל.

עזר לגמר המעשה מצוה

וידוע מה שכתב הנפש החיים (שער א', פ"ו) דמי שמתחיל לעשות איזה מצוה מן
השמים מסייעין אותו לגמור אותו מצוה וז"ל, "כי מעת שעולה על רעיון האדם לעשות
מצוה. תיכף נעשה רישומו למעלה במקור שרשה העליון וממשיך משם על עצמו אור
מקיף וקדושה עליונה חופפת עליו וסובבת אותו וכו', וזה האור מקיף הוא לו לעזר לגמור
המצוה. ועל ידי הגמר האור מתחזק יותר וירים ראש עליון, וע"ז אמרו ז"ל הבא ליטהר
מסייעין אותו. גם מושכת וגוררת את לבו מזה לסגל עוד כמה מצות. אחר שהוא יושב
עתה בגן עדן ממש חוסה בצל כנפי הקדושה בסתר עליון. אין מקום להיצר הרע לשלוט
בו ולהסיתו ולהדיחו מעסק המצות. זה שאמרו: שמצוה גוררת מצוה", עכ"ל.

בביאור מדוע מצות שמו"ת זוכה לאריכות ימים

וא"כ נראה די"ל דזהו הטעם מדוע מי שמשלים פרשיות עם הציבור זוכה לאריכות
ימים, שאם המצוה הוא להשלים כל התורה כולה בשמחת תורה, כיון שהתחיל המצוה,
והיינו מפרשת בראשית – שזהו התחלת התורה, יזכה לאותו אור וקדושה שיסייע אותו
לגמור המצוה בגמר התורה, ועל כן – ע"כ יחיה כל אותו שנה שלימה! ומי אחר שהשלים
כל פרשיותיו בשמחת תורה, מיד מתחילת שמו"ת פרשת בראשית ועל אותו מצוה יש לו
הס"ד להשלים עוד שנה ועוד שנה ... דברים נוראים!!

ונמצא, שעכשיו "פרשת בראשית" - היא הזמן להתחיל מצוה זה, ולזכה לברכה של
אריכות ימים!!

יה"ר שיזכה להשלים כל התורה כולו - בעמילות!! אשרי מי שעמלו בתורה!!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף חבצלת, מרבני 'בית המדרש להלכה בהתיישבות'

מצוות הארץ בפרשת השבוע למה נברא העולם

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ (א, א)

בזכות ג' דברים נברא העולם, בזכות חלה ובזכות מעשרות ובזכות ביכורים. מה טעם בראשית ברא אלוקים... ואין ראשית אלא מעשרות כדאמרינן (דברים יח, ד) ראשית דגנך (בראשית רבה פר' א, סי' ד. הובא ברמב"ן כאן).

הקשו האחרונים, מדוע מנה התנא את שלושת המצוות בסדר הזה, הרי סדר המצוות הוא בדיוק הפוך! תאנה שביכרה כורך עליה גמי, עוד במחובר. לאחר קצירה ובדרך כלל אף לאחר מירוח מתחייבת התבואה במעשרות. רק לאחר גלגול או אפייה אפשר להפריש חלה. היה צריך לומר בזכות ביכורים בזכות מעשרות ובזכות חלה.

אלא ששאלת המדרש היא פשוטה, מה תכלית הבריאה, למה ברא ה' את העולם. וכבר הקשו מפרשי המדרש הרי מבריאת העולם עד שנכנסו לארץ עברו כמה וכמה דורות, ומדוע נבראו כל אלו. וע"ש מה שתירצו. אבל ברור שהמדרש עוסק בעניני בריאת העולם, לא בהלכות מעשרות או הפרשת חלה. לכן מנאן כסדר תחילת קיומן.

זמן חיובם מפורש במשנה. משבאו אבותינו לארץ נתחייבו בחלה, שנאמר בבואכם אל הארץ. לאחר י"ד שנה, של כיבוש וחלוקה, נתחייבו במעשרות. גם בביכורים נתחייבו רק אחרי כיבוש וחלוקה. אלא שביכורים אינם נוהגים אלא בפני הבית. לפני שנבנה בית המקדש לא הביאו ביכורים.

נמצא ששיעור המדרש כך הוא: העולם נברא כדי שיקיימו מצוות חלה, אחר כך מעשרות ואחר כך ביכורים.

*

תורמים תרומה או מעשרים

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ (א, א)

בזכות מעשר נברא העולם, שנקרא ראשית. הה"ד ראשית דגנך. (מדרש רבה א, ד. עי' לעיל שלפנינו בקצת שינוי).

הקשה השל"ה הקדוש (שער האותיות, קדושת האכילה) הלוא ראשית דגנך נאמר בתרומה ולא במעשר. ואמנם מצינו במשנה (תרומות ג, ז) שתרומה בכלל מעשר וגם מעשר נקרא ראשית, אבל מהיכן למד המדרש שכאן יש להעדיף מעשר ולא תרומה. ועוד, במה זכתה מצות מעשר שעליה עומד העולם?

אם שבת הארץ בכלל שבת

ויישב תלמידו הר"מ מפוזנא, בעל לח"ם על המשניות, על ידי פלפול נפלא. בוידוי מעשר (דברים כו, יג) איתא לא עברתי ממצוותיך ולא שכחתי. ותמהו המפרשים מדוע דווקא כאן מזכיר שלא שכח. במדרש רבה פרשת עקב (ג) איתא שמי שאינו מעשר כראוי עכברים אוכלים תבואתו. ר"ל עכברים אוכלים עשירית תבואתו כדי שלא יצא חוטא נשכר. ומסתבר שכל זה רק במעשר, אבל לא בתרומה, ששם חיטה אחת פוטרת כל הכרי. איתא בהוריות (יג, א) האוכל ממזון שאכל ממנו עכבר משכח תלמודו. ומקרא מלא דיבר הכתוב (ירמיה לג, כה) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת.

ומעתה מיושבת קושיית השל"ה. מי שאינו מעשר עכברים אוכלים כשיעור מעשרותיו, ואז משכח תלמודו, ואז אין קיום לעולם, לשמים וארץ. אבל מי שמעשר כראוי לא ישכח תלמודו, ובזכותו חוקות שמים וארץ שמת.

(המגן אברהם בפירושו זית רענן על המדרש)

נמצא שבפירוש תיבת מעשרות במדרש יש ג' שיטות. השל"ה ובית מדרשו פירשו כפשוטו, בזכות מעשרות. הרש"ש מפרש שהכוונה לתרומה גדולה לבדה, כמשמעות ראשית דגנך. מפירוש הרמב"ן כאן, ואולי גם מתוס', משמע שהכוונה לתרומות ומעשרות, כמו שלשון בני אדם לכנות שניהם יחד "מעשרות".

*

אם שבת הארץ בכלל שבת

וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְפֹלָ מְלֵאכֶתוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת (ב ו)

איתא בב"מ (צ, א) איבעיא להו מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה מי אמרינן כי אמרינן דאמירה לנכרי שבות הני מילי לענין שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא או דילמא לא שנא. ת"ש נכרי הדש בפרתו של ישראל אינו עובר משום בל תחסום, מעבר הוא דלא עבר הא איסורא איכא. בדין הוא דאיסורא נמי ליכא ואידי דתנא סיפא דישראל הדש בפרתו של נכרי עובר תנא רישא אינו עובר.

ובתוס' שם: אבל הכא דאיסור לאו שרי. אע"ג דבמס' מו"ק אמרינן דבשביעית וחולו של מועד אסור אמירה לנכרי התם משום דשבת ויו"ט חדא מילתא היא וגזרו אטו שבת.

הקשה המהרש"ל, הרי במו"ק כלל לא מוזכרת שביעית. ועוד, על שביעית גם לא תירץ תוס' מאומה. ותירץ המהר"ם שבכלל שבת גם שביעית, שהרי עיקרם דומה. ומסתבר שאם גזרו בשבת גזרו גם בשביעית.

כל פוסקי דורנו עסקו בשאלת המהרש"ל, ממנו יתד וממנו פינה לאיסור רכישת יבול נכרי. אבל במהר"ם נפסק שבכלל שבת גם שבת הארץ, וחידוש תוס' הוא הלכה למעשה. וצ"ע מנין לו.

אם שבת הארץ בכלל שבת

*

יסוד דיני שביעית בפרשת משפטים (כג, י - יא): וְשֵׁשׁ שָׁנִים, תִּזְרַע אֶת-אֲרֶצְךָ; וְאִסַּפְתָּ, אֶת-תְּבוּאָתָהּ. וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ, וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ, וַיִּתְּרָם, תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה, כִּן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ, לְזֵיתֶךָ. ותמה המכילתא, הובא ברש"י כאן, מדוע כאן מקומו. וביאר: אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית ממקומה שלא תאמר הואיל וכל השנה קרויה שבת לא תנהוג בה שבת בראשית. וכבר נשתברו הרבה קולמוסים מדוע אלמלי לימוד המכילתא בשנת שמיטה אין צורך לשמור שבת. וביארו, מכיון שתכלית שתי המצוות זהה, שאדם לא יעסוק במלאכתו ויהיה פנוי ללימוד תורה, היה מקום לומר שאין צורך בשתייהן.

*

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי (שבת קיח, ב) אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים שנא' (ישעיהו נו, ד) כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וכתוב בתריה והביאותים אל הר קדשי וגו'.

תמהו כל המפרשים מה העניין של שתי שבתות. מדוע לא די בשבת אחת, או אולי כל השבתות. מדוע דווקא שתיים? המהר"ל, העקידה, החוות דעת, ועוד אחרונים ביארוהו כל אחד על פי דרכו. אולי לא ראו את הרד"ק בישעיהו שם שפירש: אשר ישמרו את שבתותי, פירש אדוני אבי ז"ל: שבת בראשית ושבת הארץ. כי גם בעון שמטת הארץ גלו כמו שכתוב בברייתא ואעפ"י שהיה הכל נכלל בכלל.

מבואר ברד"ק שסתם שבת הוא גם שבת הארץ.

*

ברמב"ן, פרשת בהר : ועל כן החמיר הכתוב בשמיטה יותר מכל חייבי לאוין... מפני שכל הכופר בה אינו מודה במעשה בראשית... והיובל יודע עוד מבראשית עד ויכולו... היא ארץ החיים הנרמזת בפסוק הראשון (בראשית א א). ראה דבריו באריכות שעניין שביעית כעניין שבת.

*

בספר יוסיפון (פרק כז) מתאר בפרוטרוט את מלחמת הורקנוס וגיטו, שליט יריחו: כה אמר הורקנוס הנה שנת השמטה באה אשר היא קדש לה, ולא ארצה לשפוך דם בארץ הקודש. ויהי לימים אחדים, ותבוא שנת השבע שנת השמיטה, אשר יחוגו בה היהודים וישמרוה כיום השבת, חדל הורקנוס מהמלחמה וישב ירושלים. עכ"ד. המלחמה היתה עקובה מדם ועינויים, כמובא שם באריכות. והדברים צ"ע, האם איסור רציחה הוא מצוה התלויה בארץ.

בעלי המוסר הביאו דברי יוסף בן מתתיהו ולמדו ממנו לא מעט. אכן, ידועה המחלוקת בין האחרונים לבין בעל דורות הראשונים אם אפשר לסמוך על ספר יוסיפון. נמנו וגמרו

אם שבת הארץ בכלל שבת

חכמי דורנו שהעובדות המוזכרות בספר אמינות. על הפרשנות של המחבר אפשר לחלוק. הוא הדין גם כאן. העובדה שהמלחמה נעצרה בשמיטה הינה כנראה נכונה, אבל לא הפרשנות שנתן לה יוסף בן מתתיהו. המלחמה נעצרה בגלל ששני הצדדים נקטו ששנת שביעית תכליתה להרבות לימוד תורה, ולכן לא נלחמו בה, ואינה עניין לשפך דם. על כל פנים למדנו מכאן כמה החשיבו אז את השביתה בשנת השמיטה, היא כעין שבת.

לתגובות: Rachel.hvcpa@gmail.com

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

מתחילים מחדש

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ (א, א)
'בראשית'.

ההתחלה. בה' הידיעה. התחלה – שאין לפניה מאומה (עי' אדרת אליהו כאן).
היום, אנחנו ב'מצב' של – 'אחרי החגים'.
היו חגים. חגגנו. לפחות ניסינו.
עכשיו, חוזרים ל'שיגרה'. חוזרים.
ואולי, עדיף – 'להתחיל'. לא 'לחזור'.
אז – מתחילים. מ'בראשית'.
וכאן, מגיע משהו מוכר. מוכר עד כאב.
– היצר.

הוא – 'חוזר'. לגמרי. אבל בכוחות – של 'בראשית'.
עוד פעם לקום בבוקר. עוד פעם להתפלל. רגיל, בלי שירים. בלי איזה 'ריענון'. עוד פעם
לנסות לשמור על העינים. ולהצליח – 'חלקית'. כמו קודם בדיוק.
סוג של 'נחיתה', למציאות השגרתית. אולי קצת יותר נמוך ממנה. התחושה היא –
שצריך 'לעלות' למצב שהיה קודם החגים.
אז בסוף זה 'חוזרים'. לא 'מתחילים'.
אבל.

התורה הקדושה – מתחילה. בראשית ברא אלוקים. בריאה חדשה. מציאות חדשה.
לגמרי חדשה.

אפילו אם קודם היה 'תוהו ובוהו'. וגם 'חושך'. וגם 'תהום'.
בכל זאת – מתחילים מחדש.
אז ננסה. גם אנחנו. יחד עם ה'.

*

ה'מדריך'

איך עוברים עבירה?

איזו שאלה...

אבל בכל זאת –

להלן המדריך המלא:

היצר, מתאר לנו את ההנאה האסורה. זה נראה כל כך נעים. הדמיון, מתעורר. מעורר. וואלה, זה כיף.

בשלב זה, יש איזו 'קריאה' מהכיוון השני: זה אסור!

ועד כמה שאותו 'כיוון שני' מוכן לזה, כך הקריאה הזו תחדור פנימה באופן יותר נכון. ואז, היצר 'עונה' – בשפתו שלו: הוא מגביר את התחושה. את ה'רצון'. הוא 'מגדיל' אותו. 'ים התאווה'.

וה'ים' הגדול הזה, הוא אכן – גדול. ככה זה לפחות נראה. ההרגשה – 'זה גדול עלי'. זה יותר מכפי היכולת שלי להתגבר (עי' אדרת אליהו פ"ג פסוקים א, ב, ד. וע"ע פסוק יד). וזה תלוי במצבו של האדם. יש – והאדם רק מרגיש כך. השכל, טוען אחרת. הוא מנסה לשכנע.

ויש – שהשכל עצמו עובד 'בשרותו' של 'ים התאווה'. הוא מסביר – שזה אכן גדול. הרבה יותר מהכוחות שלי. אין לי אפשרות להתגבר.

האדם, עד כמה שהוא 'אדם' עדיין – מנסה להתווכח. זה לא כזה 'גדול'. אפשר לעמוד בזה. יש לי יכולת להתמודד.

ואז מגיעה – הטענה השניה:

זה לא כזה 'אסור'. יש 'היתרים'. התורה אינה מתכוונת למקרה הזה בדיוק.

וגם – זה לא שייך למצב שלנו. לדור שלנו. לנו – זה מותר.

היה אחד, קראו לו – יוסף. לו, זה באמת היה אסור. הוא היה חזק. וזה היה פעם. אני – משהו אחר. התורה לא מדברת אלי. לא 'מדברת' אלי.

ואגב, רבותינו מלמדים אותנו שהנסיון של יוסף היה קשה, ונורא, הרבה יותר מכפי שאנחנו משיגים. אבל – זה היה 'אז'. פעם. לפני מלא מלא שנים. היום, זה אחרת. הכל אחרת.

והיום – הדבר הספציפי הזה, 'מותר'. חייב להיות מותר. 'אין ברירה'.

הטענות – קשות. והן חודרות עמוק. בעיקר כשהן 'מלוות' באותה 'נעימות' חודרת. בעיקר, כשהיא 'בית היוצר' שלהן.

וזו אכן – 'יצירה'. הלא 'הנחש, היה ערום'.

ו'ערום', היינו – יצירת רעיונות חדשים. לא רק החכמה ה'טבועה', כמו 'כל חית השדה', אלא – יותר מכך. היכולת – לייצר (עיי"ש).

ולאחר התהליך הנ"ל – ולפעמים כולו אורך שניות ספורות בלבד – מתרחשת הנפילה.

ואז – זהו. הכל נגמר. ב'ספר' של 'מעשיך', יש 'שורה' נוספת.
וגם – אצל האדם עצמו. והאמת, שזה לא 'גם'. האדם וה'ספר' – היינו הך.
ההרגשה – קשה. החוטא, מנסה להסיח דעת.
אבל – זה כבר כתוב שם. בפנים. ובאותיות גדולות.
על זה, 'הוא' לא עידכן מראש. זה לא היה ב'תוכנית'. התחושה של הנעימות, לא כללה את ה'עולה ומקטרג', את הריקנות הנוראה. גם לא את העצבות, את חוסר ה'חיות' – של ה'נוטל נשמה'.
ההרגשה הזו, של ה'עוד פעם נפלתי'; של התבוסה המשפילה; של הבושה בפני עצמי – 'הודחקה' לה, לאי שם.
וההרגשה הזו – נוראה. המצפון, מייסר.
הבעירה הגדולה – כבתה. עתה, נותרו שאריות מפוחמות. שחורות משחור.
זה התהליך. עד כאן ה'מדריך'.

*

כל עץ הגן

אז מה עלינו לעשות?
כיצד אפשר לעמוד מול 'מסת' השכנוע האדירה הזו?
האם זה אפשרי בכלל?
בעין 'בשר' – זה נראה כבלתי אפשרי. 'אין מצב'.
הלא היצר עצמו, 'מגדיל' – את עצמו. 'נדמה להם כהר'. הוא מראה את עצמו – כבלתי ניתן לניצוח. ככוח כה אדיר וחזק, עד שאין ביכולת האדם לגבור עליו. בשום אופן.
– 'כל עץ הגן'.
– השקר הגדול.
הכל אסור. אי אפשר לחיות כאן. 'כל עץ הגן' אסור. הכל. אין משהו שמותר.
אי אפשר 'לחיות'.
– לדבריו.
– לשקריו!!
נתבונן.
מה הוא אומר לנו?
'זה כל כך גדול'. 'אי אפשר להתגבר'.
הוא – 'מגדיל'.

אנחנו, לעומתו, נקטין. נגלה את האמת.

נגדיר. מה בדיוק הציווי. על מה עלינו להתגבר. מה בדיוק צריך לעשות. נלמד את הסוגיות. את ההלכה המדוייקת.

כשהדברים אינם מוגדרים – היצר נכנס. 'הכל אסור'. 'כל עץ הגן'.

וגם נגדיר – מה התחושה של החטא. כמה זה נעים. כמה זה באמת נעים.

– כמה זמן מתמשכת הנעימות הזו.

ובעיקר, כמה זמן מתמשכת – תחושת חוסר הנעימות, שלאחר החטא.

זמן – כנגד זמן.

מהמחשבה הזו, היצר 'בורח'. תמיד. ה'תזכורת' של התחושה היא, לא 'כדאית' לעסקים שלו.

ומכאן – שזה ה'קבר' שלו.

עלינו להגדיר – מה הרווח, ומה ההפסד. כמה הוא 'שכר עבירה'. כמה הנאה אני 'מרויח'.

וגם – 'כנגד הפסדה'. כמה נוראה התחושה של ההפסד. של הכישלון. של התבוסה. ובעיקר – כמה זמן היא מתמשכת. ימים. חודשים.

ובאמת, כדאי מאוד – להגדיר היטב. לא להותיר פינה 'חשוכה'. אפשר לכתוב על דף. שכר עבירה, כנגד הפסדה. כמה הרווח – וכמה ההפסד.

[הופנה אלינו נער, שהיה עליו להימנע ממהו שהיה שלילי עבורו. אנחנו כתבנו ביחד את ה'שכר', ואת ה'הפסד'. סעיף אחר סעיף. על הדף, זה היה מאוד ברור. ה'שכר' – היו שלשה סעיפים. הנאות חסרות, רגעיות, בלתי מספקות. וה'הפסד' – היה לפחות עשרה סעיפים. ה'תרגיל' הזה, קידם מאוד את התהליך.]

אמנם – כאן יש ליזהר. שלא תצא תקלה.

כמה שפחות להתמקד – באותו 'שכר'. לא 'לחוש' אותו. רק – להגדיר.

יש 'להתחמק' מדמיון החטא. רק להתמקד – בהתמשכות הזמן, ועד כמה ההנאה חסרה. ולעבור מיד – לתחושה שלאחר החטא. כמה זה רע. להתמקד – בזה.

ואם הדמיון פועל 'בלי רשות' – אז אין להיכנס לזה כלל. רק לתחושה שתהיה לאחר החטא.

*

חוט השערה

וגם – 'שכר מצוה'.

אם 'אפסיד' את העבירה. אם – אתגבר.

– מה תהיה התחושה שלי.

על זה – יש 'בחירה'.

שתי הרגשות 'מתדפקות' על דלתי הלב. האחת – הפסד. זה היה עשוי להיות נעים. כמה חבל שזה אסור.

[ברור – שזה לא ב'מילים'. אנחנו מנסים כאן 'לתרגם' תחושה. וללא הצלחה מרובה, כי אי אפשר באמת להגדיר תחושות.]

והשניה – הרווח, ה'שכר': התגברתי. אני 'גבר'. אני אדם טוב יותר עכשיו. שימחתי את ה' יתברך. כל אחד מה ש'מדבר' אליו. הנאה – מחווית ההתגברות.

ההגדרה 'מתדפקות', אינה מדוייקת. התחושה הראשונה – נכנסת בלי 'לדפוק'. היא חודרת – ללא בחירה.

ואת השניה, אנחנו צריכים להכניס. בדעת. בבחירה. באופן אקטיבי.

וכשאנחנו מתמקדים בתחושות הנכונות, אנחנו 'גוזלים' את החנית מיד המצרי'. החרב של היצר – בידים שלנו, ואנחנו משתמשים בה – כנגדו.

וגם – אנחנו 'מעקרים' את הנשק שלו עצמו. שואבים את כל התוכן שלו, ומציגים אותו – ככלי ריק.

אנחנו מגלים – שמה'הר גבוה', נותר – 'חוט השערה'.

*

קורס לרחמנות

הנחש, היה 'ערום'.

אמרנו – חכם להרע. חכם, 'להמציא' – רעיונות חדשים. כמה זה 'גדול' עלינו, וכיצד זה בעצם – מותר.

לכל זה, יש 'שורש' אחד. השורש, שהוא ה'המצאה' הגדולה ביותר של היצר. הבלתי אפשרית ביותר. הרחוקה – הכי רחוקה שאפשר – מהשכל הישר:

'מלאת את לבך, לדבר עלי סרה – שאינני חפץ בטובת האדם' (הגר"א שם).

זה – הנורא ביותר. המזעזע ביותר.

ובעיקר – הכי לא נכון שיש. 'סרה'. השקר הגדול ביותר.

והוא – השורש של הכל.

ומעשה, במישהו 'דתי'. מה'מגזר' הדתי. והוא – עבר עבירה. עבירה חמורה.

העבירה, היתה עם 'תירוץ'. זה 'למען' מישהו אחר. ההוא, עבר חוויה קשה, והיה עליו 'לעודד' אותו – באופן אסור.

וכשהוא נשאל – כיצד הוא עושה זאת, הוא השיב:

'איך אפשר שלא???

ובתרגום לעברית מדוברת:

ה' יתברך, לא כל כך 'מבין'. הוא גם לא מספיק 'מרחם'. אבל אין בעיה, אני פותח כעת 'קורס' ל'תורת הנפש', ולרחמנות מקצועית. מספר המקומות מוגבל.

– 'שאינני חפץ בטובת האדם'.

כמה זה נורא. כמה זה 'סרה'.

ואת ה'מסך' הזה, עלינו 'לקרוע'. בכל הכח.

ה' – רוצה – בטובתנו!!!

את הכל הוא ברא – כדי 'להיטיב'. כל המציאות; המצוות; העברות; העולמות כולם – 'להיטיב'.

'כשעלה ברצונו יתברך שמו לברוא את העולם כדי להיטיב לברואיו' (ע"ח שער הכללים פ"א).

ומהו הטוב?

'טוב יצר כבוד לשמו'.

– כבוד לשמו.

לדוגמא:

ה' יתברך – 'מאכיל' אותנו. זן אותנו. בחן. בחסד. ברחמים. הצבעים. הצורות. הכל מלא 'חן'. וגם 'חסד'. הכל כל כך טעים. ומזין. ומשביע.

והוא דואג – ש'לא חסר לנו'. והוא גם ידאג לנו בעתיד: 'לא יחסר לנו'.

ומדוע?

למה זה כל כך איכפת לו?

– 'בעבור שמו הגדול'.

זה עתה, אמרנו כל כך הרבה פעמים: 'שמך הגדול והקדוש עלינו קראת'.

וזה לאחר – ש'אהבת אותנו'; וש'רצית בנו'; וש'רוממתנו מכל העמים'; וגם הטוב העצום הזה – ש'קידשתנו במצוותיך'.

'עשה למען שמך'. שמך – ש'נקרא עלינו'.

שמו יתברך, נקרא עלינו. הוא בנו, בתוכנו. חלק מאיתנו. מהמציאות שלנו.

וזה הטוב האמיתי. הטוב – שאין למעלה ממנו. שכל טוב אחר, אינו אלא כקליפת השום כנגדו.

– להיות 'מחובר' – לה' יתברך.

וזה נעשה – בכל מצוה שלנו. ה'שלמות' של שמו – תלויה בנו. במעשים שלנו. ובכל התגברות שלנו, אנחנו 'משלימים' את שמו הגדול. באותו הרגע ממש. ושוב – כל זה קורה בנו. בעצמנו. במציאות שלנו. ואם אנחנו לא מודעים לזה – אז היצר 'מכניס' לנו מודעות מסוג אחר. מודעות ל'כיף' שבאיסור. להנאות המדומות שבאמתחתו. ה'שם' שלו יתברך, גדל – באותה המידה שאנחנו מודעים אליו. ועד כמה שנהיה מודעים לזה יותר – זה יקרה יותר. נחוש את זה יותר. הנסיונות שלנו כיום, יתגלו כקטנים מאוד – ביחס לטוב האמיתי הזה. בעולם הבא – זה יהיה מוחשי מאוד. אבל מה לעשות, שהעולם הבא – הוא 'רחוק'. והיצר, קרוב. הוא מציע לנו 'ציפור אחת ביד', והיא נראית מושכת הרבה יותר – מ'שתים על העץ'. ומשכך, עלינו להביא את זה אל ה'יד'. קרוב. מול הנסיון. באותו המישור עצמו ממש. להפנים, שה'שכר' – הוא כאן ועכשיו. באותו הרגע שהתגברתי – בניתי מקום. 'דירה'. שמו יתברך, גדל. באופן מייד. 'יתגדל ויתקדש – שמייה רבא'. והתחושה של ה'שכר', ההנאה העצומה מהטוב הזה – היא על ידי המודעות. ה'דעת'. על ידי לימוד הדברים – וההתבוננות בהם. ולאחר מכן – 'לתרגם' כל מעשה, כל התגברות – ל'שפה' הזו. השלמתי כעת את ה'שם'. עשיתי למען שמו הגדול. מלכות ה' – גדלה כעת. ברגע זה ממש.

ואם נתמיד בכך, נגלה בכל עת – אוצרות חדשים. 'הביאני המלך חדריו'. ואז – 'נגילה ונשמחה בך'. גילה. שמחה. חיים חדשים.

*

ה'תקדים'

אמרנו – 'בראשית'. ה', 'מתחיל'. הוא יתברך, בונה. בורא. 'כל מלאכתו'. המטרה – שיהיה לו יתברך 'בית'. דירה. כאן, בתחתונים. והרי התהליך: אדם הראשון. ציווי ראשון. 'מעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו'. נסיון. אולי זה יצליח. אולי יהיה 'תיקון'. אולי תהיה דירה. אבל – לא.

האדם – נכשל. נופל. ואיתו ביחד – המציאות כולה. ה'דירה' – הרוסה. שבורה. הכל 'הפור'.

אז – זהו? הכל נגמר?

לא. עדיין יש תקווה. קין והבל.

והם – מקריבים קרבנות. הנה, אולי יש כאן סיכוי למשהו.

אבל הקרבן – הגרועים שבפירות. ואם היה כאן סיכוי ל'הזאת דם', היא מתרחשת. ובאופן לא הכי 'נחמד'.

עוד פעם, הכל נופל.

ועדיין, ממשיכים הלאה. דור. ועוד דור. עשרה דורות.

וכולם – חוטאים. מחטיאים. מפילים ושוברים.

יש איזה סיכוי ל'דירה'??

– יש.

ה' – מתחיל מחדש. נח. חיים חדשים. עולם חדש.

בלתי נתפס. תחשוב. אתה מנסה לבנות משהו. אתה לא מספיק 'לנשום' – והורסים לך אותו. אתה מנסה שוב – והורסים שוב.

– אני, הייתי מתיימש 'על המקום'.

והוא יתברך, אולי נוסף 'כביכול', מתחיל מחדש. תמיד. מתוך ההריסות, בסוף – תהיה 'דירה'.

ואם אתה, ואני, נפלנו כבר בנסיון הראשון – אז יש לנו 'תקדים'. אפשר ללמוד ממנו.

ואם נראה לנו, ששלש פעמים זה קצת – אז נחפש עוד, בתנ"ך. זה קורה כל הזמן. אינספור. הוא מנסה, והכל נופל. הוא מתחיל מחדש, והכל נהרס.

ועד – לעצם היום הזה. רק להתבונן קצת מסביב. כמה מורדים בו. כמה נלחמים כנגד שמו הגדול. כמה הורסים לו – את מה שהוא רוצה לבנות.

והוא, בכל פעם – מתחיל מחדש.

– אז גם אנחנו יכולים. אפילו ל'אינספור פעמים' – יש תקדים. ועוד איזה תקדים.

נתחיל מחדש. איתו יתברך. ביחד. הוא יודע את המלאכה היטב.

אנחנו ממילא איתו ביחד. 'עלינו קראת'. אז למה לא לנצל את זה.

'אחזתיו – ולא ארפנו'.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

עם תחילת השנה החדשה של הקובץ הנפלא על פרשיות התורה. ראשית כל אומר מקרב לב ישר כח להרב ישראל אברהם קלאר שליט"א על הארגון הנפלא של קובץ אספקלריה, והפצת תורתו של הצפנת פענח זצ"ל בפרט זו השנה השניה. ויתן ה' יתברך שתזכו עוד להגדיל תורה ולהאדירה. אברהם ישעיהו הכהן בירנהק

סיפורי התורה

כותב רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל "כל מה דכתיב בתורה הוא דין לא סיפור ח"ו" ומוסיף במק"א שסיפורי התורה הם דבר נצחי ולא ישתנה שום דבר ח"ו. [מקורות: מכתבי תורה מכתב צ"ט וכת"י]

פרשת בראשית – ענין חטא עץ הדעת ומין העץ

וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תֵאֱוָה הוּא לְעֵינַיִם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיָו וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל (ג, ו)

רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל מביא מדרש שאחזו בולמוס לאדם הראשון ואכל מעץ הדעת. ומבאר שלמרות שלבסוף אכל מפני פיקוח נפש מ"מ נענש על מה שגירה בעצמו להתאוות לאכול מהעץ וכהמבואר בנדה דף י"ג ע"ב לגבי המגרה יצה"ר בעצמו שחייב נידוי.

עפ"י המדרש האמור מבאר הגאון זצ"ל ענין נוסף. ידועה המחלוקת (סנהדרין דף ע') מאיזה מין היה עץ הדעת. לשיטה אחת היה חיטה לשיטה נוספת היה גפן וסחטה לו מהם יין, שיטה שלישית היא שהיה עץ תאנה, ובזוהר (תיקוני זהר תיקון כ"ד) איתא דג' שיטות אלו שעץ הדעת חטה היה, גפן היה תאנה היה, קשוט - אמת, כלומר שהעץ היה מג' המינים [וראה עוד בבן יהוידע עמ"ס ברכות דף מ'].

והנה ביומא דף פ"ג ע"ב מבאר אביי את סדר האכילה מהכתוב (שמואל א ל-יא) וימצאו איש מצרי בשדה ויקחו אותו אל דוד ויתנו לו לחם ויאכל וישקוהו מים ויתנו לו פלח דבילה ושני צמוקים ויאכל ותשב רוחו אליו כי לא אכל לחם ולא שתה מים שלשה ימים ושלשה לילות. אכילת לחם שתיה ופלח דבילה. כמו כן כאן ראשית נתנה לו לחם אח"כ שתה יין ולבסוף אכל מן התאנה. [מקורות: צפנת פענח עה"ת ומכת"י ק]

*

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

מלחמת האור והחשך - מי מנצח - דידן נצח

וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיִּבְדֵּל אֱלֹקִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ. וּבְרִשׁוֹ, אֵף בִּזְה אֲנֹ
צְרִיכִין לְדַבְּרֵי אַגְדָּה (חגיגה י"ב) רֵאָהוּ שֶׁאִינוֹ כֹּדָאֵי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ רְשָׁעִים וְהַבְדִּילוּ
לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבָא.

וְהִנֵּה בְּבִרְכַת הַבְּדִלָּה, אֲנִי מִזְכִּירִין בֵּין ג' הַהִבְדִּלוֹת, הַהִבְדִּלָּה דְּבֵין אֹר לְחֹשֶׁךְ, וְלִפִּי
דְּבָרֵי רִשׁוֹ הֵלְלוּ מִשְׁמַע שֶׁהֵךְ הַבְּדִלָּה הִיא הַגְּנִיזָה דֵּהֶאֱוֹר הַגְּנוּז לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבָא.
וּמִכַּח אֹתָהּ הַבְּדִלָּה, הוּא דִּנְגְנוֹ הָאֹר דְּשִׁבְעַת הַיָּמִים לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבָא.

וְנִרְאָה דְּעַל יְדֵי הַהִבְדִּלָּה גּוֹפָה נִתְעַלָּה הָאֹר הַגְּנוּז, וְהֵינּוּ דְּבִמָּה שְׁנַתִּיחַד הָאֹר וְנִגְנוּ
לְצַדִּיקִים, בִּזְה גּוֹפָא נִתְעַלָּה הָאֹר, שְׁכַל זְמַן שֶׁהָאֹר הוּא בְּגֵדֵר עוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ נוֹהֵג, הֵרִי
הוּא חֶסֶר הָעִילוּי דֵּהֶגְנִיזָה, כֹּאֲשֶׁר יָד הַכֹּל מִמְשַׁמְשִׁין בּוֹ, וְכִשְׁם שְׁעַם יִשְׂרָאֵל מִתְעַלָּה
בְּהִיוֹתוֹ מוּבְדֵל מִכֹּל הָעַמִּים, וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתְעַלָּה בְּהִיוֹתוֹ מוּבְדֵל מִשְׁשַׁת יָמֵי הַמַּעֲשֵׂה,
כְּמוֹ כֵּן הָאֹר מִתְעַלָּה בְּהִיוֹתוֹ מוּבְדֵל מִן הַחֹשֶׁךְ. וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיִּבְדֵּל
אֱלֹקִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ. וְהִבֵּן.

*

עוֹד שֵׁם בְּרִשׁוֹ, וְלִפִּי פְּשׁוּטוֹ כִּךְ פִּרְשָׁהוּ רֵאָהוּ כִּי טוֹב וְאִין נֵאָה לוֹ וְלַחֹשֶׁךְ שִׁיְהִי
מִשְׁתַּמְשִׁין בְּעַרְבוּבֵיָא וְקִבַּע לְזָה תַּחֲמוּמוֹ בְּיוֹם וְלְזָה תַּחֲמוּמוֹ בְּלֵילָה.

מִשְׁמַע שְׁמִתְחִילָה הִיּוֹ הָאֹר וְהַחֹשֶׁךְ מִשְׁתַּמְשִׁין בְּעַרְבוּבֵיָא, עַד שְׁבוּרָא הָעוֹלָם קִבַּע לְזָה
תַּחֲמוּמוֹ בְּיוֹם וְלְזָה תַּחֲמוּמוֹ בְּלֵילָה.

וְצָרִיךְ לְהִבִּין כִּיִּצַד יִתְכַן זֶה שֶׁהִיּוֹ מִשְׁתַּמְשִׁין בְּעַרְבוּבֵיָא, הֵלָא מִצַּד חוֹקֵי הַטֶּבַע, יָדוּע
שְׁמַעַט מִן הָאֹר דּוּחָה הִרְבָּה מִן הַחֹשֶׁךְ, וְאִם כֵּן הָעַרְבוּבֵיָא אֵינָה שִׁיִּכַת בְּמִצִּיאוֹת כֹּלָל,
וְכִיִּצַד יִכּוֹלִין שְׁנֵי הַהִפְכִּים הֵלְלוּ לְשִׁמְשׁ בְּעַרְבוּבֵיָא. וְכִבֵּר עַמְדָּנוּ בְּתַמִּיָּהָ זֶה, וְכַתְּבָנוּ מָה
שְׁכַתְּבָנוּ, וְכֹאֲשֶׁר הִתְבוֹנְנוּ הַשְּׁתָא הַכָּא, הִיָּה נִרְאָה לְפָרֵשׁ כְּדִלְהֵלָן.

שְׁאֲמָנָם אֲמַת נִכּוֹן הַדְּבָר שֶׁהַשְּׁמַשׁ - מִסְתַּבְּרָא - שְׁגָם מִעִיקְרָא שְׁמַשָּׁה בּוֹזְמָן הַמְּסוּיָם לָהּ,
וִירַח - בּוֹזְמָן הַמְּסוּיָם לוֹ, מִכֹּל מְקוֹם עַדִּיין הִיָּה אִפְשָׁרִי, שְׁבַחֲלֵק מֵהַיּוֹם יִהְיֶה אֹר וּבַחֲלֵקוֹ
הָאֲחֵר חֹשֶׁךְ וְחֹזֵר חֲלִילָה, וּמִשׁוּם שְׁגָם כְּהַיּוֹם, אַחַר קְבִיעַת הַתַּחֲמוּמִים, לְזָה הַיּוֹם וְלְזָה
הַלֵּילָה, פְּעַמִּים שִׁישׁ לִיקוּי חֲמָה אוֹ לְבָנָה, אֵף שְׁכַרְגִּיל לֹא נַחֲשֶׁךְ הַיּוֹם מִמֶּשׁ, גַּם תּוֹךְ כְּדִי
הַלִּיקוּי, אֲבָל מִצַּד עֵצֶם הַמִּצִּיאוֹת וּודָאֵי שְׁזָה יִתְכַן מֵאֵד שְׁמַפְעָם לְפַעַם יֵאָרַע, שֶׁהַחֲמָה
תִּסְתַּתֵּר לְחִלוּטִין וַיִּמַּשׁ חֹשֶׁךְ...

ומי אשר יש לו מושג ויודע משהו מן המשהו, כמה מאות אלפי רבבות כוכבים מסתובבים להם בעולם, במהירות שקשה לדמיין אפילו... יבין שאדרבה, הפלא הגדול הוא שאין ליקוי חמה ולבנה דבר יום ביומו... ואמנם הסיבה שבאמת אין הליקויים מתרחשים בתדירות, היא מפני שהקדוש ברוך הוא - בכבודו ובעצמו - בחכמה פותח שערים, ובתבונה משנה עתים, ומחליף את הזמנים, ומסדר את הכוכבים במשמרותיהם ברקיע כרצונו, ואלו הם נסים גלויים שמי שיש לו מח בקדקודו יבין את הפלא העולמי כיצד הוא (הבורא) מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, וזה מה שנתחדש בהבדלה זו.

ואם לא באנו להתחיל לקרוא שוב מבראשית אלא בשביל הבנה זו - דינו!!!

שְׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֱלֹהֵי הַמּוֹצֵיא בְּמִסְפָּר צְבָאִים

לְכֻלָּם בְּשֵׁם יְקָרָא מְרַב אֹנִים וְאִמִּיץ פַּח אִישׁ לֹא נֶעְדָּר. (ישעיה מ' כ"ו)

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיך חיי, שבילי דירחא, ושא"ס

לקראת ימי החולין

א. בעשרה מאמרות

להפרע מן הרשעים

כתוב במשנה בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות. אלא להיפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות (אבות ה, א).

ונשאלת השאלה, **מה ההבדל** בין השאלה לתשובה. העולם נברא באופן שיש **עונש לרשעים**, ואני יכול לומר את אותו משפט עם עשרה מאמרות ובלי עשרה מאמרות. מה ההבדל בין אם נאמר העולם נברא **בעשרה מאמרות**, ויש עונש לרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות; לבין להגיד העולם נברא באופן שיש עונש לרשעים.

לדרוך על הספונג'ה

אם יורשה לי לומר את זה בצורה מליצית, בשביל להדגיש את הנקודה. אסור לדרוך על הספונג'ה, זה מלכלך ומי שדורך על הספונג'ה גורם לכלוך. או בצורה אחרת, עשיתי ספונג'ה, ומי שדורך על הספונג'ה מקלקל לי את העבודה כי הוא מלכלך את מה שניקיתי. מה ההבדל - שימת דגש על העבודה שלי, על כך שאני הוא זה שעשיתי ספונג'ה.

כאשר אני הוא זה שעושה את הספונג'ה יש כאן גם **פגיעה אישית**, יש כאן עוד משהוא מלבד עצם הלכלוך. כאשר אדם חוטא הוא פוגם, אבל אם העולם נברא בעשרה מאמרות אז יש כאן **משהוא מעבר** לעצם העבירה, משהוא נוסף מלבד החיסרון והפגם. יש כאן משהוא יותר מאשר סתם קילקול, שימת דגש נוספת - עשרה המאמרות שבהם נברא העולם. ואסביר את עצמי בעוד שני שלבים, רבדים נוספים של עומק.

שוטף כלים

אני שוטף כלים ונשברה כוס. מה ההבדל אם הכוס מיוצרת ביציקה אחת, במאמר אחד, או שהיא מיוצרת בכמה שלבים, בסופו של דבר חסרה לנו כוס. אבל, אם הכוס היא חלק מסט של כלים מיוחדים, ובדיוק יש לנו אורחים כמספר הכלים בלי רזרווה, אז כאשר נשברה כוס זה כבר אחרת.

עשרה מאמרות מלמד אותנו שאנחנו **חלק ממערכת**, לכל אחד יש אחריות על חלקו האישי, על התפקיד שהקב"ה ייעד לו בעולם הזה.

לעצור את הליין

לקראת ימי החולין

כאשר השתלמתי במשחטה היה שם ביטוי 'לעצור את הליין'. אם אחד השוחטים או הבודקים נעדר מתפקידו, המערכת מתפקדת קצת יותר לאט, באמצעות השוחטים האחרים. אבל כאשר יש תקלה מהותית יותר, אז עוצרים את הליין, כל המפעל מושבת לכמה דקות, כל המערכת נעצרה. וכך צריך להיות המבט על עבודת ה' של כל יהודי, כל אחד הוא חלק מהותי מהמערכת.

עשרה מאמרות זה מערכת. ומי שמשבית את המערכת מגיע לו עונש הרבה יותר גדול מאשר סתם פגיעה. יהודי שמקלקל הוא לא כמו כלב שלכלך את השטיח, הוא פוגע בצורה של הבית. הכלב עשה זאת בחוסר תשומת לב, ובן אדם עשה זאת עם ידיעה ומחשבה, הוא חלק מאותם עשרה מאמרות. לכל יהודי יש תפקיד.

*

ב. תפקיד לכל אחד

לא מאמין לחיילים

כחובש אחראי בקייטנה, לקחתי חניך לחדר מיון בבית החולים רמב"ם. שם שמעתי שיחה בין שני רופאים, ואחד אמר לשני, לחיילים אני לא מאמין לכלום, הכל תירוצים להתחמק מהעבודה שלהם. כל אחד מרגיש שבעצם הוא מיותר, הוא סך הכל בורג קטן, וחבל שיתאמץ. גם במקומות עבודה, הרבה עובדים מרגישים פחות חיוניים, ומתחמקים מכל מיני מטלות. אבל מצד שני העובד שמשקיע גם מתקדם, והעובד הבכיר לא יכול להתחמק מהאחריות שלו. באמבולנס ובחדר מיון נתקלתי באנשים שלא מסוגלים להתנתק מהעבודה, ותוך כדי הטיפולים הם ממשיכים בטלפונים ובהתעניינות בעבודה.

עשרה מאמרות מדבר על מורכבות, על מערכת שלמה שבה כל בורג חיוני, כל אחד מוסיף משהוא. עולם עם מאמר אחד מדבר על בעל הבית יחידי, עולם של עשרה מאמרות מדבר על שותפות, על כך שעבודת ה' שלנו היא זו שמביאה את העולם אל תיקונו. כאשר הרשעים מאבדים את העולם הם לא רק מפסידים את המצוה שהם היו יכולים לעשות, זה חיסרון לכל המערכת, הם מאבדים חלק מצורת העולם (עפ"י לש"ו בכמה מקומות).

לכל איש יש שם

אחד הפרוייקטים של יד ושם הוא לכל איש יש שם, להראות קבל עם ועולם שששת המליונים שנרצחו בשואה, למרות שזה מספר בלתי נתפס, מדובר בשישה מליון שמות של אנשים, אנשים עם רצונות ותשוקות. הנסיון מורה שסיפורי שואה אישיים מרגשים ונתפסים הרבה יותר מאשר לימוד על ההיקף והכמות של הרציחות.

ואנחנו נוסיף, לכל איש יש שם, לכל איש יש תפקיד בעולם. אנשים שהגיעו לעולם הזה בשביל לתקן את נשמותיהם, אנשים עם תפקיד בגילוי מלכות שמים. לכל יהודי יש יחודיות בפני עצמו, לכל אחד יש צדדים באישיותו שלא נמצאים אצל אף אחד אחר.

לקראת ימי החולין

המארג של כולם ביחד, הוא יוצר את שישים ריבוא כלל ישראל, והוא הצורה של עם ישראל. אי אפשר לוותר על אף אחד, מפני שלכל אחד יש משהו מיוחד שאין אצל אחרים.

עבודה כפולה

בעין בלתי מזויינת, הרבה חלקים בעבודת ה' נראים כמו עבודה כפולה. קבוצה של חמישים אברכים לומדים את אותה מסכת ומגיעים ביחד לאותן מסקנות, יש בישיבות הרבה לומדי תורה ולעומד מן הצד נראה שהם חוזרים על אותן פעולות. לכל אחד יש את הנסיונות שלו בדרך ללימוד התורה, וכל אחד מתגבר על הקשיים שהקב"ה מגלגל לפיתחו. ההתגברות של כל אחד, יש לה מקום בפני עצמה, והיא חלק ממרכבת השכינה (הארכתי בנושא זה בפרשת במדבר תשע"ט).

שמחת תורה

אנחנו מתפללים 'וְיִתֵּן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרַתְךָ', לכל יהודי יש חלק בתורה. התורה ניתנה באופן שלכל יהודי יש חלק בה, ובלי החלק של כל יהודי ויהודי, חסר בקבלת התורה. כאשר רוקדים בשמחת תורה זו שותפות של כולנו, כל אחד הקשיב לקריאת התורה והשתתף בלימוד של פרשת השבוע. כל אחד שייך לסיום המיוחד הזה של חמישה חומשי תורה.

תזמורת של נגנים

הרב יצחק זילברשטיין שליט"א המשיל זאת לבעל תשובה התקשה מאוד בלימוד הגמרא, בקושי הבין כמה שורות. אחרי חודשים של מאמץ הוא כמעט התייאש, וניגש לרב בבקשה לעזרה ותמיכה. הרב סיפר לו על מאמן מוזיקה שבחן קונצרט של ארבעה עשר נגנים, עם שמיעת המוזקה הוא אמר שמהוא חסר. עמד לידו עיתונאי ואמר לו, כיצד תדע זאת, הרי הם מנגנים מאוד יפה. העיתונאי בירר וחקר שאכן היו רק שלושה עשר, ואז שאל אותו תגיד לי באמת איך הרגשת. ענה לו המאמן, אם כולם היו מנגנים אותו דבר היה מספיק נגן אחד, ישנם ארבעה עשר נגנים כאשר כל אחד מנגן משהו אחר, לכל אחד יש חלק שונה בקונצרט (***) . כך גם בתורה, נכון שיש תלמידי חכמים גדולים שיודעים את כל התורה כולה, אך לכל יהודי יש חלק במארג הנפלא הזה שנקרא עם ישראל, וכל החלקים יחדיו משתלבים לקונצרט מיוחד.

הרב וולבה זצ"ל (עלי שור חלק א מערכה ראשונה פרק ו עמ' לח) כתב זאת במילים אחרות: הבורא ית' אינו רוצה שכל בני אדם יסתכלו בתורה באותו מבט, וילמדו באותה דרך, ויבינו אותו דבר, אלא כל אחד בגישה שלו, לפי כשרונותיו שלו וביגיעה המיוחדת לו, ואז כולם יחד יזכו לתורה שלמה.

'חן משה'

היתה לי הזכות לכתוב ספר בנושא מאוד ייחודי בהלכה, נושא ייחודי שאף אחד בדור שלנו לא בירר אותו לעומקו. 'חן משה' בענין טיפול רפואי בהורים. בזמנו אמר לי מורי

לקראת ימי החולין

ורבי הגר"מ הלברשטאם זצ"ל שרבנים חשובים יתייעצו איתי בנושא זה, ואכן כך היה. כאשר סיימתי את עבודתי היתה לי הרגשה שהנה - 'וְיִתֵּן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרַתְךָ', מילאתי את חובתי והגעתי לחלק שלי בתורה. כיום במבט לאחור אני רואה שזה ממש לא כך, יש עוד הרבה להיכן להתקדם. התפקיד שלי עדיין לא נגמר.

*

ג. מקום לעבודת ה'

לשחק עם ילדים

ישנו משל שנמצא בכמה מקומות ובכמה צורות (פיה"מ לרמב"ם הקדמה לפרק חלק, סנהדרין פרק יא. מילי דאבות לרבי יצחק בן הגר"ח מוואלוז'ין, אבות פ"ה מ"א), ואני מספר אותו בצורה אחרת.

ילדים בגינת שעשועים. התינוק בעגלה נהנה מעצם היציאה מהבית, ומניף את ידיו בהתלהבות. כאשר הוא גדל קצת, הוא נהנה לרוץ על הדשא. כעבור שנה הוא מטפס למגלצ'ה הנמוכה, ופוחד מהמגלצ'ה הגבוהה. ובעוד שנתיים הוא יטפס הכי גבוה, ויביט בהתנשאות על אחיו הקטן אשר מפחד לטפס למגלצ'ה הגבוהה. והילד הגדול מתייחס אליהם כילדים קטנים, הרי הוא הולך למגרש כדורגל, או היא קופצת בחבל. ואנחנו מתייחסים לכל זה כמשחקי ילדים, הרי אנחנו עסוקים בדברים חשובים, עושים ביוזעס ומרויחים כסף.

שאל רבי יצחק מוואלוז'ין (מילי דאבות שם, וכן נראה בדברי הרמב"ם שם), האם אנחנו לא ילדים קטנים, האם אנחנו לא עסוקים במשחקים ביחס לתכלית האמיתית שלנו בעולם. האם ענייני העולם הזה אינם משחק של ילדים קטנים ביחס לתפקיד שלנו בעולם, לתקן את רוחנו ואת נשמתנו.

[המלחמה החזקה

במשך השנים התרגלנו לחשוב ולהסתכל על העולם בתור מקום שמפריע לעבודת ה', החיים הגשמיים הם היפך מהחיים הרוחניים. וכפי שכתב המסילת ישרים והנה שמו הקדוש ברוך הוא לאדם במקום שרבים בו המרחיקים אותו ממנו יתברך, והם הם התאוות החמריות, אשר אם ימשך אחריהן הנה הוא מתרחק והולך מן הטוב האמיתי. ונמצא שהוא מושם באמת בתוך המלחמה החזקה, כי כל ענייני העולם בין לטוב בין למוטב - הנה הם נסיונות לאדם (מסילת ישרים פרק א).

נדהמתי לראות מבט הפוך, מעמיק יותר, על הצורה של בריאת העולם. הפחד יצחק אומר כי בריאת העולם היתה יצירת מקום מתאים וראוי לעבודת ה' שלנו, ולמרות שעל פניו נראה כי העולם מלא מפריעים לעבודתו יתברך, זוהי הצורה המתאימה ביותר לתפקיד שלנו (עפ"י פחד יצחק שבת מאמר ו אות ד-ו, עמ' ע-עא. אולי יסודו בהקדו"ש או' דעקודים פ"א).

לקראת ימי החולין

תנאי הסביבה שהם בעצם העטיפה שבתוכה אנחנו חיים, למרות שלכאורה הם מפריעים ומסתירים את העולם הרוחני, הם המקום המתאים ביותר למלחמת היצר אשר בעבורה נבראנו ובאנו לעולם.]

וזאת מפני מה, מפני שהשכר העתידי יגיע לנו בזכות ולא בחסד. כדברי הרמח"ל ראוי שיהיו המקבלים אותה מקבלים אותה ביגיע כפם, כי אז יהיו הם בעלי הטוב ההוא (דעת תבונות סע' יח). ברוחניות אין מתנות בחינם. כל הסיבה והתכלית שהגענו לעולם הזה, היא בשביל לקבל את השכר בזכות ולא בחסד.

שבעים שנות חינוך

אנחנו רגילים לחשוב שילד מתחנך וגדל עד שהוא עומד ברשות עצמו. עד גיל עשרים מותר לו לשחק כדורגל, ואחר כך הוא צריך לדאוג לעצמו לפרנסה וכלכלה, ולהעמיד את ביתו.

אבל באמת, כל החיים אנחנו ילדים קטנים, וצריכים לחנך את עצמינו. לבנות יצור אנושי לוקח עשרים שנה, ולבנות בן אדם זו עבודת חיים, עד זקנה ושיבה. כל החיים אנחנו עסוקים בתיקון נפשנו ונשמתנו.

העולם הבא לא מגיע בחינם, כל אחד עובד על עצמו, ויש לו שבעים שנה לבנות נשמה ראויה לקבל שכר, להיות בעל הטובה ההיא. המסילת ישרים אמר שהעולם הזה הוא מקום שרבים בו המרחיקים אותו ממנו יתברך, והתפקיד שלנו הוא להתגבר על ההפרעות, להתמודד עם האתגר. מבחוץ הכל נראה וורוד, חיים ומקיימים מצוות, ומגיעים לעולם הבא, אבל זה דורש ומחייב. העולם הבא הוא שכר העבודה, אין מתנות ברוחניות.

אנחנו צריכים את העולם הזה בשביל לעמוד בנסיונות, בשביל שיהיה לנו תפקיד. עשרה המאמרות אומרים שיש לכל אחד מה לעשות כאן, יש כאן מערכת מסודרת וחלוקת תפקידים.

*

ד. סיום - תפקיד ואתגר

עוד ועוד הפרעות

סיפר הרה"ג רבי בנימין פינקל שליט"א משגיח דישיבת מיר, פעם הוא היה על יד בית כנסת אהבת תורה בשכונת קרית צאנו בירושלים, ושוחח עם יהודי בעל תשובה. ראה אותם הרב חיים קריזווירט זצ"ל, והציע להם לקחת אותם לביתו של ר' בנימין שליט"א בגבעת שאול, שזה ממילא בדרכו של ר' חיים זצ"ל להר נוף. ר' חיים הוסיף שהם ימשיכו לשוחח, והוא לא יפריע. אותו יהודי סיפר לר' בנימין על כך שמאז שהוא חזר בתשובה יש לו כל כך הרבה הפרעות בדרכו הטובה, ונראה שמשמים מערימים עליו קשיים בדרך התורה והיראה. ר' חיים ביקש רשות להתערב בשיחה, ואמר לו: אם אתה רציני בחזרה

לקראת ימי החולין

בתשובה, יהיו לך עוד ועוד הפרעות. ר' בנימין ואותו יהודי התפלאו, ור' חיים הסביר להם שאלו נסיונות משמים לבחון את הרצינות שלו. אחרי שהוא ראה את האור וקיבל התרוממות, עכשיו זמן הנסיון (מתוך מדרשים ומשלים לפרשת בהר-בחוקותי).

כאשר אותו יהודי חזר בתשובה, הוא קיבל תפקיד בעולמו של הקב"ה, תפקיד וחלק בקיום של עשרת המאמרות. מאז שהוא קיבל תפקיד הוא עומד במבחן. עשרה מאמרות זה לא רק לשטוף כוס, זה חלק ממערכת מורכבת, כאשר לכל יהודי יש תפקיד ויש נסיון.

[מחשבות, הפרעות ותאוה]

והנסיון הוא לעבור כמה משוכות, כמה מבחנים המראים את נאמנותו לקב"ה. יש את המבחנים של היום יום, ולפעמים יש מבחנים גדולים וקשים. יצר הרע מכונה מְלַךְ זָקֵן וְכִסִּיל (קהלת ד, יג), מצד אחד הוא כסיל, ומצד שני הוא בעל נסיון, ומצד שלישי הוא מלך, מושל ושולט עלינו.

באופן כללי כל אדם עובר שלושה סוגי נסיונות, מחשבות הפרעות ותאוות. אולי אפשר לפרש שנסיון מחשבות זרות זה הַכְּסִיל, נסיון של הפרעות חיצוניות זה הַזָּקֵן ונסיון החיים, ונסיון של תאוות ומשיכה פנימית למעשים שנוגדים את דרך התורה, משיכה שאין לה שום הסבר הגיוני מלבד מְלַךְ הַשּׁוֹלֵט עֲלֵינוּ, דוגמת מנשה המלך שאמר לרב אשי שאילו הוא היה מכיר את יצר הרע של עבודה זרה, הוא היה רץ בצורה לא הגיונית לעבירה זו (סנהדרין קב, ב).

ואפשר לראות אותם גם בפסוקים של אליהו הנביא ושל יחזקאל הנביא. לא בְּרוּחַ ה'... לא בְּרֵעַשׁ ה'... לא בְּאֵשׁ ה' (מלכים א יט, יא-יב); וְהִנֵּה רוּחַ סְעָרָה... עָנָן גְּדוֹל, וְאֵשׁ מְתַלַּקֶת (יחזקאל א, ד). מחשבות והשקפות מבראשית, הרב מרדכי נויגרשל שליט"א, עמ' רט-רי.)

קבלות והחלטות

בחודש אלול ובימים הנוראים חשבנו על עצמינו, והחלטנו כל מיני דברים. עכשיו מגיע זמן הנסיון, להתמודד עם ההפרעות. אם קיבלנו על עצמינו ברצינות, הרי זה צריך לעמוד במבחן ובנסיון, ולכל אחד יהיה נסיון אחר. החגים עוזרים להשריש בתוכינו את הרצונות הרוחניים, ואחר כך הם צריכים לעמוד במבחן.

תפילה של חג או חול המועד נותנת הרגשה מרוממת, אבל כאשר מתחילים את היום יום מרגישים קצת אחרת. צריך לדעת שכעת מתחילה שעת המבחן. להגיע לשבת בזמן וברוגע אחרי שבוע חופש של חול המועד זה אחרת מאשר שבת שמגיעה אחרי המסגרת הרגילה של היום יום, צריך לדעת שאלו הנסיונות שצריכים לעמוד בהם. אחרי ההרגשה הטובה של החגים, עכשיו מתחילה שעת המבחן, וההפרעות הם סוג של יצר הרע, לכל אחד באשר הוא.

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר המאמר העשירי בבריאת העולם

בעשרה מאמרות נברא העולם (אבות פ"ה מ"א) ופרש"י, תשעה ויאמר, ובראשית נמי מאמר הוא דכתיב בדבר ה' שמים נעשו. ומקורו מגמ' ר"ה ל"ב. והנה ידועים דברי הרמב"ן שאין אנו יכולים להבין כלום במעשה בראשית, וההבנה האמיתית נמסרה בע"פ לגדולים ואסור להם לגלותו.

אך דומני שהמאמר העשירי יכול להיות מובן, מכיוון שהוא אמור להיות מובן. שהרי אם נספור מבראשית ועוד תשעה פעמים שנאמר "ויאמר" במעשה בראשית, (שכמובן לא כולל את כל הפעמים שכתוב ויעש או ויברך) נגיע ל"ויאמר" האחרון, ובו כתוב "ויאמר אלוקים הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע אשר על פני כל הארץ, ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זורע זרע, לכם יהיה לאכלה, וכו' (א' כ"ט). ופירשו רש"י והמפרשים שכאן אסר עליהם לאכול בשר והתיר להם רק אכילת פירות העץ והאדמה.

וכתב הרמב"ן שהטעם לכך הוא משום צער בעלי חיים דאורייתא, שאין רשות לאדם להרוג ולאכול את החיות מטעם שזה מצער אותם. ורק אחרי המבול שכל חיותם הוא בזכות נח, הותר לו לשחוט ולאכול את החיות, אך עדיין נאסר לו אבר מן החי, שבזה אוכל את הנפש עצמו וזה נאסר, לפי שלא הותר אלא אכילת הגוף לאחר צאת הנפש, והכל משום צער בעלי חיים. וזה גם הטעם שאנו חייבים לשחוט דווקא, שע"ז יש פחות צער בע"ח.

והנה מאמר עשירי זה הוא מובן מאד, אך קושיא גדולה בצידו, שהרי אמרו חז"ל בעשרה מאמרות נברא העולם. ובמאמר העשירי לא נברא כלום אלא התחייב באחת מששת המצוות שנצטווה (חוץ ממצות אבר מן החי שנח הצטווה) ואין כאן שום בריאה חדשה. ועוד שאם הקב"ה מצוה אותנו במצווה כל שהיא, שיהיה איזה מצווה חשובה כגון איסור ע"ז או רציחה, ולמה נבחרה מצווה זו שאפי' אינה נוהגת לדורות?

והביאור צ"ל שהקב"ה ברא בריאה חסרה והטיל על האדם את השלמתה. וכמו במדרש הידוע (תנחומא תזריע ה') ששאל טורנוסרופוס את ר"ע האם מעשי בשר ודם נאים או מעשי הקב"ה נאים. ואם מעשי הקב"ה נאים מדוע אנו מלים את הבנים. הוציא לו ר"ע שיבולים וגלוסקאות ושאלו איזה נאה יותר מעשי הקב"ה או מעשי בשר ודם. אמר לו טורנוסרופוס אם כך למה לא ברא הקב"ה את האדם מהול. אמר לו ר"ע כדי לצרף אותנו.

ובאור המדרש ידוע, שחידש כאן ר' עקיבא, שהקב"ה ברא את העולם ואת האדם בלתי מושלמים והטיל עלינו את המשימה להשלים ולטהר את עצמינו, לפי שאנו דומים לכסף המעורב בסיגים שצריך לצרף אותו כלומר לברור מתוכו את הסיגים ולהופכו לכסף נקי וראוי לשימוש.

והשלמה זו של הבריאה היא היא המאמר העשירי שבו טמונה אחת המצוות שנצטווה האדם, ובה נתחדש שבקיום המצוות הוא משלים את עצמו ומשלים את העולם, ובה הוא משלים את מטרת הבריאה ומביא את הבריאה אל תיקונה.

ולכן נבחרה דווקא מצווה זו וכפי שידועים דברי הרמב"ן על מצוות קן ציפור שאין מטרת מצוות אלו של צער בעלי חיים בשביל רחמנות על בעלי החיים אלא בשביל לצרף בהן את הבריות, כלומר להפוך אותנו לרחמנים יותר ולמתוקנים יותר ממש כהאי לישנא דר"ע הנ"ל.

ואם אפשר להקביל את הדברים אל חג הסוכות שבו קבלנו מהקדמונים שכל יום מימי החג הוא מקביל לאחד משבעת האושפיון שכל אחד מהם חידש בעולם דרך עבודה ייחודי, שמתבטא במידות חסד לאברהם וכו' עד דוד המלך שדרכו התחדשה מידת המלכות.

והנה אע"פ שברוב המידות אינני יודע מה השייכות אלינו, אבל המידה האחרונה – מידת המלכות, היא מובנת לנו היטב. וזהו קבלת עול מלכותו יתברך וזהו קיום המצוות אשר ציוונו ה' מפני שכך ציוונו ואנו מחובבים לעשות את רצונו. ומידה זו (שהיא העשירית שבספירות) מקבילה היא לעשירי שבמאמרות, כמ"ש ברמח"ל במאמר החכמה על תפילות הימים הנוראים סוד"ה הנה כבר אמרנו, והתיקון לסדר עשרה פסוקים בכל אחד מהסדרים, כנגד עשרה מאמרות כמ"ש בגמ' ר"ה ל"ב. הנ"ל) והם הם סוד עשר ספירות". וא"כ מידת המלכות מתגלית ע"י שאנו מקיימים את מצוות ה' שאחת מהם נאמרה במאמר הזה העשירי של איסור אכילת בשר לאדם הראשון.

ולכן נמצא שדווקא העשירי שבעשרת הדברות שהוא "לא תחמוד", הוא הקשה ביותר להבנה. וכי איך אפשר שלא לחמוד ולרצות דבר שאינו שלנו? והרי הלב חפץ בכך, ומה אפשר לעשות?

ומורגל בפי הכל המשל של האבן עזרא שכמו שלא יחמוד הכפרי בבת המלך, כן לא יחמוד אדם במה שאינו שלו. ואחר כל זה אין הדברים נכנסים באזנינו, שהרי הלב רוצה ומה ימנע מן הלב להשתוקק?

אולם כשנבחן בעצמינו כמו שאנו לא נתאוה כלל למעדני חזיר העולים על שולחן הגוי, וזאת משום שאין זה בשטח בחירתנו. ובנושא הזה של אכילת בשר חזיר אנו אכן מקבלים את עול מלכותו בשלימות. כי בזה אין לנו ספק האם לעבור על רצון ה'. וא"כ בזה אנו אכן מקיימים את מצוות לא תחמוד שהרי החזיר אצלנו הוא ככפרי בבת המלך, וגם כל אחד ברמה שלו ובדברים שהוא עלה והתקדם במהלך חייו, הרי גם הוא מקיים אותם ללא ספק. שהרי פשיטא שנניח תפילין וגם פשיטא שנלך לכולל ופשיטא שנלמד מינימום של כך וכך שעות (כ"א לפום חורפא דיליה) ופשיטא שנגיע לתפילה לא יאוחר מ.. ונתפלל בכוונה לפחות... וכן הלאה כל אחד איפה שהוא אוחו בכל אחד מתרי"ג המצוות, וא"כ, בדברים אלו שרכשנו אט אט בסיעתא דשמיא, אנו מקבלים את עול

מלכותו ושייכים אנו לדיברה העשירית – לא תחמוד, ובוזה אנו אט אט יותר ויותר מקיימים את המאמר העשירי ומשלימים את עצמנו ואת העולם ויכולים אכן להמשיך את שמחת תורה לכל השנה ולשורר בקול גדול ושמחה עצומה: אנא עבדא דקודשא בריך הוא.

לתגובות bztaube@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל' ו'הליכות עולם', מאנשעסטער

לא המדרש עיקר אלא המעשה

בעת פתיחת הכנסיה הגדולה השניה בוינה בשנת תרפ"ט, אמר זקני האדמו"ר הק' מטשארטקוב זצ"ל את נאומו המפורסם "לא המדרש עיקר אלא המעשה", ובדבריו עמד על דברי המשנה (אבות א, יז), "שמעון בנו של רבן גמליאל אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה ולא המדרש עיקר אלא המעשה". ושאל זקני הק', וז"ל: "וקשה הלא בדיבור מתבטאת מעלתו של אדם כמו שנאמר (בראשית ב, ז) 'ויהי האדם לנפש חיה' ותירגם אונקלס 'והות באדם לרוח ממללא', ולמה אמר שהשתיקה טובה? גם אמרו (אבות א, ב) 'על שלשה דברים העולם עומד על התורה וכו' והלא לימוד התורה בדיבור הוא וא"כ איך אמרו 'ולא המדרש עיקר'?"

אלא יש עתים שונות 'עת לדבר עת לחשות ועת לעשות'. לגבי המון העם השקועים בעניני עוה"ז ואינם יודעים בעצמם איך לעבוד את ה', להם הדיבור חשוב כי המדרש עיקר כמו שאיתא (קידושין, מ:): 'תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה' וחוב קדוש מוטל על גדולי תורה ללמד להמון העם דרך ה' ולעוררם למעשים.

אבל שונה הדבר אצל החכמים שתורתם אמונתם שהם בעצמם כבר יודעים הכל ואינם צריכים חיזוק ולכן אצלם המעשה עיקר, וזה שאמר רבן שמעון 'כל ימי גדלתי בין החכמים' שיודעים הכל ואצלם השתיקה יפה כי המעשה עיקר ועליהם אמר 'לא המדרש עיקר אלא המעשה'."

והוסיף הרבי ואמר, "כיבדו אותי פה באסיפת חכמים לדבר, ואני אומר בפני כבוד תורתכם שכאן יפה השתיקה כי 'לא המדרש עיקר אלא המעשה'. לכל תנועה יש תקופות שונות וכן לנו. בכנסיה הגדולה הראשונה היה 'עת לדבר' כי זה היה אחרי מלחמת העולם שהחריבה את היהדות והיינו זקוקים למעשים לתקנת הדור, אבל מכיון שהציבור הרחב לא ידע מה היא אגודת ישראל ומה תפקידה לכן צריכים היינו אז לדבר על לבם ולעוררם למעשים. אבל כעת בכנסיה הגדולה הנוכחית חייבים אנו כבר להביא לפניהם מעשים". ע"כ מתוך נאום רבינו. (וע' כעין זה במדרש שמואל על המשנה הנ"ל עמ' סב: ד"ה ודבר).

ואפשר להשתמש ביסוד זה גם בנוגע לזמן הנכוחי, והיינו שבמשך השנה יש גם זמנים שונים, יש זמנים שהם "עת לדבר ועת לחשות" ויש זמנים שהם "עת לעשות". חודש אלול ועשרת ימי תשובה הוא זמן של "עת לדבר ועת לחשות" וכל אחד ואחד מעיין במעשיו ומכין את עצמו לעמוד בדין ומחשב חשבון הנפש לפשפש במעשיו ולהרהר

לא המדרש עיקר אלא המעשה

בתשובה ואומר ויודוי על עוונותיו ומקבל על עצמו להיות זהיר לעתיד לא להכשל עוד, אבל עכשיו אחר שעברו ימי הרחמים וימי סוכות ואנו מסיימים את עבודת חודש תשרי, עכשיו הוא הזמן של "עת לעשות", שכל אחד ואחד צריך לעשות למעשה מה שקיבל על עצמו ולהטיב את מעשיו ולשלם ולקיים נדבות פיו.

וברוח זו כתב הרמב"ן באגרתו המפורסמת, "וחשוב הדיבור קודם שתוציאנו מפ"ך, וכאשר תקום מן הספר תחפש באשר למדת אם יש בו דבר שתוכל לקיימה". וכך הוא סדר הדברים בנוגע לעבודת חדשים אלו. ראש השנה ויום הכפורים הם הזמנים שאנו עומדים בתפילה לפני הקב"ה לשפוך שיח לפניו ית', ומקודם לכן בחודש אלול אנו צריכים להכין עצמינו כדבעי כאזהרת הרמב"ן "וחשוב הדיבור קודם שתוציאנו מפ"ך" ואחר שעברו ימי רצון הללו וכל אחד קיבל על עצמו לשנות את דרכו ולהטיב את מעשיו ולדקדק ביותר בשמירת התורה והמצוות, עכשיו בא הזמן לקיים את סוף דברי הרמב"ן "וכאשר תקום מן הספר תחפש באשר למדת אם יש בו דבר שתוכל לקיימה" ואסור לנו להסתפק רק במחשבות טובות גרידא. (וע"ע בחיי שלמה (פר' דברים) שמתאונן שהיום רוצים לצאת ידי חובתו בלימוד גרידא בלי מעשה).

ועל דרך זה התבטא הרה"ק ר' אהרן מבעלזא זי"ע, דכמו שחסידי הראשונים היו שוהים שעה אחת לפני התפלה ושעה אחת אחרי התפלה, כמו כן חודש תשרי יש לו חודש אלול לפניו, וחודש מרחשוון לאחריו שהוא בבחינת שעה אחת אחר התפלה, ובו צריכים לעיין ולזכור מה שקבלנו ולקיים למעשה נדבות פינו.

ובספר "ספר הקושיות" (ס' פח) מאת אחד מגדולי הראשונים מתקופת מהר"ם מרוטנבורג, כתב שהשם של חודש "חשון" מיוסד על לשון הפסוק (תהילים מה, ב) "רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך" שבו נגמר המקדש (ראה מלכים א' ו, לח) 'בירח בול הוא חודש השמיני כלה הבית לכל דבריו ולכל משפטיו'. ויש לפרש דבריו, דעכשיו בחודש חשון צריך שרחשי לבו יצאו מכח אל הפועל "מעשי למלך".

ובדרך זה פירש הרה"ק מרוז'ין זצ"ל שם החודש מרחשוון, שאחרי חודש תשרי אשר בו הרבו ישראל להתפלל, צריכים להמשיך באותה דרך ולזה מרמו מרחשוון שהוא מלשון מרחשוון שפתייהו (חגיגה, ג.) דהיינו אדם שמדבר הרבה, פעמים שפתיו ממשיכים בעצמם למלל בלי שהאדם ישים לב לזה מרוב הרגלו, וכמו כן אחרי תשרי צריך להיות כטבע שני שפתי האדם ימשיכו לומר שירה ותפילה להשי"ת. ושמעתי מאדמו"ר בעל עקבי אבירים זצ"ל מסאדיגורא שהוסיף דבחינה זו מבוארת בגמרא מגילה (כז:), שהמתפלל צריך לשהות כדי הילוך ד' אמות ואחר כך יפנה לצרכיו "שכל ד' אמות תפלתו סדורה בפיו ורחושי מרחשן שפתותיה", הרי שדרך וטבעו של אדם כל פעם שמתפלל שממשיך שפתיו בתפילה, וק"ו אחר חודש שלם שהיה גדוש בכל כך הרבה תפילות, שצריך כבר להמשיך מאליו.

לא המדרש עיקר אלא המעשה

ובספרים הובאו דברי ספר היצירה, שחודש חשון הוא מזל עקרב. וביאר זאת הרה"ק המגיד מטריסק זצ"ל (הובא בילקוט מאורי אור, עמ' ז), שהצדיק נמשל לעקרב כמו שאמרו (אבות ב, י) "ועקיצתן עקיצת עקרב", ועקרב גם ר"ת "עושין באימה רצון קונם", כי בחודש חשון הבא אחר חודש תשרי צריך להיות במדריגת "עושין" באימה רצון קונם.

ובזה נבין סמיכות פרשת בראשית לסיום הימים טובים, שבא להורות לנו שאין מספיק לאדם להסתפק רק 'בקבלות טובות' אלא שחייב לעשות למעשה, ולימוד זה יוצא לנו מפרשת בראשית, והוא מבואר לפי דברי האדמו"ר מטשארטקוב בספרו גנזי ישראל (בראשית תרנ"ז), וז"ל: "יש מחקרים שיאמרו שעיקר עבודת האדם היא במחשבה ולא במעשה, ואולם ממה שברא ה' בריאת שמים וארץ והאדם עליה מוכח, כי הקב"ה דורש מאדם תורה ומצוות בפועל ובמעשה, כי לולא זאת הלא יש לו כמה מלאכים ושרפים אשר יעבדו אותו במחשבה. וזו כוונת הפסוק (בראשית ב, ג) 'אשר ברא אלוקים לעשות', כי מה הוא 'לעשות', הלא כבר עשה את הכל? אכן יורה לנו הכתוב כי רצון ה' הוא לא במחשבה בלבד אלא גם במעשה, וזו כוונת הכתוב 'אשר ברא אלוקים' כדי 'לעשות', עכ"ל.

וכעין דבריו מובאים בפסיקתא רבתי (פר' ו), וז"ל: "'אשר ברא אלוקים לעשות', עשה אין כתיב כאן אלא 'לעשות' עדיין יש מלאכה אחרת, כיון שבא שלמה ובנה בית המקדש אמר הקב"ה עכשיו שלימה מלאכת השמים והארץ ותשלם כל המלאכה", עכ"ל. הרי שלאחר שנגמרה בריאת שמים וארץ, עדיין יש לנו להוסיף העשייה שלנו, וזוהי תכלית הבריאה. (ובזוהר חדש [הובא באוצר תהילים לפרק הנ"ל] איתא, "דבר אחר מאי טעמא 'רחש לבי', משום דדיבור בלא קול אינו יכול להיאמר, והאי 'לבי' דנקראת דיבור לא היה בשלימות עד דבא שלמה המלך ובנה בית המקדש". ומתאים מאוד עם דברי ספר הקושיות הנ"ל, שחודש חשון נקרא על שם גמירת מעשה בנין המקדש).

ועל דרך זה איתא בדרשות חת"ם סופר (ח"ב, עמ' ת. ד"ה והנה), "כתיב 'אשר ברא אלוקים לעשות' שבראם על מנת שיתחילו לעשות בעצמם, ועל זה נאמר (בראשית שם, ד) 'אלה תולדות השמים וארץ בהבראם ביום עשות ה' אלוקים ארץ ושמים' וזה לא נאמר על יום ראשון אלא על גמר בריאותם ביום אחרון והזכיר שם מלא ה' אלוקים' על עולם מלא ואז נאמר 'בהבראם', ר"ל גמר בריאותם 'ביום עשות ה' אלוקים' שהתחיל העשייה ועשו תולדות כיוצא בהם בכל יום מעשי בראשית".

וזהו מה דאמרו חז"ל סוף אבות (פר' ו משנה ח) "גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא" ואיתא במדרש שמואל שם "רמז לנו במה שאמר 'לעושיה' ולא אמר ללומדיה להודיע כי עיקר הלימוד הוא ללמוד על מנת לעשות כי הלומד ואינו עושה טוב לו שלא נברא".

ובלי מעשים אין הדיבור שוה כלום וכדברי הרה"ק ר' שלמה חיים מסאדיגורא שרשם בפנקסו, וז"ל: "הדיבור בלי המעשים המתאימים לא רק שאינה שוה כלום אלא יש בו

לא המדרש עיקר אלא המעשה

הפסד, כי האומר חושב שבזה יצא כבר ידי חובתו, הוא משכיח כי בלעדו עליו עוד לעשות ולקיים, "עכ"ל. כדבריו נמצא בפירוש הר"ן לנדרים (דף ט. ד"ה "ר' יהודה"), שכותב על הגמרא 'טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם': "ואי תימא פשיטא, הכי קאמר לא תהא סבור שבשעת נדרך אתה מוסיף זכות ואח"כ אם שכחת או נאנסת לא הפסדת את שכרך, שאינו כן, שאין השכר בשעת הנדר אלא בשעת התשלומים". ובספר חסידים (סי' יז) איתא, "שורש התורה צריך האדם להעמיק וללמוד ולדעת מעשה בכל דבר שנאמר (תהלים קיא, י) 'שכל טוב לכל עושיהם' ללומדיהם לא נאמר אלא 'לעושיהם'".

והדברים מפורשים במדרש רבה פר' וזאת הברכה (פרשה יא פסקה ו) וז"ל "אמר ר' אליעזר איזו היא הברכה שבירך משה בתורה תחלה, 'בא"י אמ"ה אשר בחר בתורה הזאת וקדשה ורצה בעושיה'. ולא אמר 'בעמליה' ולא אמר 'בהוגיה' אלא 'בעושיה' באלו שהן עושין את דברי תורה". עכ"ל המדרש רבה.

וכתב עוד רבינו חננאל (חגיגה, טז). בסוגיא דמעשה מרכבה, "אין לאדם להתעסק אלא במה שנצטוו להכיר קונו בעשיית חוקיו ומשפטיו כי עשיית משפט וצדקה הם ידיעותיו של הקב"ה דכתיב בעשיית משפט וצדקה (ירמיה כד, טז) הלא היא הדעת אותי נאום ה' ולעשות מצותיו ותורתיו וגו'. הרי שהדרך להכיר הבורא ית' בא על ידי מעשים ולא רק על ידי כח העיון בלבד. וזהו ששיבח רבי אלעזר בן עזריה באמרו (תוספתא יבמות - פ"ח, הל"ז) "נאים הדברים כשהן יוצאין מפי עושיהן". (וע"ע בזה בספר אמרי דעת (ח"ב, עמ' ער) מהגר"מ שפירא דרוש נפלא בזה). וכך הם דברי רש"י בסוף מס' אבות, וז"ל: "ונקראו אלו 'פרקי אבות' מפני שנסדרו הנה דברי אבות הראשונים שקבלו את התורה זה מזה וכו' והודיענו רבי איך היו מעשיהם נכונים והיו מזהירים לאנשי דורם ומדריכים אותם בדרך ישרה".

תבונות שורש – הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

לבושי הדר ופעולתם | ביאור שורש 'הדר'

עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו בו (א, יא)

בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֶת ה', ה' אֱלֹהֵי גְדֻלַּת מְאֹד הוּד וְהָדָר לְבִשְׁתָּ (תהלים קד, ה).

בשבת בראשית מתחילין לומר "ברכי נפשי", וזה המזמור מתאר את היופי של הבריאה הנבראת בששת ימי בראשית, בבחינת 'הוד והדר לבשת', ויש לעיין בשורש התיבה הזו המשמש גם ל'פרי עץ הדר' אשר זכינו ליטלו ולשמוח עמו בחג הסוכות, והנה בארמית משמש השורש הזה גם לענין של 'חזרה', וככתוב וְלִיקַר מְלֻכּוֹתֵי הַדְּרִי (דניאל ד, לג) שנבוכדנצר מודה לה' על שהחזירו לכבוד מלכותו, וזהו מה שאומרים בסיום כל פרק בגמרא 'הדרן עלך' שהכונה שנחזור עליך, וכמו שמציין רבי אליהו בחור בספרו מתורגמן, גם הענין של 'חזרה בתשובה' מוגדר בארמית 'למיהדר בתיובתא'.

ומוסיף בספר הנזכר להביא גם מתרגום שני על מגילת אסתר (ג, ח) בפסוק 'ישנו עם אחד' שמתרגם "דהדרין בהושענא ומשוורין ורקדין כעיזיא", והיינו שה'עם אחד' דרכם לחזור בסיבוב באחיזת הושענא או באמירת הושענא ואז מקפצין ורוקדין כמו עיזים, ומבואר מזה שהשורש אינו עוסק רק בחזרה גרידא, אלא בחזרה בצורה של סיבוב, ובאמת את סוג החזרה הזו ביחס לשורש זה מצינו כבר בלשון הקודש בפסוק וְהַדְּוִרִים אֲיִשֶׁר (ישעיהו מה, ב), ועיין שם במפרשים שהכוונה לחומות הסובבים את העיר, או לדרכים עקומות ומסובבות, וכמו 'הדרא דכנתא' שהכוונה לבני המעיים החוזרים ומסובבים בתוך הכרס, וכמו שאומרים בארמית 'לחזור על הפתחים' – 'אהדורי אפיתחא' (שבת קנא, ב).

ובקיצור רואים שהשורש הזה משמש לענין של יופי, וכן לענין של חזרה, הן לחזרה על עקבות, והן לחזרה של סיבוב, וצריך להבין איך מתקשרים כל אלו.

פעולת ההדר

ונראה שענין השורש 'הדר' אינו הגדרה למהות של יופי, אלא זה תיאור לסוג ההתפעלות שיש למשהו יפה, שכאשר משהו תופס את עין האדם וגורם לו לעצור בדרכו או עיסוקו ולהביט עליו, והלב נמשך להתעניין בו, עד שהאדם מתפנה להתקשרות מסיומת עם אותו המשהו – זהו משהו 'הדור'.

כאשר ה' ברא עולם מפואר וירא את כל אשר עשה והנה טוב מאד, הבריאה הזו טיבעה להמשיך את לבות בני אדם להתפעל מהבריאה הזו, וההתפעלות גורמת להביט ולשאול 'מי ברא אלה', ועל ידי זה מתגלה גדולתו ופארו של בורא העולם, והבריות נמשכים

אחריו ומתקשרים עמו, כמו שנמשכים אחר אדם המלובש בבגדי הדר, וזהו 'הוד והדר לבשת', שכביכול הבורא יתברך הלביש עצמו בלבוש שיגרום לבריות להתעניין בו ולהתקשר עמו.

וכאשר הפסוק אומר 'ודל לא תהדר בריבו' – הכוונה שהדיין לא יביט על הנצרכות של הדר ולא יעורר עליו חמלה באופן שההתפעלות תגרום לו קשר נפשי עם הדל, ורואים שוב שהענין של 'הדר' אינו דוקא ה'יופי' אלא סיבה הגורמת התענינות והתקשרות. ולעומת זאת אומרת התורה 'והדרת פני זקן' – היינו שלא תתעלם ממבט על זקן, אלא תתיחס אליו באופן שהלב ירגיש איזה ערך כלפיו, יבין שיש מה ללמוד מחכמת חייו או ידיעותיו.

וכשאומרים 'הדרן עלך' [אף שאין כעת תוכנית לחזור על הפרק] הכוונה שתכונת ה'הדר' שבנו, הנמשכת לחזור על דברים ולהתקשר עמם יותר, היא חושבת על הפרק הנלמד, רוצה היא לחזור עליו ולהתקשר יותר עמו [אלא שאינה פנויה לכך, ומיושב בזה מה שהקשה ר' אליהו בחור בספר תשבי שהנון מיותר והיה מספיק לומר 'הדר עלך' – אחזור עליך', וגם מיושב שאין זה נדר, כי הכונה שהתכונה הזו בנפש חפצה בכך].

החיזור וההידור

והיות שדבר 'הדור' זה משהו שנמשכים לפתח קשר עמו, לכן נעשה הוא דבר ש'מחזרים' אחריו, עושים איזה נסיון התקשרות, ואם זה לא הולך, חוזרים ועושים שוב... גם מחזרים ומסתובבים סביבו כדי להימצא בקירבתו ואולי לזכות לתשומת לב והתייחסות, ועל זה נאמר (משלי כה, ו) 'ואל תתהדר לפני מלך' – שלא יסתובב סביב המלך כדי שהמלך יתייחס אליו.

ומעתה גם הענין של 'הדרין בהושענא', הוא כן להתהדר לפני מלך מלכי המלכים, רואים את הדרו ורוצים להתקשר יותר עמו, וזהו גם הענין של 'השתחוה לה' בהדרת קודש' – להחליט להתבטל לגמרי אל ה', למסור את כל מהותנו אליו, והכל מתוך התפעלות ההדר של זכות ההתקדשות הזו. וכאשר מרגישים שההידור והסיבוב מועיל, וזוכים להתקשרות של 'עצרת לה' אלקיך' זה גורם את הקפיצה והרקידה כעיונים... וגם כשעוברים הימים הקדושים הללו, ממשיכים ומבקשים בכל קדיש יתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר, והיינו, שראית הפאר של ה' תגרום לתפוס שהכל לבוש, והוא מרומם מהכל, והזכרון הזה יתנשא שאדם ירגיש את נוכחות ה' מעליו, אבל האדם לא ישאר אדיש, אלא ה' 'יתהדר' יתגלה בצורה של הדר, שהאדם יסובב את חייו סביב הזכרון הזה, ינסה ויחפוץ להתקשר עמו יותר...

ועל כל פנים רואים שיש מציאות של 'מתהדר' כדי שיהדרו אחריו, וה' הדור בלבושו כדי שהבריות יתפעלו מהדרו, וזוהי בחינה של 'איש מחזר אחר אשה', שה' עושה פעולות של ימי דין ורחמים כדי להחזיר את ישראל בתשובה, שיחזרו אחריו ויסתובבו

סביבו, ויגלו שזוהי מהותם המקורית, לכך נבראו, הם מצד עצמם היו צריכים לחזור אחריהם בבחינת 'נקבה תסובב גבר'.

והפסוק אומר: לבש ה' עוז התאזר אף תכון תבל בל תמוט, מבואר שלבוש ההדר של ה' יכול להיות גם בצורה של עוז, של בחינת דין ומשפט כי על ידי זה מעורר את הבריות שיתייחסו אליו, ויהא לתבל המשך זכות קיום... וכמו שאנו מבקשים 'הופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך וידע כל פעול כי אתה פעלתו...' והפסוק (ישעיה סג, א) אומר מִי זֶה בָּא מֵאֲדוֹם חֲמוֹץ בְּגָדִים מְבַצֵּרָה זֶה הַדּוֹר בְּלָבוֹשׁוֹ... ויש מפרשים שהשאלה היא איך זה שהיה הדור בלבושו התלכלך בדם, אבל הרד"ק מפרש שלבוש הנקמה שלו הוא הדרו! וכן נראה בשירת האזינו שנאמר 'ראו עתה כי אני אני הוא, אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא', שה' רוצה שיראו את עוצמת כל פעולותיו, ולפי הרמב"ם בפירושו המשנה בשעת החיזור של ההושענות באמירת 'אני והו הושיעה נא' מבקשים שתגיע הישועה שבה יתגלה ה' ויאמר 'ראו עתה כי אני אני הוא'.

'עץ הדר' ו'עץ פרי עושה פרי'

ובזה נחזור לענין של 'פרי עץ הדר', ונקדים שבזוהר הקדוש (ויקרא כד, א) תמה איך יתכן שעץ האתרוג מכונה 'עץ הדר' והרי הוא מלא בקוצים, ומתרחש ש'עץ הדר' לפי הסוד הכוונה למה שנאמר בפרשה (ב, כב-כג) "וַיִּבֶן ה' אֱלֹקִים אֶת הַצֵּלַע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבָאָהּ אֶל הָאָדָם: וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הִפְעַם עֵצָם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי", והתירוץ הזה צריך ביאור שהרי סוף כל סוף המדובר לפנינו הוא מ'עץ' ולא מ'אדם'?

עוד מצינו בזוהר הקדוש (שמות קפו, ב) שהענין של 'עץ הדר' הוא הבחינה שיש באדם שהוא 'עץ עושה פרי', ונקרא הדר היות והסריס שאינו עושה פירות קולו פגום ואין לו הדר של זקן, אבל מי שהוא עושה פרי הוא 'הדור', וצריך להבין איך מתקשר מאמר זה עם המאמר הקודם.

אך הנה ה' רצה שהארץ תוציא עץ פרי עושה פרי אשר זרעו בו, והיינו שהעץ עצמו יהא 'טעם עצו ופריו שווה', והארץ שינתה והוציאה רק 'עץ עושה פרי', ולכאורה למה שינתה הארץ ולא קיימה את הצווי? ואולי רצתה האדמה להרגיש שהיא כמו האשה המביאה את הפירות, וכמו שהיא אין לה טעם פרי כך גם העץ-האבא לא צריך טעם פרי, העיקר הוא להביא את הפירות...

אבל הנה אם משום כך, לא היה צריך ה' להורות שהפרי יהא זרעו בו, שהרי בשביל לטעת עוד עצים אפשר לקחת יחור מהעץ הראשון ולטעת אותו באדמה, אולם רצון ה' היה שלא האדמה תהא האם, אלא הפרי עצמו הוא יהא האם של הפירות, והוא יוליד את הגרעינים שמהם יטעו את העצים הבאים, וכמו שהאם הזו שהיא 'פרי' יש לה טעם, כך גם העץ שהוא האבא צריך שיהא לו טעם. וכיוצא בזה עשה ה' שאיש יהדר-יחזור אחר אשה עד שימצא את זו שהיא 'עצם מעצמיו ובשר מבשרו', והיינו שהאדם יראה ליצור לעצמו ערך ופאר עצמאיים, שיהא לו טעם פרי, וימצא את זו שהיא הפרי, והיינו,

שהיא תגלה שהלה חיזר אחריה אבל באמת כל מהותה שייכת לו, היא צריכה לחזר אחריו. ולכן סריס שאינו עושה פירות, ואין לו עם האשה התקשרות של זרעו בו, חסר להם הבחינה של 'זהו לבשר אחד' שפירש רש"י שהכונה לולד – חסר לו בהידורו המושך אחריו.

אולם עץ האתרוג שלא פגם ואצלו טעם עצו ופריו שווה, יש לו התקשרות אדוקה עם הפרי, ואף שהעץ מראה לו קוצים הדוקרים את הפרי וכאילו דוחים אותו, בכל זאת הפרי יוצא מהעץ, הוא המחזר אחריו, מכיר שממנו מהותו.

וזהו כוחו של אתרוג, מלא הדר הוא, מושך את העינים אחריו, וכאשר מתפעלים ממנו ומעיינים מהיכן צמח, מתברר כי גדל בין קוצים דוחים, כי הבין ששם מקומו, וכך גם אנו צריכים לדעת אחרי שעברו עלינו ימי דין המורים על דחיה ותלונה מהצד של ה', בכל זאת האמת 'כי חלק ה' עמו' אנו ממש כאחדים עמו, כל המהות שלנו מושרשת ותלויה בו, אנו חבוקים ודבוקים בו גם כשאנו זרויים בין מכעיסים, כל הקוצים והדחיות אין מטרתם לרחק אלא לקרב ולאחד.

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי בצלמנו כדמותנו

אומנות החינוך היא 'מצוה תמידית'. צדיקים הגידו, שאדם, החל מגיל צעיר, מימי בחרותו המוקדמים, מעצב ובונה את מהותו ואישיותו לקראת העתיד, עת יזכה להיות 'אב' שיחנך את ילדיו כראוי. חז"ל הורו לנו להתחיל בחינוך ילדינו, לשומרם ולטפחם, תיכף מינקות. החינוך הוא משימה שנמשכת, ללא הרף, לאורך ימים ושנים, כל החיים.

זכה הג"ר שמואל הלוי וואזנר וישב בראש המסובין בסעודת ברית-מילה של בן-נינו. פתח ודרש על נוסח הבקשה שמוסיפים 'הַרְחֵמֵנוּ, הוּא יְבָרֵךְ אֲבֵי הַיֶּלֶד וְאִמּוֹ, וַיִּזְכּוּ לְגַדְלוֹ וְלַחֲנֻכּוֹ וְלַחֲפָמוֹ...'. והעיר, הרי חובת החינוך מתחילה בהיות הילד פעוט, עוד לפני שגדל, ולכאורה יש להקדים 'חינוך' ל'גידול': ויזכו לחנכו לגדלו ולחכמו. וביאר, שלחנך קטן אינו רבותא. בגיל ג' שנים עושים חלאקה, מלקק דבש מעל האותיות, בגיל חמש לומד חומש בנעימות, כך ימשיך למשנה ולגמרא, הכל 'זורם בטבעיות'. האתגר החינוכי הוא דווקא בגיל בר-מצוה, כאשר מלחמת היצר ננער בקרבו והגיע לעונת הניסיונות, כעת זקוקים ההורים לברכה מיוחדת שיצליחו בחינוכם ותשרה שכינה במעשה ידיהם. המסובים כולם מאחלים ועונים אמן על הברכה בנוסחתה המדויקת, וַיִּזְכּוּ לְגַדְלוֹ - וגם אז - וְלַחֲנֻכּוֹ וְלַחֲפָמוֹ!

בלידת 'הבן הבכור בעולם' קראתו חוה 'קין', כי אמרה קְנִיתִי אִישׁ אֶת ה'. מדוע מכנה את רך-נולד בתואר איש? מפני שאדם וחוה נבראו בוגרים, כבני עשרים (כדאי' בקדמונים). בלידת בנם הראשון חשבה חוה שאף הוא כבר איש, גדול בדעה ובאישיות, ואין צורך לחינוך הוריו! קְנִיתִי אִישׁ, עשיתי, בל' עבר, 'סיימתי' עובדתי! אך אחרי שראתה בכישלון קין, קראה שם בנם השלישי שֵׁת, כִּי שֵׁת לִי אֱלֹקִים זָרַע אַחַר פְּחַת הַבַּל כִּי הָרְגוּ קַיִן. היא למדה לדעת כִּי שֵׁת לִי, ה' נתן לי משימה, כי אינו איש אלא זרע, כגרעין קטן ועלי להתמיד בטיפוחו ובגידולו, להדריכו לעבדו ולשמרו, ויגדל להיות איש! ואכן, בן זה, ה'זרע' שקיבל חינוך מהוריו, הוא אביו של 'אנוש', ושל האנושות כולה.

שגור בפי הבריות 'הִישָׁן כשבניו צעירים - לא יִשָּׁן כשהם בוגרים!'. על הורה לכוון את ילדיהם באורח מישור. יפקח עליהם ויחנכם להקפדה על חברים הגונים. ישים לב שהנהגתם מוסרית ומעודנת, דרך ארץ לבוגר, ויחס הגון לזולת. יתמיד בקשר עם מחנכיהם. ברור שבן החלש דורש השקעה יתירה, אך אין להזניח המוכשר והמוצלח. שמעתי מ'אידישע מאמע' שזכתה למשפחה ברוכה 'האתגר הוא לייחד חשיבה לכל בן ובת, ולכל אחד מהם לפי גילו ורמתו'.

בצלמנו כדמותנו

לפני כ-130 שנה, נדד חסיד מפולין עם משפחתו לאמריקה הרחוקה, תרתי משמע. בסייעתא דשמיא נותרו כל ילדיו יראים ושלימים, דבר נדיר מאוד בימים ההם על אדמת נבר. כשנשאל בזקנותו היאך זכה לכך, הגיב בתמימות **'שמרתי על ילדי'**. כשהתבקש להסביר, אמר: בס"ד מצאתי לי עבודה בה אפרנס את משפחתנו. אמנם העבודה קשה ומורכבת, אך בימים ההם שמחנו על כל אפשרות לְהִשְׁתַּכֵּר. היה לי 'קו חלוקה' לספק בקבוקי חלב, מדי בוקר עם הנץ החמה, לפתחי בתי המנויים. היה עלי להתייצב במחלבה בשעה 2 לאחר חצות הלילה, לאסוף משם ארגזי בקבוקי חלב, ולצאת בסוס ועגלה לאזור החלוקה. בכדי לעמוד בל"ז יצאתי מהבית מעט אחרי חצות הלילה. כמובן, שעליתי על משכבי בשעה מוקדמת, תיכף לאחר מנין 'מעריב' הראשון. לפני שהלכתי לישון היית **אוסף את הנעליים של כל בני ביתי** והכנסתים תחת מיטתי, באמירה החלטית "כשאבא ישן - אף אחד לא יוצא מהבית!".

הפרשה מסיימת וְנַחַּ מְצָא חֵן בְּעֵינַי ה'. שאל הג"ר יהודה צדקה זי"ע, הרי התורה היא 'ספר הוראות', אנחנו רוצים לדעת במה מצא נח חן בעיני ה', ללמוד ממנו ונלך בדרכיו. וביאר, שיש לְחַבֵּר את סיום פר' בראשית לפתיחת הפרשה הבא - אֵלֶּה תוֹלְדֹת נֹחַ. נח מצא חן בעיני ה' כי עמל בהעמדת תולדותיו כראוי. פר' בראשית מקפלת בקרבה מאורעות העולם במשך למעלה מאלף שנים. היא מלמדת, מראשיתה ועד סופה, כמו בכל יתר חלקי התורה, על חובת החינוך, מְסִירַת המורשה מאב לבנו, וּמְסִירוֹת האב לבנו. עשרה דורות מנח 'שמצא חן' ועד אברהם, שה' אהבו - לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת בְּיָתוֹ אַחֲרָיו. נתפלל לסייעתא דשמיא ונזכה **לגדלם ולחנכם** ולחכמם...

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

שאלות בפרשת בראשית

- א. אימתי התחילו הבריות לעבוד עבודת כוכבים (2, ולכאורה סותרים זה לזה)?
- ב. איזו לשון פירש"י במקום אחד בפרשה כ"מחילה", במקום אחר בפרשה כ"טעינה", בפרשת תזריע היא אחת ממראות הנגעים, ובפרשת ויחי היא לשון "מלכות"?
- ג. היכן מצאנו לשון "שְׁמור"? ולשון "לבוש"? לשון "בנין" (2)? ולשון "פנייה" (2)?
- ד. כלפי מי מצאנו ברש"י שגער בהם הקב"ה (3, עי' רש"י תהלים קד, ז)?
- ה. אלו תיבות חסרות וא"ו?

חדוותא דאפטרטא בראשית (ישעיה מב)

- ו. היכן מצאנו מקור לתחיית המתים?
- ז. מנין דרשו חז"ל "מיום שחרב בית המקדש אין שחוק להקב"ה"?

*

תגובות ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת. 7628366@okmail.co.il

כתב חידה / הרב אשר קופלוביץ

כתב חידה לפרשת בראשית

הַשְּׁבוּעַ נַעֲסֹק בְּעֵינַי מִצִּיאָה
בְּחֻמָּה, לְאָדָם וְאֱלֹקִים מְבִיאָה
בְּחֻמָּשִׁים וּמִטָּה לְמַנִּיעַת הַפָּאָה
וּבִצּוֹר הַמְּלִמֵּד חֲנִינָת חֲטָאָה
לְאֶסִיר נִשְׁפַּח בְּבוֹר כְּלִיאָה
וְלָעַם בְּמִדְבָּר בְּדֶרֶךְ לְהַרְגָּעָה
*

בְּבִרְכָה הַזְּכִירוּנִי וּבִתְפִלָּה
בְּמוֹעֲדֵיכֶם, בְּזִכְרוֹנְכֶם לְעֲלִיָּה
וּכְשִׁשְׁלוֹמוֹת נַפְשְׁכֶם תִּשְׁאַלְהָ
אִשָּׁה בְּשִׁקָר תִּשְׁמַע מִבְּעֵלָה
גַּם בְּהוֹדָאָה עַל שֶׁבַע אֲכָלָה
וּבְדֶרֶךְ בְּקִשָּׁה מִפֶּחַד חֲבָלָה
*

אֱלֹקִים נָתַן לָכֶם עָרֵב צֵאתְכֶם
וְגַם חֲנִיָּה לֹא תִתְּנוּ לַגּוֹי לְפָנֵיכֶם
לְסִיּוּם אִם חֲשַׁתֶּם בְּרֵאשִׁיכֶם
עֵיסקוּ בְּחִידוֹ"ת ה' מְקַדְּשִׁיכֶם
נְהַנִּיתֶם מִחִידָתִי? בְּכַפִּילוֹת תִּשְׁוֹאוּתְכֶם
קֶשֶׁר לְפִרְשָׁה מִצָּאתֶם בְּסִיּוּמְכֶם?
*

פיתרון כתב החידה לחג הסוכות: 'נקב'

פִּילּוּשׁ חֲסָרוֹן תְּבַדֵּק בְּבַחֲנִינָה צְרִיךְ לְבַדּוֹק עַל נִקְבַּ חֲסֵר, אוּ מִפּוֹלֵשׁ אִפִּילוּ אִם לֹא נִיכַר
שֶׁחֲסֵר (סוּכָה ג, ו)

לְמַעַן תִּצָּא בְּפָרִי דָר כְּדֵי לְצַאת יָדֵי חוֹבַת פְּרִי עֵץ הַדָּר בְּאַרְבַּעַת הַמִּינִים

כָּפוּל לֹא יִשְׁמַע בְּרֹאשׁ שָׁנָה שׁוֹפֵר עִם נֶקֶב שֶׁסִּתְמוּ לֹא טוֹב הוּא כִשְׁתִּי שׁוֹפְרוֹת (לְפִי הַסֵּבֵר רַב הַרְאִשׁוֹנִים)

זְכוּת אֵב חֲלִילָה פֶּן תִּעָדֵר וְלֹא תִהְיֶה זְכוּת עֵקִידָת יִצְחָק (רֹאשׁ הַשָּׁנָה ג, ו)
יֵן תּוֹדָה עַל חֲכָמַת הַתְּקֵנָה מוֹדִים לָהּ בְּבִרְכַת אֲשֶׁר יִצַּר אֶת הָאָדָם בְּחִכְמָה עַל נֶקֶבִים
בְּפִתּוּחִים וְסִתּוּמִים שֶׁה' סִדֵּר שָׁאֵם יִפְתַּח אוֹ יִסְתֵּם אִי אִפְשֵׁר לְהִתְקַיֵּם
*

יִחַפֵּשׁ הַיֵּטֵב שׁוֹחֵט וּבּוֹדֵק הַשׁוֹחֵט צְרִיךְ לְחַפֵּשׁ אִם יֵשׁ חוֹר בְּרִיאָה, בְּלֵב אוֹ בְּקִרוֹם הַמוֹחַ
אִם לֹא יְבַדֵּק לְאַלּוּקֵי פֶשַׁע שָׁאֵם לֹא כֵן הַבְּהֵמָה יִכּוֹלָה לִהְיוֹת טְרִיפָה (חֹלִין פֶּרֶק ג)
סוֹבְבָנוּ וּבְשָׁנוּי נֶקוּד נִדְקָדֵק בְּהוֹשַׁעְנוֹת אוֹמְרִים כְּהוֹשַׁעְתָּ מֵאֲמֵר וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם. נֶקוּב
וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם

נוֹשַׁעְנוּ וְכִבִּיכּוֹל ה' נוֹשַׁע שְׁכִבְיִכּוֹל ה' נוֹשַׁע אֵיתָנוּ מִמִּצְרַיִם
לְפָנָיו בְּתַפְלָה נִצְטַדֵּק

וְחִידוֹתֵם מִשְׁתַּעֲשְׁעוֹת נָא הוֹשַׁע שְׁנוּכָה לְהַמְשִׁיךְ וּלְהַשְׁתַּעֲשַׁע בְּחִידוֹת כִּפִּי שֶׁהִתְחַנְנוּ
בְּהוֹשַׁעְנוֹת

מלה צפונה / הרב יוסף שפר

חידה לפרשת בראשית

תמו ימי הילול ועולות,
שבים לחצרות והיכלות.
ראות מנוחה ונועם נחלות,
קבלת עול עמל בסבלות.
צדק ינחילנו פרי מעללות.
פינו יומתק עסק מושכלות,
על כן יוארו לילות.
ספר בחוקים וזמר בתהילות.
נסתכל בזו טרם מפעלות,
מעשיו שיבח בצמד מילות,
לשלישי בזה כפולות.
כצאתי את העיר ארחיק אפילות,
יאיר השחר אז יוטבו מסילות.
טענת אספסוף במצרים מעלות.
חטא ראשונים תאב מאכלות,
זממו קנות דעת גורשו באלות.
וקדוש מרחם יוצפן מהיגלות.
הוקר עבדך במידות שקולות.
דע בוראך שעריו לחלות,
גודל חסדיו תודה במילות.
בטעמך אז תראה אלו הנשאלות,
אשרי החוסה בו, אף יזכה לגלות.

פתרון חידת 'מלה צפונה' לפרשת האזינו ולחג הסוכות

הפתרון "סביב"

בחג לצורי ארננה היינו אמירת ההלל -

על כליון אויבי כעננה כל גוים סבבוני בשם י-ה-ו-ה כי אמילם (תהילים קיח)

ורכה ארוכה ורעננה מורביות של ערבה

אצל מזבח אתננה יונחו סביב המזבח.

וקודם כפי אנקנה ארחץ בנקיון כפי ואסבבה את מזבחך ה' (תהילים כו)

וברום ראשי זבח אקנה ועתה ירום ראשי על איבי סביבותי ואזבחה באהלו זבחי תרועה

(תהילים כז)

הדמים שם אזרקנה וזרקו את הדם על המזבח סביב.

וזר מזהב אתקנה ועשית עליו זר זהב סביב (שמות כה)

ובעת האזינה בפרשת האזינו

במדבר אמצאנה ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן

וכבת עין אצרנה יסבבנהו יבוננהו יצרנהו כאישון עינו (דברים לב)

לשומרים אשאלנה מצאוני השמרים הסבבים בעיר את שאהבה נפשי ראיתם

עת אקומה נא אקומה נא ואסובבה בעיר בשוקים וברחבות (שה"ש ג)

ובעיר מסוגרת חומה איננה ביום ההוא סבבו את העיר (-יריחו) שבע פעמים (יהושע ו)

מהלכי רוחות בקהלת אספרנה הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב סבב הולך הרוח ועל

סביבתיו שב הרוח (קהלת א, ו)

ובפישון וגיחון נהרות עדנה שם האחד פישון הוא הסבב את כל ארץ החוילה : ושם

הנהר השני גיחון הוא הסובב את כל ארץ כוש (בראשית ב)

מעומק תהום ישווע יונה אפפוני מים עד נפש תהום יסבבני (יונה ב)

מכפרים וככלבים ואזכה להגנה סבבוני פרים רבים: כי סבבוני כלבים (תהילים כב)

ולמדקדק עם צדיקיו אפנה בתחינה וסביביו נשערה מאד (תהילים נ)

שבעיר בין ערים עיננו תחזנה ירושלם הרים סביב לה וזה סביב לעמו (תהילים קכה)

*

פתרון חידת 'מלה צפונה' לפרשת בראשית

"כי-טוב"

תמו ימי הילול ועולות, ענינא דיומא שכלו ימי החג בהם מהללים לה' ומקריבים קרבנות, ועתה...

שבים לחצרות והיכלות. כי טוב יום בחצריך מאלף (תהילים) וכדרשת הגמ' (מכות י, א) טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה לפני מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח.

ראות מנוחה ונועם נחלות, וירא מנחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה...

קבלת עול עמל בסבלות... ויט שכמו לסבל (בראשית מט, טו)

צדק ינחילנו פרי מעללות. אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו (ישעי' ג, י)

פינו יומתק עסק מושכלות, טעמה כי טוב סחרה...

על כן יוארו לילות... לא יכבה בליל נרה (משלי לא, יח)

ספר בחוקים וזמר בתהילות. הללויה כי טוב זמרה אלהינו (תהילים קמו, א)

נסתכל בזו טרם מפעלות, איסתכל באורייתא וברא עלמא.

מעשיו שיבח בצמד מילות, וירא אלקים כי טוב.

לשלישי בזה כפולות. ביום השלישי נכפל כי טוב.

כצאתי את העיר ארחיק אפילות, שלא אצא מהעיר בחשכת הלילה-

יאיר השחר אז יוטבו מסילות. לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב (ב"ק ס, ב)

טענת אספסוף במצרים מעלות. מי יאכלנו בשר כי טוב לנו במצרים (במדבר יא, יח)

חטא ראשונים תאב מאכלות, ותרא האשה כי טוב העץ למאכל (בראשית ג, ו)

זממו קנות דעת גורשו באלות. שרצו להשיג הדעת, ובחטאם גורשו מגן עדן ונתקללו.

וקדוש מרחם יוצפן מהיגלות. ותרא אתו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים (שמות ב,

ב)

הוקר עבדך במידות שקולות. כי טוב לו עמך (דברים טו, טז) עמך במאכל ועמך במשתה

(קדושין כ, א)

דע בוראך שעריך לחלות, דעו כי ה' הוא אלקים... באו שעריך בתודה חצרתיו בתהלה...

גודל חסדיו תודה במילות... הודו לו ברכו שמו: כי טוב ה' לעולם חסדו (תהילים ק)

בטעמך אז תראה אלו הנשאלות, טעמו וראו כי טוב ה'...

אשרי החוסה בו, אף יזכה לגלות... אשרי הגבר יחסה בו (תהילים לד, ט)

פולמוס

פולמוס / הרב נחמן דרקסלר ורבני ולומדי אספקלריא

שאלת הרב נחמן דרקסלר:

האם ראוי לשלוח צעירים לשמש כשליחי ציבור

בס"ד. ישנם בחורים צעירים שמאוד מאוד חפצים לגשת לעמוד ולשמש כ'חזנים', הם ממתנינים בקוצר רוח שמבוגרים יגישו אותם ויאמרו להם 'אולי אתה רוצה לגשת'. זהו חסד עצום להם ונתינת הרגשה שהם כבר גדולים ואפילו הם חזנים...

אך חלקים גדולים מהם מהבחורים בני השלוש עשרה - מתפללים בשקט, ומבטאים את המילים בצורה לא נכונה. שאלתי היא: מה אמור לגבור על מה, הרגשה טובה לבחור צעיר שרוצה לגשת לעמוד, או כבוד הציבור, כבוד התפילה, וכבוד בית הכנסת, וכמדומני שבחור צעיר ניגש ובקושי יודע להוציא את מילות התפילה כדבעי, הוא לא כבוד התפילה בלשון המעטה.

חשוב לי לשמוע תגובותיכם!

כוח"ט

*

תשובות ותגובות:

תגובה א.

הרב יצחק רוט, שכונת רמות, ירושלים

לכב' הרב נחמן דרקסלר,

הנני להעתיק לך את אשר ישנו עמי בכתובים מכמה שנים בענין אשר שאל כב':

מעודי תמהתי על המתעצלים לרדת לפני התיבה להתפלל ושמחים שניגש איזה נער בן י"ג או י"ד דנראה כזלזול בתפילה, ובמ"ב מביא דעת הר"ן דקטן לא ירד אלא באקראי. אמנם טענתם בפיהם שרוצים להרגילם בתפילה ולחבב עליהם ביהכ"נ, אמנם אומר אני דלא נמסרה עבודת ה' לצורך דברים אלה ומחוייבים אנו להעמיד לכל התפילות אנשים יראים ושלמים ככל האפשר שיתפללו בכבוד ראש ולא כאותם הנערים שעושים כדי להתגדל בעיני חבריהם ופעמים שאינם קורין התיבות היטב ואין בהם יר"ש כגון אוכלים בשוק ומכים חבריהם בשוק וכיו"ב.

ושו"מ בסדר רב עמרם גאון סדר תפילה וז"ל,

ותו שאילו מקמי רב נטרונאי גאון, מקום שאין מי שרגיל לירד לפני התבה אלא אחד, ופעמים שטרוד במלאכה ויש נערים שהגיעו לשמונה עשרה שנה ולשבע עשרה ולא נתמלא זקנם, מהו שיעשו שלוחי צבור ויוציאו רבים ידי חובתן ואל יבטלו מן התפלה.

והשיב כך ראינו. שזה שאחז"ל אינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו עד שיתמלא זקנו, כך מצוה מן המובחר, וכמה דאפשר להוי גברא מליא טפי עדיף מן ינוקא, אבל בודאי במקום מיבטל מן קדושה וברוך וימלוך ויהי, לא מבעיא בן שמונה עשר ובן שבע עשרה דודאי מוציאין, אלא אפילו בן י"ג שנה ויום אחד, בלא אפשר נעשה שליח צבור, דקא אמרינן זה הכלל כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא הרבים ידי חובתן, אבל בן י"ג שנה ויום אחד, בלא אפשר שפיר דאמי. עכ"ל.

מבואר דכל שלא נתמלא זקנו לא ירד אלא בדליכא אחר.

ובביה"ל סי' נ"ג ס"ו ד"ה אבל באקראי, מסתפק אם דעת השו"ע דלא כהר"ן, ומשמע דלצד דאין ראוי שהשו"ע לא ס"ל כהר"ן יש לנו לנהוג כהר"ן כיון דהובא בב"י ולא מצאנו חולק. וז"ל הביה"ל.

עי' בר"ן [הובא בב"י] שכתב דדוקא בשאין שם אלא הוא וכן איתא בחידושי הרמב"ן. ושאר הראשונים לא הזכירו דבר מזה. ולכאורה יש להביא ראיה דהשו"ע אין סובר זה דא"כ הלא באופן זה מותר לו ג"כ להיות שם ש"ץ בקבע כדאיתא בסעיף ז' (דבליכא אחר) דמותר לו להיות ש"ץ והיינו אפילו בקבע כמו שכתב הלבוש שם. וכן משמע במאמר מרדכי דבאקראי מותר אפילו ביש אחר. אבל יש לדחות הראיה דבס"ז מיירי כשאנו יודעין לפי ענין המקום שבכל השנה לא יודמן להם ש"ץ קבוע שנתמלא זקנו לכן מותר למנות לבן י"ג אפילו לקבע משא"כ בסתמא אין למנותו לקבע כי פן יודמן להם מחר ש"ץ שנתמלא זקנו, עכ"ל.

ועי' עוד במשנ"ב סי' נ"ג ס"ק י"ח שהביא דעת הר"ן והרמב"ן בשם "הרבה פוסקים ראשונים", וז"ל.

כתב בפמ"ג בסימן תקפ"א ס"א איתא דבר"ה ויוה"כ בעינן שיהא נשוי ובן שלשים ומשמע בשאר ימות השנה אפילו אינו נשוי מ"מ נ"ל דנשוי קודם לבחור ואפילו אם נתמלא זקנו:

ובשעה"צ שם ס"ק י"ט וז"ל, ונ"ל דוקא אם הנשוי הוא גם כן נתמלא זקנו, דזה הוא דינא דגמרא, ולדעת הרבה פוסקים ראשונים אפילו באקראי אינו יכול לירד עכ"ל.

ובתע"צ (וכן בר"ה ויוה"כ) כ' המשנ"ב סי' נ"ג ס"ק כ"ד דאפילו באקראי אין מורידין למי שלא נתמלא זקנו וגם בזה אין להקל אפילו ע"י מחילת הצבור, עכ"ל

*

תגובה ב.

הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש ריוזבסקי זצ"ל

בס"ד. לשאלת חכם לב, יקח מצוות.

הצעירים הם העתיד של כלל ישראל, ובדורנו דור הניסיונות, לקשור את הצעירים לדבר שבקדושה, הוא ממש קרוב לפיקוח נפש רוחני, ואשרי מי שיש לו חלק בעידוד הנוער היהודי היקר, שבעקבות עידוד מסוג זה יכולים לצאת גדולי ישראל. וזהו כבוד הציבור שאיש לרעהו יאמר חזק.

אמנם אפשר ואפשר לעודד הצעירים תוך כדי ששולחים אותם לעמוד, שיתפללו בקול רם. ואולם אחרי שהתפללו יש להחמיא להם על התפילה הנפלאה, גם אם התפללו בשקט. וזה יעודד אותם להוסיף חיל.

ויש לשמוח ולנצל את הזמן היקר שעדיין הם בבית הכנסת ובאים בזמן להתפלל, ועל ידי זה חוסכים הרבה עגמת נפש ובעיות חינוכיות למיניהן. וכל גדולי ישראל השקיעו מאמץ לעודד צעירים. וזו זכות ליום הדין הבא עלינו לטובה.

ומצוה רבה לפרסם דברים מסוג זה.

כתיבה וחתימה טובה.

יחיאל הלוי נוביק

*

תגובה ג.

שמתי לב שהאזכור מהמשנ"ב בפתיחה נכתב בחוסר תשומת לב וכך צ"ל, ובמ"ב (בביה"ל סי' נ"ג ס"ו) מביא דעת הר"ן דכל שלא נתמלא זקנו לא ירד אפילו באקראי אא"כ אין שם אחר אלא הוא. בברכה.

*

תגובה ד.

הרב מרדכי יצחק אגסי, מחבר הספרים 'בדרך המלך' ו'אסורי המלך', ברוקלין ניו יורק בתחילה מומלץ לתת להם להתפלל תפילת ערבית!

*

תגובה ה.

הרב אליהו לויין

לא פשוט בכלל! מצד אחד עלינו לדאוג לדור העתיד של בעלי תפילה וקוראים בתורה לפחות שבת במנחה

מצד שני לא לכתחילה לשלוח מי שלא נתמלא זקנו
יש בעיה אחרת שמבוגרים מתעצלים להיות שלוחי ציבור
וילדי בר-מצווה ששים להתפלל לפני התבה.

הייתי בזכרון משה לפני כעשרים שנה נשארתי אחרי שהתפללתי במניין ושמתי לב
שהמניין הבא לא מתחיל, שאלתי למה לא מתפללים, אמרו לי שאיש לא מוכן להיות
ש"ץ

היה שם בעל כיפה סרוגה ושרוולים קצרים. שלחתי אותו.
כשהחלו לרנן אמרתי להם באידיש זה לא בזיון יותר גדול שלא מוכנים לעלות?
קשה לשנות את העולם,
צריך לוודא שהבחור (ובעצם כל ש"ץ גם 'חיוב') מבטא את ההברות ברור ולא מבליע.
קורא בקול, וגם כן לא ממהר.
משום מה יש בחורים אפי' ממשפחות בני תורה מתפללים אקספרס.
וחבל, בית כנסת מלא אברכים מתפללים לאיטם מונחים ע"י ילד בר-מצווה (או בחור בן
20) קל דעת המבליע את התפילה.
נתפלאתי לראות בתי כנסת שגם בליל שבת ויומו שולחים בחורים צעירים לעבור לפני
התבה.

או שזה כעין 'מתנת בר-מצווה'. וכדיי בזיון.
אליהו

*

תגובה ו.

הרב משה ויין

שאלה יפה, הקשורה גם לכבוד התפילה ובית הכנסת, וגם לבנין אישיות הצעירים,
דכידוע הופעה בפני ציבור בונה אותם יציב וחזק.

כמדומני שבעבר נערים שהיו מגמגמים, נשלחו לעמוד ולקריאת התורה, וזה עזר להם
מאוד. עד כדי כך, שבציבור הם לא גמגמו, וביחיד כן גמגמו.

נראה כיצד ישיבו הרבנים

*

תגובה ז.

הרב אהרן סירוקה

שאלה קשה .. אולי צריך שהרב של כל בית כנסת יחליט בענין.

מה שכן ברור שאחרי שהילדון כן ניגש צריך לנהוג בו בכבוד

*

תגובה ח.

ה"ה רן אבוחצירא, עפולה

שמחתי מאוד לקבל את השאלה והנפלאה!

אני מכהן כרב קהילה בעפולה ומבין בצורה הפשוטה יותר ובגלל אופי העיר שאני נמצא בה שאם אין גדיים אין תיישים. ועל כן אני משתדל כרב בית הכנסת לשתף את הצעירים ואפילו מיד אחרי בר מצוה להיות חזנים וקוראים בתורה. ואני מעודד אותם באופן שהם נהנים מהמחמאות שאני מחמיא להם. והם רוצים להיות חזנים וקוראים בתורה וכמו כן אני נותן להם את האפשרות לומר דברי תורה ואף אם יש טעויות ובליעת מילים אנו מחזירים אותם בכבוד והם מכבדים את זה ולא נפגעים וע"י גורמים לילדים גם כן להיות החזנים והדרשנים והקוראים בתורה של העתיד.

בשורות טובות

רן אבוחצירא

עפולה

*

תגובה ט.

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

שאלה מאוד קשה, ויש בזה כמובן צדדים לכאן ולכאן [אם כי דעתי הענייה נוטה שלתת הרגשה טובה לבחור זה יותר חשוב, אבל קשה להכריע בזה].

אבל אולי ניתן להציע הצעה [שע"ז אפשר לקיים שניהם], לעשות פעם בתקופה כעין "שיעור הדרכה" לכל הבחורים הצעירים [ולכל מי שיהיה מעוניין] שבו ימסור אדם המתאים לכך הדרכה על כל הפרטים שצריך ש"ץ לדעת, כמדומני שזה יכול להיות מאוד חוייתי, והבחורים יהנו מכך, [וכמובן עצם התועלת מההדרכה הנצרכת מאוד, ויש הרבה דברים חשובים שש"ץ גם מבוגרים לא יודעים, כדוגמת לא להתחיל את הברכה עד שמסיימים רוב הציבור אמן, לומר קדושה בקול, ועוד דברים כיוצ"ב, מלבד הדברים היסודיים שהזכרתם.

בברכה, אריה גלינסקי.

*

תגובה י.

הרב ניסן משה פרסטר, כולל חושן משפט, אנטוורפן

זאת אוכל לומר שכ"ק מרן אדמו"ר מהר"א מבעלזא זי"ע מאוד מאוד הקפיד שבחור שאינו נשוי לא יגש לעמוד,

וזאת לפי הידוע לי מחמת כבוד הציבור, שאין זה לפי כבודם שאדם-שאינו-בתכלית הוא שליחם.

וכך אכן מקפידים בכל בתי המדרשות של בעלזא עד היום,

מלבד במנין של בחורים שאף אם מתפללים שם כמה וכמה אברכים לא שייך טעם זה. ולפי דרכינו למדנו,

שבמקום של כבוד הציבור לא הקילו מחמת החיזוק שזה נותן לבחור,

והשאירו את החיזוק שלו למקומו הנכון שזה בישיבה,

ואולי ה"ה אם זה נוגע לכבוד השי"ת (מה שקראת 'כבוד התפילה'), נכבדהו ונחזקהו במקום שלו.

בכבוד רב

ובפרט אם הוא אינו ניגש כדבעי וד"ל, כמובן שאין לביישו, אבל עכ"פ נמצא שאין זה באמת מקומו הראוי לו,

והצומי והחיזוק שהוא מקבל מזה זה לא על הכשרונות שבאמת יש לו כי אם על דבר שאינו לרמתו ומדרגיתו וא"כ מה התועלת בחיזוק כזה שמדריכו לא לכוון אל מקומו?]

*

תגובה יא.

דבר ראשון העלית בעיה נפוצה מאוד

נראה לי שצריך לחלק מי שאינו יודע להתפלל בולע מילים מחסיר מילים

למי שמתפלל רק לא בקצב

מה שאני נוהג לעשות שעולה בחור צעיר ומתפלל מהר אני יושב קרוב לחזן ומתפלל

בקול רם כך שבדרך כלל זה מה שנותן את הקצב הוא מחכה למי שמתפלל הכי בקול

אני חשבתי שצריך לדבר עם מנהלי חידר שבחידר ילמדו אותם איך להתפלל לפני

העמוד

את ההלכות הבסיסיות, אפילו קצת פיתוח קול, נוסח התפילה [בשבתות] ועוד דברים

הנוגעים בתפילה

אולי כבודו יקח יוזמה בענין

*

תגובה יב.

הרב יוסף הרבסט

לרב דרקסלר הי"ו

שאלתך נוגעת כמעט בכל תחומי החיים שלנו.

צריך לזכור תמיד יש מצוות עשה דאוריתא, ויש מצוות דרבנן, ויש מנהגים וכו'.
וודאי וודאי שחייבים לשמור על כל מנהג ועל כל מצוה מדרבנן, אבל מעל הכל מצות
עשה דאוריתא.

לעשות חסד עם כל אדם שהוא זו מצות עשה דאוריתא!!!

תפילה חייבים להתפלל בצורה הטובה ביותר, אבל עדיין זה לא דאוריתא.

תמשיך לתמוך בבחורים הללו וככל שתתן להם יותר בהווה זה ודאי ישפיע עליהם
בעתיד, ואת הבונוסים אתה תקבל.

עלה והצלח

יוסף הרבסט

*

תגובה יג.

הרב שמואל ברוך גנוט, מח"ס ויאמר שמואל

כל חזן בקי ורגיל נהיה חזן בקי ורגיל בזכות זה שהגישו אותו לעמוד מבר המצוה שלו.

לאט לאט הם משתמפצים, מתחנכים ומקבלים רהיטות ובטחון עצמי.

אם לא נגיש את הגדיים- איך הם ייעשו תיישים?

*

תגובה יד.

הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ

נעימות בימינך נצח!

על דבר שאלתך על תפילתם של צעירי בחורי ישראל אשר משתוקקים לשמש כחזנים
ובעלי קריאה, אך עדיין לא הבשילו ביכולותיהם ואולי אין זה מכבוד התפילה.

אשיב במבט חינוכי, ואשאיר את הפן ההלכתי לתופסי התורה:

בחודשים האחרונים קראתי חוברת הסברה שי"ל ע"י אחד מארגוני החיזוק לבחורי
ישיבה. בין הדברים כתב אחד המשפיעים החסידיים (וצר לי שאינני יכול להביא גאולה
לעולם) שיש להתאמץ שבחורי ירגישו שייכות וחיבור לבתי המדרשות והשטיבל'ך.
בדר"כ בחורים שבים בבין הזמנים ונאלצים להידחק בשולי המערב, חשים ניכור וזרות,

ויש שנפלטים ומחפשים מניינים מאוחרים בכל מיני מקומות, או שמוצאים 'מקום' בבתי כנסיות של עמי הארץ, וחבל. ההוא קרא לגבאי וראשי בתי המדרש לפעול כמשימה קדושה לשלב את בחורים בהווי, להקדיש להם מקום של כבוד, ולהפעיל אותם בעשיית הקודש.

לקראת יצי"מ מכריז משה רעיא מהימנא "בנערינו ובזקנינו נלך" - לא הבאת נערינו עמנו בלבד, אלא הקדמת, הצבתם בראש! רק כך גוברים על אלילי מצרים ותועביה.

כאשר בניי שי' היו לקראת בר-מצוה עשיתי להם 'מבצע': הלומד להיות 'בעל קורא' ואכן משמש בכך בפועל יקבל ממני על השקעתו והישגיו \$50! המטרה שלי היתה: לחבר אותם לבית המדרש. בעל קורא נוכח, עליו להגיע בזמן, יש לו מחוייבות, הוא מפתח אחריות

עצוב היה כאשר אחד הבנים המתפלל שחרית מדי יום עם אדם עיקש שטען בדביקות, פעם אחר פעם "אסור לבחור צעיר לקרוא בתורה. זה לא 'כבוד הציבור'". הבחור חש מושפל ומבוזה. אילו היה האיש יודע כי מתפלל בינו לבין עצמו כי ההוא יעדר, יחלה, ישקע בשינה עד מאוחר - העיקר שהנער יוכל לקרוא בתורה - בוודאי היה האיש עורך חשיבה מחדש.

וששאלתם על איכות התפילה ונעימות הקול? כאשר אדם מכובד מתפלל - הכל מכובד. וכי אדמורי"ם נחוננו מלידה בקול ערב? וכי רבנים למדו נגינה יחד עם ש"ס ופוסקים? אלא, כאשר יודעים כולם כי תפילתו חשובה, ממילא היא ערבה ונעימה! כך הדבר עם בחורים צעירים, נערי בר מצוה, המקדימים לביהכנ"ס שחרית וערבית ולוטשים עיניים לעבר עמוד התפילה! לאן אנחנו רוצים שיפנו את מבטיהם הטהורים? ב"ה שאלה הם תאוותיהם!!!

שאלת, שואל נכבד, האם זה כבוד התפילה? היו ארצות שהקפידו מאוד מאוד על כבוד התפילה, בית הכנסת היו מפוארים כארמונות, החזנים לבושים מחצלות, עטורים כפתור ופרח, דממה שררה במקום, אך מרוב "כבוד לתפילה" הפכו להיות בתי הכנסת ל"מושב זקנים", הצעירים איבדו ענין, וההמשך ידוע רח"ל.

אדרבא! תנו לבחורים להיות חזנים, בעלי קריאה, כבדו אותם בעליות לתורה, תנו להם תפקידי מפתח - העיקר שיהיו מחוברים למקום. מי שמחובר לטהור אינו מחפש חיבורים אחרים וד"ל.

שא ברכה מאת ה'

יחיאל מיכל מונדרוביץ'

*

תגובה טו.

הרב צבי קרייזר, מח"ס באר צבי

גם אצלינו מתחבטים בבעיה זו לא אחת.

כנראה שדרך הישר היא משהו באמצע, דהיינו להדגיש תחילה שזוהי הדרישה, ומאידך לא להגזים בשליחת הצעירים, רק מידי פעם, וכך ה'עמוד' יישאר חשוב!

*

תגובה טז.

הרב ישראל חיים בלומנטל מג"ש בכולל תורת מרדכי

שלו' רב לאוהבי תורתך!

אני מאוד נהנה ממאמרי כת"ר מידי שבוע - אור לעיניי ואור כלל ישראל!

למרבה הצער, מאז התחילה הקורונה - ועד עצם היום הזה, מתקיים מנין אצלינו בכניסה לבנין [לובי בלע"ז] מידי יום ומידי שבת ומועד.

מטיבם של דברים, האחראי מגיש בחורים צעירים למנחה ומעריב מידי יום, ויש בהם את החסרונות שצינת.

דרך קבע הוא אומר בגמר התפילה לבחור - אני מעוניין שתמשיך לגשת לפני העמוד - אבל לא שומעים אותך - בפעם הבאה תגביה את קולך.

או - אני מעוניין שתמשיך לגשת לפני העמוד - אבל אתה לא מבטא ברור את המילים - בפעם הבאה תבטא ברור כל מילה ומילה - בפרט בחזרת הש"ץ.

ב%90 מהמקרים זה עובד!!!!

כמובן הכל בדרכי נועם- כפי שמתאים לדור הצעיר שלנו....

*

תגובה יז.

בית הוראה תכלת מרדכי

שב ואל תעשה

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת סוכה

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף נא.

בגמ' 'לימא בשיר של שואבה הוא דפליגי אבל בשיר של קרבן דברי הכל דוחה את השבת, לימא תיהוי תיובתא דרב יוסף בתרתי, אמר לך רב יוסף פליגי בשיר של שואבה והוא הדין לקרבן, והאי דקמיפלגי בשיר של שואבה וכו', צע"ק שהרי זה שני מחלוקות נפרדים דכאן פליגי אי עיקר שירה בפה או בכלי וכן פליגי אם שמחה יתירה דוחה את השבת או לא, וא"כ פלא קצת שיכללו שניהם באותו מחלוקת של הברייתא, וצ"ע.

*

דף נב.

בגמ' 'ומה לעתיד לבא שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד עכשיו שעסוקין בשמחה ויצר הרע שולט בהם על אחת כמה וכמה', ופירש רש"י שעוסקין בהספד - באותה שעה, והמצטער אינו מיקל ראשו מהר, ועוד, שאין יצר הרע שולט, כדקאמר קרא והסירותי את לב האבן, ולקמן אמר שהקדוש ברוך הוא שוחטו כו', אמרה תורה כו', צ"ע אם באמת אין יצה"ר מה באמת הצורך בהפרדה [יעו"י ב"ב נח ע"א שמחמת שאין יצר הרע בהאי עלמא לא נמנע מלעיין בראש אשתו] ואולי אין יצר הרע גמור אבל קצת יצר הרע כן יש, ודוחק קצת, וצ"ע.

*

בגמ' 'כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו' לכאן קשה הרי אמרו חז"ל שתורה היא התבלין וא"כ הגדול בתורה רחוק יותר מיצר הרע, ואולי י"ל שהתורה מסייע לא להגיע לעבירה אבל כשמגיע לניסיון יותר קשה להגדול יותר וק"ל, וצ"ע.

*

דף נג.

בגמ' 'אנו ליה וליה עינינו כו', איני והאמר רבי זירא כל האומר שמע שמע כאילו אמר מודים מודים, אלא הכי אמרי המה משתחוים קדמה ואנו ליה (אנחנו מודים) ועינינו ליה מיחלות', הנה רבינו יונה כתב דבציבור אין לחוש [מובא בב"י סי סא] והמג"א הקשה מכאן שהוא בציבור, וז"ל המגן אברהם [סימן סא ס"ק ט' וב"ח כתב כיון שכל הקהל אומרים אותו ליכא קפידא וכמ"ש בב"י ע"ש], ואישתמיטתיה גמרא פ"ד דסוכה שהיו אומרים אנו ליה וליה עינינו ופריך בגמרא והא אמרינן האומר שמע שמע משתקין אותו, והתם כולם היו אומרים אותו אע"כ אפילו כל הקהל אומרים אותו אסור' [וצ"ע שלא ציין שזה דברי ר"י ורק הביא זה בשם הב"ח, אמנם ציין שגם בב"י הזכיר דבר זה אבל לא

הדגיש שמקורו מרבינו יונה], ולכאור' היא תמיהה עצומה, וצ"ע ליישב, ונראה דיש לפרש הגמ' לשיטתו שזה גופא כוונת הגמ' בתי', שכיון שזה ציבור זה ממילא מתפרש טוב וכמו שמפרשת כאן הגמ' וה"ה כל מקום לפי ענינו נוגם לחזור על הדבר כדי לחזקו יכול להיות פי' טוב בציבור וק"ל].

*

דף נד.

תוספות סוף ד"ה שייר ערב הפסח 'ומה שפירש בקונטרס שהכת קוראה את הלל לא היתה הכת קוראה אלא הלויים קוראים, וכן איתא בתוספתא דפסחים הלויים היו עומדים על דוכנן ואומרים את ההלל בשיר אם גמרו שנו ואם שנו שלשו ואף על פי שלא שלשו מימיהם א"ר יהודה מימיהם של כת שלישית לא הגיעה לומר אהבתי כלומר לא הגיעו הלויים לומר אהבתי בשחיתת פסחיהן', לכאור' לשון המשנה דחוק לפי"ז, וכפי הנראה שזה דחקו לרש"י, ונראה לכאור' ליישב דברי רש"י שגם הלויים וגם הכת שניהם אמרו את ההלל, וצ"ע הטעם שמיאנו התו' בזה.

*

הרב איתמר חבשוש

ביצה ב ע"א

הטעם שלומדים מסכת ביצה אחר מסכת סוכה

מה שסידר ביצה אחר סוכה, כי בסוף סוכה נזכר המעשה במרים בת בילגה, ואם יקשה לאדם לאחור וכי בשביל ריבה אחת יקנסו כל המשמר? על זה נישנית מסכת ביצה, כלומר בלום פיך, כי אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולות (יומא פ ע"א), והיינו לעתיד יברר ה' יתברך שהכל היה במשפט.

(רבי מרדכי יוסף ליינר מאיזביצא, מי השילוח, מסכת סוכה)

ולמה ביצה שהוא י"ט אחר סוכה? א"ל בני דע והבן, שאחר שבאו ישראל במעלה הזאת להתלונן בצילו של הקב"ה, א"כ יש להם לשמור הימים טובים הרוחניים ע"י שמירת עצמם וע"י שמירת הימים טובים. וזהו ביצה שנולדה בי"ט, שאפילו טילטול הנולד עושה חילול.

(רבי אביגדור קארא, ספר הפליאה, דף כו ע"ב במהד' תרמ"ד)

*

הרב יצחק פריד

בדף ח: אלא אמר רבא, אפר כירה דעתו לודאי ואין דעתו לספק וכו' חד אמר כוי הרי הוא כצואה, וחד אמר כוי אינו כצואה וכו'

תמוה הדימוי בין ספק דכוי וספק של צואה, שהרי בצואה הוא ספק אם יצטרך בכלל לעפר, משא"כ בכוי הוא ספק האם הוא מחוייב בכיסוי, אך וודאי הוא לו שישחטנו, כמו דם ציפור, ואם מספק מכסים אז הוא כודאי גמור.

והנה לשונו של רש"י הק', שבו בולטת התמיהה הזו יותר:

והמכניס עפר לכסות צואה - אסור לכסות בו דם כוי, דכוי לגבי צואה כספק לגבי ודאי, דצואת תינוק שכיחא, וקרובה לודאי.

[ודחוק לומר שהוא נחשב ספק מכיון שאין האנשים זוכרים את דינו אם חייב בכיסוי או לא, שהרי הגמ' בהמשך פותחת אפשרות חדשה של 'בא לימלך', ומשמע שעד השתא לא דיברנו שמי שלא יודע את ההלכה]

אשמח לשמוע מתופסי התורה את הבהרת העניין

ביקר

*

הרב שמואל דוד בערקאוויטש, לייקווד

לכבוד הרה"ג מו"ר שליט"א אחדשה"ט

שלום וברכה

ביצה ב. רש"י ד"ה ומי אמר רב נחמן הכי - דבית הלל כר' יהודה

מדוע לא נקט נמי דבית שמאי כרבי שמעון?

החותם בכבוד רב

סיפור

אחרי במדבר / הרב נח גדליה קוצקוב

איש לפי אכלו – עומר לגולגולת

עכשיו שאני בודק טוב את הגרגרים שבידי אני מבחין בתופעה מרתקת, אמר צפניהו. כשמשנה נתן לנו הוראות לקיטה, הוא הורה ואמר: 'לְקַטּוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוּ, עֹמֵר לְגִלְגֹּלֶת מִסֵּפֶר נַפְשֵׁיכֶם אִישׁ לְאִשֶּׁר בְּאֶהְלוּ תִקְחוּ'. לא הבנתי כיצד יתכן לומר משפט ובו סתירה פנימית מובנית. אם אנו אמורים לקחת לכל אחד - כפי אכלו, אינה דומה אכילתו של אדם מבוגר ובעל בשר, לאכילת תינוק בן שנתו קטן וזעירורי. כיצד אם כן, נאמר לנו שיעור קבוע ללקוט עבור כל אחד - עומר לגולגולת, עומר אמור להיות רב עבור פעוטים ועוללים רכים, ומעט עבור מאכלו של אדם בוגר. כעת, שאני ממולל בידי את הגרגירים, אני מבחין שלכל עומר שלקטתי יש תכונה שונה בתכולת הגרגרים, לעומר שלי יש גרגרים מלאים בתוכן עשיר וסמך, לעומת זאת, לעומר הגרגרים שלקטתי עבור בני הקטן, יש תכונה חלולה, כשכל גרגיר מכיל מעט תכולה מימית ועדינה בתוכו. כך שהעומר של כל אחד משתנה לפי היעד שלו באיכות וטיב תכולת גרגיריו. זו היא תכונה רוחנית ללא כל ספק, התפעל צפניהו (העמק דבר).

באמת תגלית מיוחדת, הגיב זבדיהו, עם זאת יתכן שפירוש ההוראה מתייחס לעת הלקיטה עצמו, דהיינו שעלינו ללקט את כמות המזון של כל אחד מבני משפחותינו לפי המפתח של 'עֹמֵר לְגִלְגֹּלֶת', אבל לא זה מה שנאכל בפועל. לדוגמא, לי יש שני בנים קטנים הצורכים כחצי עומר למזונם, ואני ורעייתי בוגרים וזקוקים לעומר וחצי. למעשה, ניטול ארבע עומרים, עומר לכל אחד מנפשות ביתינו, אבל החלוקה על השולחן תהיה לפי הצורך, עומר וחצי לי וכן לרעייתי, כאשר שני בני הקטנים יתחלקו בעומר הנותר, חצי עומר לכל אחד מהם (שפתי כהן).

אני חושב, אמר צפניהו, שיש שני סוגי שיעורים בשיעורי התורה. יש מקומות שהדבר נמדד לכל אחד לפי מה שהוא, לדוגמא עוג מלך הבשן, ערשו היא 'עֶרְשׁ בְּרִזָּל תִּשַׁע אַמּוֹת אֲרָפָה בְּאַמֹּת אִישׁ', דהיינו אמה הנמדדת לפי חשבון אמת היד של אותו האיש ששמו עוג (רש"י דברים ג, יא), כך מידת ארכו היא תשע פעמים אמה שכזו. יש מידות שבהם לא התחשבה התורה באופן יחסי בגודל האדם, וכך אמרו לגבי אכילה ביום הכפורים שדעתו של אדם מתיישבת באכילת תמר בינוני ללא כל קשר לגודל גופו. כאן אמרה התורה 'עֹמֵר לְגִלְגֹּלֶת', דהיינו העומר יתחשב לפי גודל הגולגולת של אוכלה, וככל שתגדל גולגלתו, כך גם העומר היחסי שלו יגדל ביחס לגופו, כך נוכל לזהות כל עומר לפי הכמות שלו ביחס לגולגולת האוכל ולשייך את העומר לבעליו (שו"ת חתם סופר או"ח קפא).

יתכן עוד, כי העומרים שנלקוט לא יהיו זהים בתכונתם ולא רק בכמותם וטבע ההזנה שבהם, אלא כל אחד מבני הבית יזהה לפי תכונת נפשו את העומר שלו שהוא המתאים ביותר לתכונותיו מעשיו ומדרגתו הרוחנית. ובאמת כך יהיה כל עומר, 'אִישׁ לְפִי אָכְלוּ',

כל אחד לפי האוכל המיוחד הנדרש לו, 'מִסְפַּר נַפְשוֹתֵיכֶם', לפי הנפשות וטבען, כל אחד כתכונתו (דגל מחנה אפרים בשם הבעש"ט).

אני גם למדתי מלשון ההוראה יישוב לספק שאני ורעייתי מסתפקים בו זמן רב, הוסיף זבדיהו. הרי אני הולך כל יום ללמוד אצל חכמי התורה בבית המדרש 'בית הלוי', כאשר כל עול הבית נופל על כתיפיה של רעייתי השולחת אותי בשמחה לעסוק בתורה וחפצה לזכות עמי מחלקי לעולם הבא. מאז ומעולם הסתפקנו, האם חלקה עמי לעולם הבא מגרע מחלקי, ואני בעצם מקריב בעבורה את חלק תורתני לעולם הבא כשותפה הנוטלת חלק מן השותף שלה. או אולי, היא שותפה עמי בזכות אבל לא בשכר, היא מקבלת את חלקה בתורתני בלא שיגרע משום כך משכרי וחלקי כלל. כעת, כשלצורך אכילת המן, שלחה אותי התורה להביא לאשתי את חלקה - 'אִישׁ לְאִשׁוֹ בְּאֶהְלוֹ תִקְחוּ', ועם זאת לא הפחיתה התורה את העומר שלי בשביל לתת לה, אלא כל אחד קיבל במזון הרוחני שירד מן השמים את מלא חלקו. רווח לנו, הבנו מכך שלא יגרע חלק אחד מאתנו בחלקו של בן זוגו, כל אחד יקבל את מלא שכרו בשותפות נעלית זו (החיד"א פני דוד).

רבי אלצפן, שעמד מן הצד והקשיב לשיחתם, הוסיף ואמר: להרגשתי, יש בהוראה זו שקבלנו לימוד מוסרי עמוק שעלינו לקחת עמנו צידה לעתיד. כל אדם חושב שככלל שהוא משתדל יותר בפרנסתו, כך תהיה לו יותר פרנסה, ומי שמשתדל פחות, תפחת פרנסתו. הנה ראו את אשר לפניכם, אם יצא לדוגמא נחשון בן עמינדב, ויקח לבני ביתו כמות כפולה מעומר לגולגולת, כשהוא יבוא לביתו הוא ימצא על השולחן בדיוק עומר לגולגולת, מה שהיה מיותר, או התקלקל או התאדה. הוא לא הרויח כלום מהמאמץ והטורח המיותר שהשקיע מעבר לנצרך לו באמת. המציאות הו קוראת באזננו כל יום וכל שעה, 'אִישׁ לְאִשׁוֹ בְּאֶהְלוֹ לְקָטוּ', כל אחד מן האנשים בעולם לוקט בדיוק את הנצרך 'לְאִשׁוֹ בְּאֶהְלוֹ', למי שהוא מחויב במזונותיו. כל מה שהוא טורח מעבר לכך לא מעלה ולא מוריד, הוא יקבל בדיוק את הנגזר עליו משמים, לא פחות ולא יותר! (מכילתא דרשב"י; מו"נ ח"ג יב; אברבנאל)

ובאמת, שמתני לב לכך כבר עתה, הרי עשו כן 'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַמְרִבָּה וְהַמְמַעֵיט', כל אחד התקשה לשער בלי כלי מדידה כמות עומר מדוייקת, לכן היו שללא כוונה הותירו יותר ממידת העומר במה שלקטו, והיו שבטעות מיראה שמא יותירו יותר מהמותר, מיעטו והפחיתו את הכמות ממידת העומר. ומה קרה לבסוף? האם מישהו הרויח או מישהו הפסיד? לא, 'וַיִּמְדוּ בְּעֹמֶר וְלֹא הָעֵדִיף הַמְרִבָּה וְהַמְמַעֵיט לֹא הֶחְסִיר', כשמדדו בבית כל אחד את מה שלקט, מצאו שהעומר התאים את עצמו למידה, כל אחד קיבל בדיוק את המגיע לו – מידת עומר. זה חלק מן הלקח שלנו עליו דיברנו, אף אדם לא מוסיף לעצמו דבר בתוספת השתדלות, ואף אחר אינו מפחית ממזונו במיעוטה. כל אחד מקבל את הנקצב לו משמים מראש בלי הפחתה ובלי תוספת! (עקידת יצחק שער מא; באר מים חיים. וראה דעת תורה באריכות)

זו גם הסיבה, שהמן לא ישאר כאן יותר מארבע שעות. הנה כבר זורחת עליו השמש של צהרי היום- 'לחם השמש ונמס', כדי שאף אחד לא יעלה בדעתו לשמור קצת למחר, או לאכול יותר בערב ולקמץ בבוקר. כ זמן והמנה המיועדת לו. מי שחושב שיתחכם על דרך הפרנסה של בוראו, מוצא את מזונו נמס, הופך לנחל ששותים ממנו האילים והצבאים... (רש"י) מזונו של המתחכם נלקח ממנו, הוא פשוט נמס והולך לו (עקידת יצחק שם; אברבנאל).

עם זאת, הוסיף רבי אלצפן, שימו לב שהמן לא נמצא על הקרקע שעה אחת בלבד, הוא מונח עליה ארבע שעות תמימות. וזאת, כי זמן תפילת שחרית אותה תיקן אברהם אבינו, לחלק מדעות החכמים הוא עד ארבע שעות ביום. אלוקינו רוצה שהצדיקים שאינם מתחילים את יומם בכל דבר אחר, ומתעסקים במזונם רק לאחר שיתפללו את תפילת השחר, ימצאו את המן עדיין חם וטרי לכשסיימו את תפילתם. אותם הצדיקים שוהים שעה אחת לפני תפילתם כדי להכין ליבם לתפילה, ולאחר מכן הם מתפללים שעה אחת, ואף לאחר התפילה הם שוהים שעה נוספת כדי להרהר בהשגות השיגו בעת תפילתם ולעסוק מעט בתורה מיד לאחריה. רק לאחר כל העבודה המאמצת הזו הם מרשים לעצמם לסעוד את ליבם. לכן, אומר הבורא, רק אחרי שהם ילקטו את המן שלהם, תוכל השמש להתחיל ולהמיס אותו ולא רגע אחד לפני כן (בעלי התוספות; ארץ חמדה פרשת נח). מכאן נדע, הדגיש רבי אלצפן, כי מי שמאחר לתפילה ומתפלל לאחר זמן תפילה הפסיד את השפע של אותו היום, נמס השפע ההוא והלך לו, את מזון היום ההוא הוא כבר לא יוכל להשיב (אמרי פנחס קג).

*

לחם מן השמים

בדיוק כעת, אמר רבי אלצפן, בעוד אנו מדברים, אני שומע על דיון מרתק שדנים בו חברי חכמי 'בית הלוי'. הרי אנו נוהגים על אף שאיננו מחוייבים בכך, לברך ולהודות על כל הנאה שאנו נהנים ממנה, וכמובן על מה שאנו אוכלים ושותים, מכח הסברא ההגיונית והפשוטה, ש'הַשָּׁמַיִם שְׁמִיִּים לֵה' וְהָאָרֶץ נְתַן לְבְנֵי אָדָם', וכשמישהו נותן לי מתנה עלי להודות לו עליה, כך מתבקש מצד השכל הישר גם אם לא צווינו על כך באופן מפורש על ידי חכמי הדור, וכך נוהגים כל יראי ה' שבמחנה (ראה ברכות לה, א; זוהר סב, ב).

כעת מתווכחים החכמים, סיפר רבי אלצפן לצפניהו וזבדיהו, מהי הברכה המתאימה ביותר להודות בה על המן. אני אלצפן טוען, שהואיל והבורא בעת שבישר לנו על המזון האמור להנתן לנו, התנסח במילים 'הַנְּנִי מִמָּטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם', הדבר מוכיח שזו היא מהותו, לחם שמקורו בשמים, ועלינו להודות עליו באותה לשון ששמענו שהוא מוגדר בה ולומר: 'ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם המוציא לחם מן השמים' (רמ"ע מפאנו; ספר חסידים). לעומת זאת, ידידי רבי אביתר טוען שכך היה המן בעת שירד, אבל

כעת לאחר שכבר ירד מן השמים, הוא הופך ללחם המחובר לקרקע, כשאנו לוקטים אותו, אנו מנתקים את המן מן הקרקע ולא מן השמים, לכן אסור לנו ללקוט אותו בשבת הואיל ופעולה זו נחשבת כקצירה ועקירת דבר ממקום גידולו, כי הוא מתייחס אל הקרקע עליה הוא מונח (ספורנו), ולכן ברכתו אמורה להיות ככל לחם הנקצר מן הארץ, שמברכים עליו: 'המוציא לחם מן הארץ' (שפתי צדיק).

חכמים אחרים סוברים, שיש לשנות את ברכת המן לפי המחשבה של האוכל. לדוגמא, אם הוא מתכווין לטעום בו טעם בשר, עליו לברך: 'שהכל נהיה בדברו', אם הוא מתכווין לחוש בו את טעמו של המלפפון, עליו לברך על המן ברכת 'בורא פרי האדמה'. ואם הוא מתכווין לאכלו בטעמו הטבעי 'כצפיחית בדבש' עליו לברך ברכת 'בורא מיני מזונות', שהיא ברכת הצפיחית המעורבת ומטוגנת בדבש (מרכבת המשנה על המכילתא; נפש חיים מערכת המ' אות קו; פתח הדביר רג, סא).

דוקא אני הייתי מברך עליו לעולם 'שהכל נהיה בדברו', אמר זבדיהו, וזאת כדי למנוע מצב של ברכה לבטלה. כל המאכלים יש להם ברכה ידועה מראש, ולכן אין חשש שעד שמהברכה עד האכילה תשתנה ברכתם, אבל במן המשתנה לטעמים שונים ברגע האכילה לפי המחשבה, כיון שיש חשש שאתחרט בין הברכה לאכילה ואשנה את המחשבה שחשבתי בתחילה מה ארצה לטעום במן שלפני, ובכך אוכל לבוא לידי ברכה לבטלה כשאברך ברכה שאיננה מתאימה. לכן, מסתבר ויש לתקן לברך על המן ברכה כוללת שלעולם יוצא בה האדם ידי חובתו גם אם ימלך באופן טבעי בדעתו וירצה לחוש במן טעם אחר משחשב בתחילה, כך לא תהיה ברכתו לבטלה (גן רווה).

צפניהו מצדו, תמך בגישה שאין לברך עך המן כלל כל ברכה לפני אכילתו. הוא הסביר את מה ששמע בעבר מעת יודעי הסוד שבבית המדרש 'בית הלוי', שביארו ואמרו שכל ענין הברכה הוא להפריד מן המזון את החלק הרוחני שבו ולהעלותו לעולמות העליונים, כאשר מתברר ממנו על ידי הברכה החלק הגס של הפסולת והטומאה, וכך מגיע המאכל לתיקונו. במן הרי אין פסולת, הוא נבלע כולו באברים, אין צורך לעשות בו כל פעולת בירור טוב מרע. לכן אין צורך לברך עליו כלל, קבע צפניהו (בני יששכר שבת ג, ג; שדי חמד מערכת כ' כלל ק'; שו"ת בית יצחק יו"ד ח"א פד).

שעה ארוכה פלפלו בני החבורה בדברי תורה, לנסות ולקבוע מהי ברכתו של המן ולכלל הכרעה לא

”מתוך ההפיכה” – סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה”ב בשנת תשנ”ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידיש ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק פ”א ”שחמט מוחות”

סיקור קצר של הדרמה מאחורי הקלעים לפני המעבר לדרמה הגדולה שתרחש בפרקים הקרובים:

בפרקים האחרונים נפרסה היריעה להבין מה התחולל מאחרי הפרגוד במחנה הצבאי יונה בתל אביב.

במשך שמונה שנים הסתיר חיים שלום פינקלשטיין העילוי הירושלמי את דמותו הישנה מכל העולם, תחילה לפני גיוסו לצבא הציג דמות הזויה של רעול פנים שאי אפשר להתקרב לדי’ אמותיו, כך יכול היה להסתובב בסביבת מאה שערים בלי שאיש ידע עליו מאומה, הוא היה סמוך על שולחן משפחת ברג שהייתה מארחת כל מיני חלכאים שאין להם קורת גג ומקום לסעוד.

כדי שאיש לא ינסה לתהות על המסתורין בלבישת מסכה שמכסה את כל הפרצוף גם בימות הקיץ הלוהטים, היה מדיף ריחות לא נעימים שמנעו כל התקרבות אליו, במידה ומישהו היה מנסה בכל זאת להוריד מעליו את המסכה מעל פניו, היה מציג דרמה שלימה של חולה במחלת הנפילה, מחלה מסוכנת מאד לאדם הנוגע בו. כך הצליח להבריא את כל הסקרנים הירושלמים, במחנה האצ”ל נהג אחרת, כדי שלא להבריא מעליו את אנשי האצ”ל, אבל גם שמר על שתיקה מוחלטת ואיש לא ידע על סודו.

כשהתגייס לצבא קיבל זהות חדשה בשם מולי פלד (לשעבר שמואל אייזנבאך) הוא הציג דמות שונה לחלוטין ממה שהיה כרעול פנים, כך שאיש לא יכול היה לעלות על דעתו שהוא זה רעול הפנים המטורף, איש לא העלה על דעתו שזהו חיים שלום פינקלשטיין העילוי המיתולוגי שהתאדה באופן פתאומי בלי שאיש ידע על כך. אם הכל היה מתנהל לפי התוכנית, יכול היה חיים שלום להעלים לחלוטין את דמותו לעולמים ואיש לא ידע יותר שאי פעם היה אדם כזה.

את הלוט על זהותו חשף בנגי הסדיסט, הוא תהה מיהו אותו מולי, דמותו לא הייתה מוכרת לו ממאה שערים, אישיותו הנוכחית הרגיזה אותו מאד, חיים שלום אהב להפגין רושם עז על החיילים בגין ידיעותיו הרבות, הוא גם הצטיין בכושר אנליטי ותכנון אסטרטגיה מיוחדת כך מצא מקום בין קצינים בכירים.

הרבה התלחשויות היו כי חיים שלום- מולי פלד אמור לטפס גבוה מאד בצמרת הצבאית, בנג'י שלא היה לו שום כישורים צבאיים ולא היה יכול לטפס מעבר לדרגת טר"ש קינא מאד במולי שהיה כוכב לכת מזהיר ביותר, הוא לא יכול היה לסבול מישהו שיעיב על אישיותו הטרוריסטית שהשליטה מרות מכוח הפחד העצום ממנו.

הוא מגייס את מומי בר (שלמה ברג) שינבור בעברו, כדי להתאים תשובה בהתאם. מומי פוגש בתל אביב לא פחות מאשר את מפעילו לשעבר של מולי (חיים שלום) הלא הוא יונטי פרגר שהיה איש אמונו של רב לייבל ווערקער ראש הקנאים בירושלים שהקדיח את תבשילו ונעשה 'איש בודהמה' בתל אביב, יונטי מתעניין על מולי כאיש טיפוחיו מה מצבו והישגיו בצבא, הוא סוחט ממומי את כל המידע עליו, דבר זה פוגע אנושות ביונטי שלא מצליח בדמותו החדשה, החילונים סולדים ממנו בשל בורותו המוחלטת בכל תחום אינטלקטואלי, יש לו רק כוח ערמה וחוכמת המעשה אבל אין לו כל תוכן, בשל זה לא מועיל עושרו הרב שצבר משך השנים, עתה הוא מגלה שחיים שלום הצליח יותר ממנו בחיים, דבר זה מצית קנאה ושנאה לבן טיפוחיו לשעבר, הוא זומם להכפיש את דמותו של חיים שלום דרך מומי, אלא שמומי אינו מבצע את התפקיד שהטיל עליו, הסוד אמנם עובר אל בנג'י שמתכוון לפגוע במולי בדרך אחרת בכלל, לבנג'י יש תוכנית להרוס את מולי, אבל יותר חשוב לו שיעזוב את המחנה הצבאי, כיון שמטרותיהם מתנגשות זו בזו הם עולים על מסלול התנגשות מסוכן, בנג'י מנסה להזהיר את יונטי שיעזוב את מולי לנפשו אין לו זכות להתערב בענייני המחנה בו הוא מצוי, אך גם יונטי חושב את עצמו למאן דאמר, הוא לא נרתע מבנג'י, אחרי שהתאכזב ממומי הוא מבקש להכפיש את דמותו של מולי, אלא שיד מסתורית מפריעה למזימה הזו לצאת לאור.

יד מי תגבר? את זה נראה בפרקים הבאים.

*

מומי עומד ומצפה לשמוע תגובה כל שהיא לגילוי הענק שהביא, אבל לצערו ולכעסו גילה כי הפרטנר שממולו נותר אותו אדם רע כשהיה, הוא פשוט נהנה לתת מפח נפש לזולת, זה חלק בלתי נפרד מאישיותו הסדיסטית.

עתה יושב הוא כביכול שקוע בשרעפים, תוך שהוא משתעשע עם המקטרת המצועצעת, הוא מסובב אותה בכפו מצד לצד וחושב, עיניו מכווצות ומצחו חרוש קמטי מחשבה זעירים, שמעידים כי גלגלי מוחו מסתובבים במהירות טוחנים את המידע שהתקבל, הוא אוהב את הפוזה הזו מאד, כי היא מעניקה לו מין תחושת מכובדות.

הוא לא קרוץ מהחומר הזול של סקרנים שטחיים שקונים כל דבר בלי לבדוק, יש לו חוש ביקורת חזק מאד, הוא מנתח כל שביב מידע שמגיע אליו אם הוא אמין וראוי לתשומת לב.

וממול עומד מומי בלחץ אימים, הוא רוצה לפרוק את המידע שרובץ על לבו זה מספר ימים, ואילו לבנג'י המושחת יש את כל הזמן שבעולם.

בלבו פנימה שקועה מרירות קשה על בנג'י: "מה יש לך לחשוב כל כך הרבה? ביקשת ממני לאסוף מידע, לא ציידת אותי בפרוטה אחת כדי לממן את המבצע המורכב, אני הייתי זה שצריך להתלכלך בשביל להביא לך מידע של ממש, מיהו מולי ומנין הוא, אני מגיע אליך עם מידע רב תועלת, ומה אתה עושה? משחק אותה חושב, כאילו יש לך איזה משהו מנגד. ברם את כל זה אמר רק בלבו, כלפי חוץ לא העז לומר מילה אחת, הוא ידע היטב עם מי יש לו עסקים ויחסי הכוחות ידועים.

רק לאחר כעשר דקות ניאות בנג'י לומר לו את אשר בלבו, הוא פלט את המשפט הבא. "לא רציתי להעיר לך שהסיפור שלך נראה מוזר לחלוטין, אם לא שיקרי במאת האחוזים. אתה מספר לי שהבחור הזה היה מסתובב בבית שלכם תקופה ארוכה, איך זה שלא אמרת לי את זה עד עכשיו? הרושם שקיבלתי שלא הכרת אותו לחלוטין, שבועות אחרי הבקשה שלי לערוך מחקר על מולי אתה מסתובב ולא מספר לי שאתה מכיר אותו עוד מאותו יום שהיה בביתך ולא סתם ביקר אצלכם פעם אחת, הוא היה בביתכם זמן ארוך מאד, איך זה שלא עלית על דמותו עד עכשיו? האם יש לך על זה תשובה?" סיים בנג'י כשפניו רושפות מזעם.

מומי היה מבוהל כולו, לא רק שלא ריצה את האדון אלא עוד ליבה את כעסו, רק זה חסר לו.

"שכחתי להוסיף לך פרט חשוב ביותר, כשמולי הגיע לביתנו, הוא היה לבוש במסכה תמידית שכיסתה את כל פרצופו, הוא גם הדיף ריחות לא נעימים במיוחד, עד שכולנו נרתענו ממנו, הייתי בטוח שהוא איזה ניצול שואה משוגע שאולי הוא גם חולה במחלת הנפילה, עד שגיליתי לאחרונה ממקור מוסמך ביותר שזו הייתה תחפושת לא רגילה שלו, כדי להחביא את עצמו מעיני שונאיו, הלה גילה לי את כל הפרטים עליו ובשביל כך באתי לספר לך את הכל.

"נראה לך שאקבל את השטויות שלך, כך אתה מכיר אותי, טמבל שניתן למרוח אותו עם כל מיני סיפורים?! המידע שלך נראה לי פנטסטי למדי, הלכת מדי רחוק, לחשוד בן אדם שאנו מכירים אותו, לא מהיום ולא מאתמול, כ"נישט קיין גרויסען חוכעם און נישט קיין קליינער נאר" (לא חכם גדול ולא טיפש קטן) שמשחק דמות שונה לחלוטין מהיום, לא סתם אדם אלא מטורף שאינו מניח את הרעלה מפניו, הוא מעמיד פני חולה רוח או חולה במחלת הנפילה, כדי שאיש לא יעזו להתקרב אליו, ואילו כיום הוא מלך הפדנטים, משתדל ללבוש תמיד נקי ומצוחצח היפך מה שהיה בעבר, משחק כזה מצריך כמות עצומה של עורמה וכושר משחק שהברנש שלנו אינו מצויד בהם, זה נשמע לי מידי בדיוני, למה שאאמין לך על כך? אההה...

תסכים עמי שזו סנסציה מדי גדולה, גם אם המדובר היה באדם חכם למדי, על אחת כמה וכמה אם מדובר במולי שהוא לא כזה חכם, כפי שאתה כעת מצייר אותו. הוא אמנם ידען ומעמיד פני "אנציקלופדיה מהלכת" לצורך הרושם, אבל שיגלם דמות אחרת, בפרט של משוגע שאי אפשר להתקרב אליו, היפך המציאות של היום, נראה לי מידי רחוק.

אם אתה רוצה שאקבל את דבריך, אני מבקש קבלות על המידע, אתה יודע שאני לא מקבל סתם מידע, כל דבר חייב להיות בדוק אצלי עד הסוף, שלא תהיה לי שום טעות בעניין, לכן לא אתייחס לידיעה שהבאת לי, כל עוד לא ביססת אותה לחלוטין, על כן בראש ובראשונה, אני רוצה לדעת, מהיכן שאבת את הנתונים שלך". דרש בנג'י.

מומי היה המום מהתגובה הצינית המבטלת של בנג'י, למרות שהכיר את בנג'י כאדם לא סימפטי ורע, לא חשב שינהג בו בצורה כה אכזרית, לעפר אותו בעפר ולהציג אותו כתינוק שקונה "אלטע זאכין" מכל רוכל.

"אם אני לא די אמין בשבילך, אז אני מוכן להתפטר כעת מהתפקיד" הודיע כשפניו זעופות מאד.

"מומי, אצלי לא מתפטרים, אתה לא ישות עצמאית שיכולה להתפטר כשבא לה, תפקיד המפטר מוטל אך ורק עלי, מי שלא מוצא חן בעיני, אני הוא זה שמפטר אותו, אבל אתה לא, אין לי עניין לפטרך, עדיין לא הקדחת את תבשילך, לכן לא תתקבל התפטרותך, אתה חייל אצלי, בין אם זה נוח לך ובין אם לא" סגר בנג'י פתחי מילוט, מותיר את מומי חסר אונים לחלוטין.

מומי חש שנאה עצומה לבנג'י שמתעלל בו בצורה סדומית לחלוטין, אם היה יכול להטביע אותו בכפית מים היה עושה זאת בו במקום, הוא נשנק כמעט מבכי שניסה לפרוץ החוצה, אבל מומי לא רצה להיראות כילדון עלוב נפש שבוכה על כל דבר, הוא כבש את בכיו וניסה לשוות לעצמו מראה רגיל לחלוטין, זה לא היה דבר קל, רק כעבור מספר דקות שבה רוחו אליו, הוא החליט שעליו לדבר אליו בצורה נונְשְׁלֵנְטִית (אדישה לחלוטין) כשווה אל שווים.

"נו שוין (טוב בסדר) אתה זוכר את יונטי פרגר "הצדיק המופלא" של רב לייבל ווערקער, גיחך מומי, תאר לעצמך שהוא כיום איש עסקים עשיר בתל אביב, הוא עושה כסף כמו זבל, איתו הייתה לי שיחה יפה בעניין".

הפעם הצליח מומי להפתיע את בנג'י, הוא לא יכול לכבוש את סקרנותו, יונטי פרגר קמב"ץ "שומרי החומות" איש הסתרים של רב לייבל ווערקער האיש החזק במאה שערים מעורב בעניין? זה כבר משהו מעניין, הוא הכיר את הסחורה הזו היטב והוא תיעב אותו בכל לבו, בעיניו נחשב לטווס נפוח שלא שווה התייחסות, הוא קלט את אופיו המושחת שמנסה לתפוס את כל הצדדים ולעבוד על כולם, לבנג'י יש את הכוח לנתח אנשים

ולחדור אל עמקי תת הכרתם, למרות הרשעות שלו לא אהב מעמידי פנים, לכך התרחק ממנו, למרות זאת לא חשב שיגיח ממחבואו ויבוא לתל אביב הצפונית "אם החוטאים".

"הופה, יונטי'לה בתל אביב?! הוא עדיין הולך עם היארמולקע הלבנה שמכסה כמעט את כל הפנים הצבועות שלו? איפה הוא מחביא את א"שווארצע געלט" (הכסף השחור) שעושה, בוועסטאלע (אפודה) המפוספסת שלו? איפה הוא מכבס את א'הויזען זאקין שלו (מכנסי גרב) יש מכבסה כזו בתל אביב?" גיחך בנגי ברשעות.

"לא, הוא השתנה לחלוטין, אין עליו שום סממנים שמצביעים עליו שאי פעם שהה בירושלים עיר הקודש תובב"א, אם היית רואה אותו היית בטוח שהגיע הישר ממולדובה, הוא נראה איזה רוסי כבד, מאפיונר לא קטן, כיום הוא לבוש כאחד מרוזני ארץ בלבוש שמנקר עיניים, אלמלי שניגש אלי והציג את עצמו כיונטי פרגר "הצ'אלמער לשעבר" לא הייתי עולה על דמותו, אין ספק שבתחום ההתחפשויות הוא גדול מכולם.

דיברנו על דא ועל הא, לבסוף הסיפור גלש על איזה רעול פנים משוגע עם קבלות, הוא שאל אותי אם אני מכיר אותו, אמרתי לו שכן. לאחר מיכן שאל אותי, אם יש לי מושג היכן הוא כיום? אמרתי לו, לא. אז הוא גילה לי שזהו העילוי הגדול חיים שלום פינקלשטיין שכל ירושלים הייתה אחוזה בתדהמה, איך נעלם בפתאומיות בלי להתיר אחריו עקיבות, בלי סוף השערות נערכו על כך, אך איש לא הצליח לפצח את התעלומה.

אפילו השווער שלו לשעבר הפך עולמות, כדי לברר מה עלה בגורלו, בזמנו דיברו בירושלים שרב משה יוסף היה מלא ברגשות חרטה על צעדו הקשה שבשלו יתכן שחיים שלום עשה מעשה איום ונורא, מי יודע אם לא השליך עצמו לאיזה בור מים או תהום, בכך נקברה הטרגדיה האומללה, סיימתי את הרצאתי הארוכה באנחה מעושה.

כשיונטי שמע את התיאורים העסיסיים שלי, התפקע מרוב צחוק, הוא סיפר לי שהוא זה שדאג להחביא את חיים שלום פינקלשטיין. כדי שיוכל להסתתר בלי שאיש יעלה על דמותו, בנה לו תחפושת מעניינת כרעול פנים, אדם חסר זהות, הוא אמר לו להשתגע כדי שלא ינסו לסחוט ממנו את סודו, בזה הצליח מאד, איש לא התקרב לאותו משוגע, כולם חשבו שזה אחד שירד מדעתו, אין ספור בדיחות הלכו עליו, לכל אחד הייתה תיאוריה אחרת מיהו רעול הפנים המשונה, אחרי כן בנה לו זהות בשם שמוליק אייזנבאך ומזה נהיה מולי" סיים מומי את ההודעה כשהוא מצפה עתה לראות מה יעשה הבוס עם הידיעה העסיסית שהביא.

"הא, זהו המשוגע שהסתובב בירושלים כל הזמן עם "פאשעס" (תחבושות) על הפנים, והוא זה מולי פלד המטורזן שלנו, בקיצור יש לנו כעת שלוש דמויות, חיים שלום העילוי הירושלמי, מולי האסטרטג ורעול הפנים וכולם הם בעצם אדם אחד, אין ספק שזו תרכובת מושלמת של טירוף אחד גדול, קיצור זהו צ'יזבט (כזב מיוחד) ענק ואתה רוצה שאאמין לך על התשלובת הזו בעצימת עיניים" סיים בנגי את דבריו בעוקצנות ארסית.

מומי חש את כעסו מנסה להתפרץ, אבל הוא חייב להמתין בסבלנות, לבסוף הוא יקבל את מה שאמר, לא נראה שיבטל לחלוטין את המידע שלו, המקור שלו חזק מאד, לא אחד מהרחוב, יונטי הוא דמות חזקה של אדם שהתעסק עם הרבה אנשים בירושלים, יש לו מקורות מידע עשירים שלא ניתנים לביטול.

בנג'י שיחק עם קווצות שער, מוחו חושב בשעה כזו קדימה, הוא לא היה מוכן לקבל את המידע של יונטי כהלכה פסוקה, הוא אחז את יונטי פרגר כשקן מדופלם, הוא זכר אותו היטב מהעבר כבחור תזוי שמנסה להיות בכל מיני מקומות ולהרעיש נגד כל העוולות של הציונים, אבל הוא לא קנה את המשחק, הוא חש היטב את הפזילה שלו לרחוב הציוני התוסס, הוא לא העריך אותו כלל כמקור אמיתי בר סמכא, הוא צריך לברר היטב מיהו חיים שלום פינקלשטיין ואת כל הרקע מסביב, כל עוד הוא לא יודע עליו די, אי אפשר להניח על מולי את היד.

*

בנג'י מוצא דרכים משלו לברר את המידע על חיים שלום:

הוא יצא לגיחה נוספת לירושלים, לא רק יונטי יודע להתחפש היטב, גם בנג'י למד פרק אחד או שניים בתלבושות, הוא יצא לתהות אחר הסיפור של חיים שלום, למרות מה שעבר, היו לו עדיין מקורות מידע בירושלים שלא ניתקו איתו קשר, בנג'י הוא אדם מאד מסודר, הוא יכול לתכנן במשך שעות מהלך מורכב, מתחילה ועד סוף, יש לו סבלנות פלדה הוא לא ממחר לשום מקום, הוא יושב ומתכנן כל פרט עד לחלקיק הקטן ביותר.

הוא הבין שלא שורפים גשרים, אף פעם אי אפשר לדעת, מתי יבואו לידי שימוש. בנג'י לא נעלם פתאומית מירושלים, הוא עשה את כל מעשיו בריש גלי ובהתרסה מוחלטת, הוא לא יצא כגנב בחשיכה, אלא בראש מורם כנמרוד בשעתו רח"ל, אנשי ירושלים של מעלה שנאו אותו וניתקו עמו מגע לחלוטין, אבל בנג'י קר הרוח והמוג לא ניתק מגע עם אף אחד, הוא ידע לשמור קשרים כדי שיבואו לו לידי שימוש ברגע שיצטרך, הוא היה מגיע מפעם לפעם לירושלים, פעמים בלי תחפושת בשביל להראות לשנואי נפשו שהוא לא פוחד מאיש, אבל כשהיה צריך משהו תועלתי יותר, היה מחביא את עצמו בתחפושת מעולה תוצרת ידיו האמונות, הוא אהב להסתובב בשכונת מאה שערים כדי להתעדכן מה קורה שם.

היו לו כמה חברים שנותרו בתוך המחנה והם היו מעדכנים אותו על מה שהתחדש, בנג'י אהב לדעת על כל מה שרק קיים, זה קידם אותו בכל מיני תחומים.

הוא ניסה לדלות הפעם מידע אודות חיים שלום פינקלשטיין אבל הפעם התאכזב מרה, איש לא ידע לספר לו להיכן נעלם אותו עילוי פלאי שכאילו נשאב לאיזו גומחה נסתרת ביותר, איש לא ידע לספר מאומה עליו, כפי שלא ידעו לספר על יונטי פרגר שאף הוא נעלם ביום בהיר, הדבר היחידי שידעו לספר לו שמשפחתו התבשרה על ידי אחד מחבריו הישנים שערך למחנה הציוני, משפחתו הוקיעה אותו לחלוטין וישבה עליו שבעה כעל

מת, אבל חיים שלום לעומתו נעלם בלי להותיר אחריו שום עקבות. בנגי' לא נואש, הוא פנה אל נחצ'ה ברמן שהיה ידידו מהעבר, הוא שיער לעצמו שיוכל לעדכן אותו.

מפעם לפעם היה בא לנחצ'ה כדי לבדר אותו ולשמור על מקורות מידע נחוצים. נחצ'ה היה מקור מידע אוטנטי, הזיכרון שלו היה מדהים ביותר, הוא היה "פנומן" (יוצא מגדר הרגיל בתחום מסוים) כל פירור מידע שאסף על אנשים היה מתויק במוחו, כמו בתוך פולדר (תיקיה) מיוחד לכך, הכל היה אגור ומתויק בסדר מופתי.

באותו זמן היה נחצ'ה ברמן מבודד כמעט לחלוטין, בשל מחלתו הקשה שתקפה אותו, תוצאה פגיעה של רוח קשה שהלמה בפניו (א'שווערין צוג) ביום חורפי מיוחד וגרמה לעיקום פניו כליל. הוא הסתגר בדירתו ימים ולילות בוש לצאת לרחוב, בשל פרצופו שהתעקם בצורה שהפחידה אפילו אותו עצמו, מאותו יום לא החזיק בביתו מראה, כדי שלא יראה את עצמו, הוא גם נזהר לא לעבור ליד חלונות ראוה שעלולים לשקף את מראהו הבלתי נסבל, הוא גם לא רצה לראות אנשים מחבריו, כדי לא לראות את תגובותיהם הנדהמות ממראהו שמיום ליום התעקם יותר ויותר. אבל השעמום אכל אותו בכל פה, לא היה לו במה להעסיק את עצמו, שעות בילה על גבי מרפסתו, סופר את הולכי הרגל שעוברים ברחוב.

פעמים רבות התפלל בלבו, שירדם לנצח בלי לחוש כאבים, אבל תפילתו לא נשמעה אפילו למחצה, הוא נשאר בעולם עוד שנים, כדי לסבול ולחוש במעט את הסבל הרב שהמיט על הוריו היקרים שנפטרו בקיצור ימים, לאחר הבושות הגדולות שהמיט עליהם, מלבד עשרות רבות (ואולי מאות) של אנשים שהחטיאם והרס את כל חייהם.

אך עם בינומינקה פרקוביץ שמר קשר מסוים גם לאחר הטרגדיה, הוא היחיד שידע לתת לו מצב רוח טוב, מעולם לא הראה לו קצה רמו על מראהו הדוחה, הוא לא היה משתתף בצערו ולא הגיב תגובה כלשהי על מחלתו הקשה, הוא היה מגיע בצורה הטבעית ביותר ומדבר איתו כבימי עבר, הוא היה יושב עמו מספר שעות ומעסיק אותו כדי להעביר את שעות שעמומו הרבים.

פעמים היה יושב ומספר לו את עלילותיו בצבא, כיצד הוא עושה ממפקדים בכירים קרקס ואין מי שיוצא כנגדו. נחצ'ה למרות היותו ציוניסט מושבע שרוצה שהצבא הישראלי יגדל ויתעצם מאד, נהנה מהסיפורים המבדרים של בינומינקה "פרא אדם" הוא העריץ אנשים עוצמתיים, לכך גילה חיבה יתירה לבנגי' למרות המשובות שלו שגבלו בסדיזם מוחלט.

מפעם לפעם היה בנגי' מגיע לירושלים כדי להתעדכן בנעשה ולשאוף מעט מהאוויר הצח של ירושלים אותה אהב מאד, הוא היה מתגורר בביתו או באיזו חורבה שהפקיע מידי הבעלים הערירי שהתגורר בה עד שפונה לבית חולים לחולי נפש.

הפעם כשהגיע לביתו של נחצ'ה מצאו במצב ירוד ביותר, הוא היה אחוז טירוף ושבר כלים על גבי הרצפה, כדי לשכך את כעסו הרב על ביש מזלו ועל יסוריו הרבים, בנגי' ידע

איך להרגיע את היצור האומלל, הוא הכין לו ארוחה דשנה וסעד אותו (לא היה זה מטעמי חסד, לכל טובה שהוא עושה יש מטרה פרטית) לאחר שהצליח להרגיע את נחצ'ה תישאל אותו על העילוי הירושלמי חיים שלום פינקלשטיין שנעלם באורח פתאומי מירושלים, הוא ביקש לדעת האם יש לו מושג על אותו עילוי שמספרים רבות אודותיו.

"איזו שאלה? חיים שלום היה אחד מהאובייקטים שלי עליהם התמקדתי זמן רב, תוכניות שלמות היו לי כדי להסיט אותו מדרך הלימוד, ידעתי שהוא יהיה מנהיג רציני של העולם החרדי, לכן השתדלתי רבות שהוא יהיה בצד שלנו".

נראה שהסיפורים אודותיו נסכו בו רוח חיים, הוא סיפר לו על שלוחו יונטי פרגר שהיה לא פחות מאחד מגדולי המקורבים של לייבל ווערקער ראש הקנאים והוא היה דווקא האיש שלו להדיח את חיים שלום, הוא בנה לו תפאורה מיוחדת כדי להבריח אותו מתוך המחנה החרדי, הוא סיפר לו על התחפושת המוצלחת כ"רעול פנים" חולה במחלת הנפילה מחלה מסוכנת במיוחד, בכך הבריח מעליו את כל הסקרנים הירושלמים שיודעים לדוג כל פרט מידע על כל המשוגעים, אבל גם הם נזהרים מאד לא להתקרב לחולי מחלת הנפילה (בשל החשש שידבקו בה) כך לא חקר איש מיהו אותו רעול פנים, איש לא חלם שאותו רעול פנים הוא חיים שלום וגם אחד הסייענים של ארגון האצ"ל.

בנג'י הבין שעלה על תגלית טובה מאד, הפעם יונטי קלע היטב אל המטרה, אבל הוא לא התכוון לפרגן לו ולרקוד לפי החליל שלו, הוא מתכוון לסדר את היצור המתקרא מולי פלד בדרך משלו בלי לשתף את יונטי.

בשביל זה יש לו את יואב מרמורשטיין אותו הוא אוהב מאד, מכל החיילים במחנה, היחיד שנקשר אליו היה אותו יואב שהיה סדיסט לא פחות ממנו, אבל הוא לא חיפש משחקי שליטה, לא היה אכפת לו שבנג'י יתפוס פיקוד, הוא לא ראה בו מתחרה, כל אחד נמצא במשבצת שלו ומשתף עם השני פעולה בשטח בו הוא מתמקצע.

מולי בעל החלומות:

מולי (חיים שלום) שישן עד עתה בשלווה, לא ידע שישנם שני יצורים ששמו אותו על הכוונת. יונטי ובנג'י מתכווננים כל אחד לסדר אותו, כל אחד בדרך שלו, לאיש לא אכפת מה יהיה איתו ועד כמה הם הורסים לו את החיים. לכל אחד משונאיו יש תוכנית משלו עבורו... ואילו יקירנו חושב לתומו, כי יצלח את כל הקשיים בדרכו החדשה לחיים.

הוא יודע שישנם כמה חיילים במחנה שמתנכלים לו ומשימים אותו ללעג ולשנינה בין החיילים, בראשם עומד לץ חד לשון בשם יואב מרמורשטיין שמסנן לו כל מיני הודעות בשפת האידיש שגורמות לו לצאת מהכלים, אך אין לו מושג מה הן הסיבות שנלחמים בו.

למרות ההטרדות לא ראה את עצמו במצב נואש, הוא אינו פוחד מאיש, כי הוא מאמין בקשר האמיץ שיש לו עם הרמטכ"ל יגאל ידין והאלוף חיים לסקוב שאוהבים אותו מאד,

יש לו לובי שלם של אלופים ואלופי משנה שיעשו בשבילו הרבה. אפילו אם לא יגיע להיות "רב אלוף" אין לו ספק שהוא יהיה ראש אגף תכנון ואסטרטגיה שמעניק באופן אוטומטי את התואר "אלוף" לממונה על המשרד, יש לו חלום נוסף לכהן כאלוף פיקוד המרכז שמפקח על אזור ירושלים, יש לו הרבה תוכניות שקשורות לירושלים הוא יוכל לעשות הרבה חידושים ושינויים בעיר שינציחו את שמו במשך עשרות שנים.

אין לו ספק שבגיל 40 יהיה בשפיץ הפירמידה, האם לא שווה להמתין קצת יותר מעשר שנים לתואר הנכסף? הוא רק צריך אורך רוח כנגד כל המרושעים שחותרים תחתיו, אין לו ספק שיש לו כוחות אדירים שחייבים להגיע לניצול, זו היא הזדמנות חיו.

אבל חיים שלום אינו יודע שנכונות לו עוד הרבה הפתעות כואבות שיביאו אותו אל האמת הנצחית.

סיפור / נמסר לזיכוי הרבים ע"י ידיד אספקלריא

נאמנות לשמירת שבת קודש

אחד הניסיונות הגדולים שעמדו בפני היהודים באמריקה בדור הקודם, היה שמירת השבת.

באותם ימים הפרנסה הייתה בדוחק רב, ובמרבית מקומות העבודה דרשו מהפועלים להגיע לעבודתם 7 ימים בשבוע.

כך נאלצו יהודים יראי שמים להתגלגל ממקום עבודה אחד למשנהו, ולסבול חרפת רעב מייסרת.

בבורו פארק שבארה"ב, מתגוררת משפחת פלדמן, שכל צאצאיה תלמידי חכמים ורבים מהם מרביצי תורה.

סב המשפחה, רבי מאיר פלדמן, למד אצל ה"חפץ חיים" בראדין, וכשבא להיפרד מרבו לפני נישואיו, סירב הח"ח לברכו, עד שיבטיח לו שישמור שבת.

החתן לא ידע את נפשו מרוב תימהון, ולא הבין לדעת רבו, הרי הוא שומר על קלה כבחמורה, ומיום עמדו על דעתו הוא מקפיד בהלכותיה של שבת קודש, ועכשיו דורשים ממנו להבטיח שישמור שבת?! אך תימהונו ופליאתו לא הזיזו את הח"ח מדרישתו הנמרצת, שכתנאי לקבלת הברכה יבטיח החתן לשמור שבת. והחתן הבטיח.

אבל הח"ח אינו מסתפק גם בזאת. 'אני רוצה שתתן לי תקיעת כף על הבטחתך לשמור את השבת'.

אמר. והחתן שוב מסרב.

'וכי אני צריך לתת תקיעת כף על שמירת שבת?! תמה בקול רם.

אבל משהבין שהח"ח לא יברכנו עד שיעשה גם את זאת, נתן תקיעת כף, ורק אז קיבל את ברכתו של הצדיק.

בפרוץ השואה, היו לו כבר 4 ילדים, ולמרות שהיהודים כבר היו מנועים מלצאת מאירופה, נעשה לו נס גדול, ואחד משכניו הגויים הביא לו בחשאי 6 ויזות עם כרטיסי הפלגה, ורבי מאיר פלדמן החליט לשים פעמיו לאמריקה עם אשתו וילדיו.

בהגיעו לאמריקה החלו הניסיונות בדבר שמירת השבת. הוא התקבל לעבודה בחברה פלונית.

אומנם בתחילה התחשב בו בעל הבית, והסכים לכך שלא יעבוד בשבת, אך חודשיים לאחר מכן קרא לו המנהל והודיע לו שמעתה יצטרך לעבוד גם בשבת.

ר' מאיר סירב, ובגין כך פוטר. חזר הוא לביתו ללא עבודה וללא כסף.

כיהודי מאמין לא היה לו שום ספק כי שמירת השבת עומדת מעל לכל, אך לא ארכו הימים והגיעו למצב בו הילדים רעבים ללחם ובבית אין מאומה. הילדים בוכים ונפשו יוצאת מרוב צער.

בשלב מסוים החלה אשתו להתחנן לפניו יחד עם ילדיה הקטנים שישוב לעבודה כדי שיהיה להם במה להשקיט את רעבונם.

הוא שומע את הדברים, ואינו מאמין שהוא שומע נכון... ושהדברים אכן יוצאים מפיו אשתו, שהייתה אף היא אשה חרדית. 'הרי גם היא יודעת שאם אשוב לעבודה, אצטרך לחלל שבת, היתכן כדבר הזה ששמירת השבת כבר אינה חשובה בעיני רעייתי?!'.

אך למרות התמיהות לא פסקו התחנונים, ובכיים של הילדים - שקמו בבוקר ולא מצאו מה לאכול - גבר מיום ליום.

פניהם נעשו רזות ומצומקות, וחדוות הנעורים שלהם נעלמה.

האבא לא יכול היה לעמוד בכך יותר, ובוקר אחד נסע הוא ברכבת למפעל, כשבכוונתו להודיע למנהל כי הוא מוכן לעבוד בשבת.

בהיותו על אם הדרך, נאלם ליבו לפתע. הוא נזכר בתקיעת הכף שנתן לרבו ה"חפץ חיים" בדבר שמירת השבת.

ה'תקיעה' הזו תקעה בשופר גדול באוזניו ובליבו.

כעת הוא הבין מדוע לא רצה הח"ח לברכו, בבחינת 'חכם עדיף מנביא', עד שיבטיח לו על שמירת השבת בתקיעת הכף.

ההחלטה היתה מהירה מאד, הוא - את השבת לא יחלל, יהיה מה שיהיה!.

בתוך דקות ספורות כבר היה על הרכבת שנסעה לכיוון ההפוך, בחזרה לביתו.

משנכנס הביתה סיפר ר' מאיר לאשתו המופתעת על תקיעת הכף שנתן ל"חפץ חיים" לפני חתונתם, ואף היא הבינה שאסור לה להפר הבטחה זו.

שניהם פרצו בבכי, אבל ידעו שעליהם להתחזק, ולבטוח בה' שישלח להם ישועתו במהרה.

וזו אכן מיהרה לבוא.

שעה-שעתיים לאחר ששב לביתו ריקן וחסר כל, נשמעות דפיקות בדלת.

בפתח הופיע מנהל המפעל שפיטרו מהעבודה בשל סירובו לעבוד בשבת, ועל פניו של המנהל הגוי היה נסוך חיוך רחב.

הוא חיבק בחום את הרב פלדמן הנדהם, והושיט לו סכום גדול של דולרים.

'דע לך', הוא אומר בנימה של הערכה, 'כי מעולם לא חלמתי לפטר עובד מסור ונאמן כמוך'.

אבל מה לעשות, אחד משותפיי הבכירים התווכח עמי במשך תקופה ארוכה, וטען שהיהודים אינם מוכנים למסור נפשם על השבת, ואם יעמידו אותם בפני אולטימטום של פיטורין מעבודה או שמירת שבת, הם יבחרו להמשיך לעבוד ולחלל את השבת.

הוויכוח הלך והתעצם, עד שהשותף הציע לי לעשות ניסיון 'על גבר', להודיע לך שהינך מפוטר, ואז לבדוק עם מי הצדק.

בתוך כך הוא התערב איתי על סכום כסף גדול. כיון שידעתי שתעמוד בניסיון קשה זה, הסכמתי לפטר אותך מהעבודה, כדי להוכיח לשותפי שהצדק איתי.

עכשיו, משעמדת בניסיון, אני מעניק לך בזאת את דמי ה'התערבות' שקיבלתי מהשותף, וכמובן שממחר בבוקר אתה מגיע למפעל וממשיך לעבוד.

אך לא די בזאת, אלא שאני מודיע לך חגיגית על העלאתך בדרגה לתפקיד בכיר, מה שיגרום להעלאה משמעותית במשכורתך.

שהרי על מי אפשר לסמוך, ובמי אפשר לתת אימון, אם לא על מי ששומר אמונים לבוראו? אמר המנהל הגוי...

הישועה אכן המתינה לו לר' מאיר מאחורי הדלת.

השי"ת משלם שכר טוב למקימי מצוותיו, ואין כל פלא על ה'אידישע נחת' שראה הרב פלדמן בחייו, כשצאצאיו תלמידי חכמים מרביצי תורה (הרב חנניה צ'ולק; ברכי נפשי).